

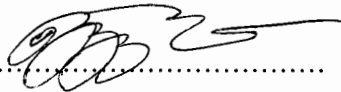
การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
สู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง

อรุณ พุทธยศ

งานนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
กลุ่มวิชาการวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
พฤศจิกายน 2559
ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์ และคณะกรรมการสอบงานนิพนธ์ ได้พิจารณางานนิพนธ์
ของ นายอรุช พุทธิยศ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

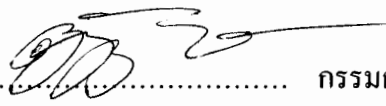
อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์

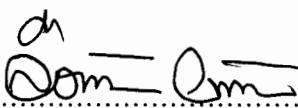

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทวัน อินทชาติ)

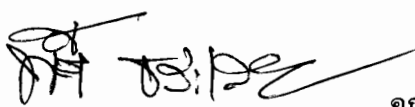
คณะกรรมการควบคุมมาตรฐานงานนิพนธ์

..... ร.ม. / จ.ม. / ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.รชฎ จันทร์น้อย)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทวัน อินทชาติ)

 กรรมการและเลขานุการ
(อาจารย์ ดร.ลือชัย วงษ์ทอง)

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ อนุมัติให้รับงานนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

 คณบดีวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แพนนิษฐ์ ธารเสนา)

วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษา “การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง” นั้นสำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากหลายท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี โดยเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทวัน อินทชาติ ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์เอกลักษณ์ ฌัณฑฤทธิ์ ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประจำวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ในฐานะที่ปรึกษางานวิจัยที่ได้ให้คำแนะนำในการคัดเลือกเรื่องที่ศึกษาและการตรวจทานตลอดจนให้คำแนะนำในการแก้ไขชี้แนะแนวทางในการดำเนินงานวิจัยนายชาติรื้อ ก่อเกลือ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านจำรุง ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูล และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ตรวจเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ส่งผลให้การศึกษาสำเร็จลุล่วงด้วยดีรวมทั้งเพื่อน ๆ รป.ม. 9 ศูนย์การศึกษาบางแสนที่คอยให้กำลังใจและความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้การศึกษาครั้งนี้จะสำเร็จลงไม่ได้หากขาดความร่วมมือจากประชาชน ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนเพื่อเป็นข้อมูลใน วิเคราะห์ ตีความ ทำให้ได้ผลการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษารียนรู้ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา ทั้งนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

อรุณ พุทธิยศ

57930263: กลุ่มวิชา: การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน; รป.ม. (การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน)

คำสำคัญ: พัฒนาการ/ กองทุนหมู่บ้าน/ ชุมชนเข้มแข็ง

อrush พุทธยศ: การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านจํารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกเลาง จังหวัดระยองสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง (DEVELOPMENT STUDY OF JUMRUNG VILLAGE, NERN KOR SUBDISTRICT, KLAENG DISTRICT IN RAYONG IN BECOMING A STRONG COMMUNITY:A CASE STUDY OF JUMRUNG)
 อาจารย์ผู้ควบคุมงานนิพนธ์: นันทวัน อินทชาติ, ปร.ด. 87. หน้า. ปี พ.ศ. 2559.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกเลาง จังหวัดระยอง สู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยการศึกษาที่ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาพัฒนาการของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุงแบ่งออกเป็น 2 ช่วงการศึกษา ได้แก่ ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง และช่วงที่ 2 ช่วงของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใหญ่บ้านจํารุง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจํารุง ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Association) และตีความ (Interpretation) หาความหมายที่มีนัยต่อการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า ในช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุง ในช่วงแรกการก่อตั้งของกลุ่มกองทุน ผู้คนในชุมชนบ้านจํารุงได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาในการแก้ไขปัญหาที่ต้องรอนหน่วยงานภาครัฐเป็นเวลานาน ทำให้ผู้นำชุมชนคณะกรรมการหมู่บ้านและคนในชุมชนบ้านจํารุงใน จึงมีการระดมความคิดในการจัดตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อที่คนในชุมชนจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลกำไรที่ได้แบ่งมาจัดตั้งกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ทำให้เกิดกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนได้ ช่วงที่ 2 ช่วงของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน พบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระดับคนในชุมชนเข้าใจในสิ่งที่ผู้นำคณะกรรมการหมู่บ้านและคนในชุมชนลงมือปฏิบัติ เกิดการระดมทุนจากหลากหลายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม มีกลุ่มศึกษาดูงานกลุ่มกิจกรรมที่เกิดจากเงินสนับสนุนจากกลุ่มกองทุน ทำให้ชุมชนบ้านจํารุงได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก ส่งผลให้ชุมชนบ้านจํารุงเกิดความเข้มแข็ง และคนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

57930263: MAJOR: PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT. M.P.A.

(PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT)

KEYWORDS: HOUSING FUND/ STRONG COMMUNITY/ DEVELOPMENT COMMUNITY

ARUT PHUTTHAYOS: DEVELOPMENT STUDY OF JUMRUNG VILLAGE,
NERNKOR SUBDISTRICT, KLAENG DISTRICT IN RAYONG IN BECOMING A STRONG
COMMUNITY: A CASE STUDY OF JUMRUNG. ADVISOR: NANTAWAN INTACHAT,
Ph.D. 87 P. 2016.

This research is descriptive. Its objectives are to study development of the Jumrung village development funds, NernKor Subdistrict, Klaeng District, in Rayong leading towards community strength. The study of development of Jumrung village development funds was divided into two periods which are: 1) the establishment and development of Jumrung village development funds, and; 2) change and adjustment of Jumrung village development funds. The samples are the village chief, the village chief assistant, the chairman and committee of Jumrung village development funds. The tool used in this research was in-depth-interview questions for collecting and analyzing data to associate and interpret the implied meaning of the study.

The results of the research found that people in Jumrung village are facing the problem of long waits for the governmental section during the period of establishment and development of Jumrung village development funds. Therefore, the community leader and committee, including people in Jumrung village, brainstormed and initiated a new idea of setting up a community store to improve the quality of life. Profits gained from the community store will be shared to establish the village development funds leading to solutions of problem in the village. In the second period of change and adjustment of village development funds, people in the village understood what the village chief and committee, including people in the village, had done to make change. Fundraising from other sections came into the village, students from study activities and some fund-raising activities supported the cause of people living in the Jumrung village, making them more acceptable to society outside. Finally, Jumrung village has become strong and people have achieved sustainable self-efficiency.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	7
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	17
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่.....	27
แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	36
แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานของทุนหมู่บ้าน.....	40
ความรู้ทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง.....	48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	49
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	52
วิธีการวิจัย.....	52
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	52
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	53
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	54

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	54
การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล.....	54
4 ผลการวิจัย.....	56
บริบททางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านจ่ารุง.....	56
ผลการศึกษาพัฒนาการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ของหมู่บ้านบ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง.....	58
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	72
สรุปผลการศึกษา.....	72
อภิปรายผล.....	75
ข้อเสนอแนะ.....	78
บรรณานุกรม.....	80
ภาคผนวก.....	84
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	87

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2-1 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง.....	25
3-1 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า.....	55

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลที่ยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความเข้มแข็งและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชนและเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

ความล้มเหลวของการพัฒนาที่มีฐานคิดมาจากการพึ่งพาต่างประเทศมากเกินไปนั้น ส่งผลให้คนในท้องถิ่นได้หวนกลับมาตระหนักถึงศักยภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดกระแสของแนวคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยทุนที่มีอยู่ในชุมชน และศักยภาพภาพของคนในท้องถิ่นเองไม่ว่าจะเป็นด้านของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสอดคล้องกับชุมชนและทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา

จากผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-6 ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7-11 เปลี่ยนทิศทางโดยการสร้างสมดุลระหว่างปริมาณคุณภาพและการกระจายรายได้โดยการขยายด้านชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา พร้อมทั้งขยายการเรียนรู้ของชุมชน และปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมือง โดยมีการจัดรูปแบบตามความต้องการของชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างครบวงจร โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2547, หน้า 5-154)

การพัฒนาจึงเป็นยุคของการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญตั้งอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ทุนของท้องถิ่นเป็นหลักให้ทุนจากภายนอกมาเสริมเติมเต็มให้ก่อเป็นขบวนการประชาชนที่มีเครือข่ายข้ามเขตแดนทางภูมิศาสตร์ พื้นที่พึ่งพาอาศัยกัน ถือว่าขบวนการนี้ เป็น “ขบวนการเคลื่อน” จำเป็นต้องจากการ “ดิคลบ” มาสู่สภาพที่อยู่รอดได้เสียก่อนแล้วค่อย ๆ พัฒนาไปที่ละขั้น

ดังนั้น ชุมชนซึ่งเป็นสังคมขนาดกลางที่เชื่อมโยงสังคมขนาดเล็ก คือบ้าน โรงเรียน กับสังคมใหญ่ คือประเทศชาติ และ โลก ชุมชนมีทั้งบุคคล องค์ความรู้และสถานที่ที่สามารถให้การศึกษาดูแลในการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ ชุมชนหรือท้องถิ่นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่เป็นอยู่ในสังคมนั้น ๆ จะมีวิถีชีวิตตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น สามารถนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นนั้น ๆ มาใช้ได้อย่างมีคุณค่า เกิดประโยชน์และรู้จักวิธีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่กับชุมชน สิ่งที่มีคุณค่าต่อการดำรงวิถีชีวิตที่แท้จริงนั้นคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ได้สั่งสมจากประสบการณ์ของคนในชุมชนเป็นเวลานาน มารเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการที่ง่ายและเหมาะสมตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น หากพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วพบว่าชุมชนในยุคปัจจุบันมีความอ่อนแอ เนื่องจากขาดวัฒนธรรมในความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรักความหวงแหนในชุมชนน้อยลง เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทุก ๆ ด้าน รวมทั้งสภาพปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย การแก้ไขปัญหานั้นทำได้ยากขึ้น ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หายไป ชุมชนจึงขาดรากฐานในการพัฒนาตนเอง แต่ในทางตรงกันข้ามชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ได้อาศัยวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถควบคุมและจัดการปัญหาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของตนในด้านต่าง ๆ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง พร้อมรับผลกระทบจากภายนอกได้ (อุทัยคุณเกษม และอรศรี งามพิทยาพงศ์, 2540, หน้า 8-10)

ปัจจุบันบ้านจ่ารุงมีทุนทางสังคม ที่ได้จากการเรียนรู้เรื่องของการพึ่งพาตนเองมากกว่า 20 ปีเต็ม มีกลุ่มกิจกรรมมากกว่า 20กลุ่ม มีประสบการณ์ต่าง ๆ มีบุคลากรที่มีความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีองค์ความรู้ในตัวเอง มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีประเพณีวัฒนธรรม และมีสื่อทางเลือกในการสื่อสารของตนเอง และยังเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย (จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, 2553)

ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชนบ้านจ่ารุง โดยศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ที่ใช้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนตั้งแต่เริ่มแรกว่ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านเกิดขึ้นได้อย่างไร และเกิดการเปลี่ยนแปลงหลังจากที่มีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเข้ามาช่วยเหลือ ชุมชนและคนในชุมชนหมู่บ้านจ่ารุงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนจนสามารถพึ่งพาตนเองได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาพัฒนาการกลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชนของชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง โดยผู้วิจัยให้ความสนใจต่อการศึกษองค์ประกอบสำคัญของชุมชนเข้มแข็งของธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544, หน้า 62-65) ดังนี้

ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

- อุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

- ทุน

- การยอมรับจากสังคมภายนอก

- เครือข่ายความร่วมมือ

- มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

- การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ

ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาโดยใช้การศึกษาพัฒนาของชุมชนบ้านจำรุงผู้การเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนในมิติด้านต่าง ๆ ดังนี้ (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2544, หน้า 62-65)

1. มีอุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
2. ทุน
3. การยอมรับจากสังคมภายนอก
4. เครือข่ายความร่วมมือ
5. มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

6. การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษากระบวนการพัฒนา โดยการกำหนดพื้นที่การศึกษา คือ กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจํารุงชุมชนหมู่บ้านจํารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากร จำนวน 2 กลุ่ม เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) คือ

1. กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านจํารุงและรองผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านจํารุง ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาชุมชนบ้านจํารุงจำนวน 2 คน
2. กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประธานและคณะกรรมการผู้นำกลุ่มกิจกรรมของชุมชนบ้านจํารุงจำนวน 3 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาเรื่อง “การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านบ้านจํารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง” กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเริ่มศึกษาเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 จนถึง ตุลาคม พ.ศ. 2559 ระยะเวลารวม 5 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน คือ บุคคลกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกันในลักษณะที่เป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กภายใน (หน่วย) สังคมที่ใหญ่กว่า และกลุ่มบุคคลเหล่านั้นมีความสนใจ มีการทำงานและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วม หมายถึง รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

ความเข้มแข็งในกลุ่ม หมายถึง ความยึดมั่นในกลุ่ม ความแกร่งของความเป็นกลุ่มที่ดึงดูดความสนใจของสมาชิกที่มีต่อกลุ่ม ความยึดมั่นในกลุ่มแสดงออกในลักษณะความเป็นมิตรที่สมาชิกในกลุ่มมีความรู้สึกต่อสมาชิกร่วมกลุ่มคนอื่น ๆ

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถนำความรู้ที่ช่วยให้อำนาจรัฐทุกระดับได้ดำเนินการหนึ่ง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาทางเศรษฐกิจที่ยึดหลัก ความพอประมาณ คือ พอมีพอกิน พอใช้ สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความ

พอประมาณในมิติต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก โดยมีความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญในทางปฏิบัติ

ความเท่าเทียมกัน หมายถึง ทุกคนมีความเสมอภาคหรือปราศจากความเหลื่อมล้ำกันอย่างแท้จริงในทุก ๆ ด้าน ความเสมอภาคพื้นฐานที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ

ความสามารถและภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถ หรือศักยภาพในการพัฒนา มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อให้ชุมชนสะท้อนความสามารถในการปรับตัว ต่อนวัตกรรม ความกระตือรือร้นในการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์

อุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง มีวิสัยทัศน์ร่วมมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดี “ค่านิยมสุภาพดี” เชื่อในศักยภาพของคนในชุมชนมีสำนึกความเป็นชุมชนและรู้จักแบ่งปันทุนทางวัฒนธรรมสามารถเชื่อมคนในชุมชนได้

การบริหารจัดการ หมายถึง การจัดองค์กรและการแบ่งบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการทรัพยากรและกระบวนการแผนประสานความร่วมมือ

มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง หมายถึง ขยายกิจกรรมและสมาชิกเกิดการริเริ่ม โครงการใหม่ ๆ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ถ่ายทอดแก่คนรุ่นถัดไปเพื่อรับช่วงต่อ

ทุน หมายถึง ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและสำนึกเพื่อส่วนรวมเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับความรู้ประสบการณ์ที่มีเท่ากัน

เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง มีความหลากหลายทั้งกิจกรรม/ องค์กรเกิดความร่วมมือเพื่อกิจกรรมสาธารณะและมีอำนาจต่อรองเกิดการติดต่อสื่อสารแนวราย (สาธารณะ)

เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก หมายถึง เกิดการยอมรับขององค์กรภายนอกชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองพร้อมถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ชุมชนอื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความคาดหวังให้ได้ผลการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ภายใต้การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่เกิดจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐ และการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

“การวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านจํารุงตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง ผู้การเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน” ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
 - 1.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน
 - 1.2 วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน
 - 1.3 ขอบข่ายของการพัฒนาชุมชน
 - 1.4 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน
 - 1.5 ลักษณะและหลักการในการพัฒนาชุมชน
 - 1.6 แนวทางการพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม
 - 1.7 ผู้นำท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชน
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
 - 2.1 ความสำคัญนิยามและความหมายของชุมชนเข้มแข็ง
 - 2.2 องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง
 - 2.3 ปัจจัยที่สร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง
3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
 - 3.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.2 กรอบแนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.3 จุดแข็งจุดอ่อนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมือง
5. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานของทุนหมู่บ้าน
6. ความรู้ทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านจํารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

ตามความเข้าใจของคนทั่วไป การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องเกิดจากการวางแผน หรือมีกำหนดเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนสภาพที่เป็นปัญหาหรือไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นต้องการเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่ชุมชนอาจต้องพึ่งอาศัยจากภายนอกนั้น มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านพัฒนาชุมชนคนหนึ่งคือ ศาสตราจารย์ดันแฮม (อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2528, หน้า 22) ได้เคยกล่าวไว้เช่นเดียวกัน ท่านผู้นี้อธิบายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการรวมกำลังกันดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวที่ชุมชนนั้นต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในระยะแรกนั้นต้องอาศัยความร่วมมือกันของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อช่วยตัวเองและร่วมกันทำงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการและองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ

บัทเทน (Batten, 1948 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 39) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้ร่วมปรึกษาหารือกันถึงความต้องการของเขาร่วมกัน ในเบื้องต้น จากนั้นจะร่วมวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นที่น่าพอใจ และสนองความต้องการของคนในชุมชน

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2544) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มีการกระทำของประชาชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและมูลนิธิเอกชนในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน และการรวมชุมชนเข้าเป็นชีวิตของชาติ เช่น ประเทศไทยมีชุมชนหมู่บ้านทั่วประเทศประมาณเจ็ดหมื่นกว่าหมู่บ้าน รวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวสนับสนุน ความก้าวหน้าที่จะก่อให้เกิดมีสิ่งที่ดีกว่า ในระบบสังคมประเทศไทย การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกระบวนการรวมชุมชนเข้าเป็นชีวิตของชาติเพื่อจะทำให้ระบบสังคมประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2542, หน้า 450) กล่าวว่า การพัฒนาหมายถึง การร่วมแรงร่วมใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนในอันที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้ดีขึ้นทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมโดยเน้นการพึ่งตนเอง การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชน

ริชาร์ด (Richards, 1990 อ้างถึงใน สุวิธสา วิเศษกุลพินิจ, 2548) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นรูปแบบของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขในชุมชนรวมทั้งยังถือเป็นรูปแบบของระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, หน้า 10) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าหากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น เพื่อให้กระบวนการนั้น ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2545, หน้า 100) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยการรวมกำลังของราษฎรเองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติและเพื่อให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2536, หน้า 2) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผนและประชาชนในชุมชนนั้นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

เฉลียว บุรีภักดิ์ (2545, หน้า 45) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนคือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่รวมกันได้อย่างราบรื่น มีความสุข รู้จักสามัคคี และร่วมมือกันทำงาน

ส่วนมินนิเคิลีย์ (อ้างถึงใน ชีววัฒน์ นิจนตร, 2528, หน้า 22) ก็ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ในแนวเดียวกันกับคินแฮม โดยถือว่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่ประชาชนในชุมชนนั้นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการก่อตั้งกลุ่ม และวางแผนแก้ปัญหาให้แก่ตนเอง ตลอดจนขอความช่วยเหลือจากองค์กรรัฐบาลหรือองค์กรอาสาสมัครอื่น ๆ

สำหรับประเทศไทยนั้น อติตอธิติกรมการพัฒนาชุมชนท่านหนึ่ง คือ นิรุติ ไชยกุล (2522, หน้า 1) สรุปไว้ว่า การพัฒนาชุมชน คือการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ของชุมชนและมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการปกครองตามแนวทางที่ชุมชนต้องการ โดยอาศัยความคิด

ริเริ่ม การพึ่งตนเองและความร่วมมือกันทั้งระหว่างคนในชุมชนเองและระหว่างราษฎรกับรัฐบาล ถ้ามีความจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์การภายนอกชุมชนได้

วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การปรับปรุงองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆของชุมชนให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในทุกๆด้าน กูดอินัพ (Goodenough, 1963) ได้แจกแจงเอาไว้ว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมหรือสภาวะทางกายภาพซึ่งสมาชิกในชุมชนนั้นอาศัยอยู่ ตั้งแต่การปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย การก่อสร้างและซ่อมแซมสาธารณสมบัติ เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ เช่น การสร้างโรงเรียน ตลาด เขื่อน ถนนหนทาง บ่อน้ำ และอื่น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มโอกาสใหม่ ๆ ในด้านเศรษฐกิจซึ่งได้แก่ การปรับปรุงและยกระดับความสามารถในการผลิต เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนจากสภาพหรือสถานการณ์เก่าแก่ล้าสมัย ให้มาสนใจและทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อจะได้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ใหม่ ๆ มีความคิดก้าวหน้า และมีความสำนึกในการที่ตนเองเป็นสมาชิกของชุมชน รู้จักอุทิศตนเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน และประเทศชาติในที่สุด

ส่วนนิรุติ ไชยกุล (2522, หน้า 25-26) ได้ระบุจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ 4 ประการ ซึ่งเน้นถึงการพัฒนาคนเป็นเป้าหมายที่สำคัญกว่าการพัฒนาวัตถุหรือสิ่งแวดล้อม จุดมุ่งหมายดังกล่าว ได้แก่

1. เปลี่ยนทัศนคติของประชาชนจากสภาพหรือสถานการณ์อันเก่าแก่ล้าสมัยให้หันมาสนใจและทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์และมีความคิดก้าวหน้า
2. ให้ประชาชนมีความสำนึกในการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน รู้จักร่วมแรงใจกันแก้ปัญหาและปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและชุมชน
3. ให้ประชาชนมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อชุมชนและประเทศชาติ
4. ให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือเมื่อเกินขีดความสามารถของชุมชน

จิตจันทร์ กิติกริต (2536, หน้า 50) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไปโดยอาศัยหลักความ

ต้องการและการริเริ่มจากประชาชนเป็นหลัก เพื่อว่าผลที่ได้รับจะเป็นการแน่นอนและถาวรตลอดไป จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1. มุ่งที่จะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน ให้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ มีความคิดก้าวหน้า
2. มุ่งให้ประชาชนมีความสมนึกในการที่เป็นสมาชิกของชุมชน รู้จักร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหา และความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อความเจริญของตนเองและชุมชน
3. มุ่งจะให้ประชาชนมีความรับผิดชอบให้รู้จักรับผิดชอบในการดำเนินงานรับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชนและประเทศชาติ

4. มุ่งที่จะให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเองกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

อภิชัย พันธแสน (2539, หน้า 21) ซึ่งได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนว่ามุ่งที่จะจัดโรคร้ายสำคัญของสังคม 3 ประการซึ่งได้แก่

1. ความไม่รู้
2. ความยากจน
3. โรคภัยไข้เจ็บ

เมื่อได้พัฒนาชุมชนแล้วประชาชนจะได้มีความรู้ มีสุขภาพพลานามัยดี และนำความมั่นคงทางเศรษฐกิจมาสู่ชุมชนและประเทศชาติ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, หน้า 9-20) ได้ระบุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนว่า ในการพัฒนาชุมชนนั้นควรมีเป้าหมายอยู่ 3 ประการ ต่อเนื่องกันคือ คนพัฒนา ชุมชนเข้มแข็งและความสุขของทั้งคนและชุมชน โดยได้กำหนดตัวชี้วัดทั้งทางด้านจิตวิสัยและวัตถุวิสัย ดังนี้

1. คนได้รับการพัฒนาและมีความสุข เป็นเป้าหมายแรกของการพัฒนาชุมชนคือประชาชน คนที่ต้องการให้เกิดขึ้นคือคนที่มีคุณภาพ คนที่มีคุณธรรม และคนที่มีความสุขโดยกำหนดตัวชี้วัดดังนี้

1.1 คนมีคุณภาพ เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ การวัดการพัฒนาส่วนนี้อาจจะวัดจากประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่ วัดจากสุขภาพอนามัยที่ดีและวัดจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.2 คนที่มีคุณธรรมเป็นคนที่คิดดี พูดดี และทำดีในการวัดด้านคุณภาพนี้อาจจะวัดยากแต่ต้องอาศัยหลักวัตถุวิสัย (Objectivity) และจิตวิสัย (Subjectivity) กล่าวคือ ในเชิงวัตถุวิสัยอาจจะวัดคุณภาพจากการพูดดี คิดดี ทำดี ส่วนในเชิงจิตวิสัย อาจจะให้เราจัดกลุ่มตัวเองว่าจะเป็นคนกลุ่มใด ในกลุ่มมีคุณธรรม ไม่มีคุณธรรมหรือกลุ่มกลาง ๆ คือ มีบ้าง ไม่มีบ้าง

1.3 คนที่มีความสงบสุข เป็นลักษณะคนพัฒนาประการสุดท้ายคือ การเป็นคนที่มีความสงบเย็น สุข มีจิตใจเยือกเย็นมั่นคง ยิ้มแย้มแจ่มใสไม่ทุกข์ร้อน ไม่วุ่นวายใจไม่กังวลใจในการวัดศักยภาพเช่นเดียวกัน อาจจะทำให้เข้าเล็กลงเข้ากลุ่มระหว่างมีความสุข มีความทุกข์ หรือสุขบ้างทุกข์บ้าง เป็นต้น

2. ชุมชนเข้มแข็งและมีคุณภาพ เป็นเป้าหมายให้ชุมชนอันเป็นที่อยู่ของคนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง (Civil community) ชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ 4 ประการดังนี้

2.1 เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning organization) เป็นชุมชนที่มีสมาชิกของชุมชนเรียนรู้ข่าวสารการเคลื่อนไหว ตื่นตัวตลอดเวลาในทุก ๆ ด้าน

2.2 เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง (Community management) เป็นชุมชนที่จัดการตนเองได้ เช่น รู้จักวางแผน รู้จักการจัดการกระบวนการบริหาร รู้จักการปฏิบัติตามแผน และรู้จักการประเมินผลการปฏิบัติงาน

2.3 เป็นชุมชนที่มีวิญญาน (Spirituality) ได้แก่การที่ประชาชนมีความผูกพันผูกพันกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน รู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน ห่วงแหนชุมชน

2.4 เป็นชุมชนที่มีสันติสุข (Peaceful) หมายถึง บทบาทรวมของคนที่มีความสุขแล้วชุมชนก็จะได้รับการพัฒนามีสันติภาพและสันติสุข จึงเป็นสุดยอดของการพัฒนาชุมชน ดังนั้นลักษณะชุมชนที่พัฒนา จะเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้ เป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญานและเป็นชุมชนที่มีสันติสุข

ดังนั้น สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2549, หน้า 21) จึงได้สรุปเป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือ มีความรู้ มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เมื่อคนมีคุณภาพดีแล้วคนก็จะมีความสำนึก มีความรับผิดชอบต่อชุมชน ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีสันติภาพดังนั้นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนก็คือ การพัฒนาคนให้มีความสุขเพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและมีความสุข

ลักษณะและหลักการในการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2545, หน้า 103) กล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชนดังนี้

1. เริ่มจากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของชุมชน ในการทำงานพัฒนาชุมชนควรเริ่มจากสิ่งที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมประชาชน สภาพเศรษฐกิจ นิสัยใจคอ ประเพณีและทัศนคติของชุมชน
2. ดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย กิจกรรมพัฒนาใด ๆ ที่จะขาดไม่ได้ คือ ความร่วมมือของประชาชน ให้เข้าใจและเข้าร่วมในการดำเนินงาน

3. โครงการทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม่ควรเร่งรีบในการดำเนินให้โครงการสำเร็จ อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงส่วนประกอบอย่างอื่น ต้องระลึกเสมอว่า งานพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ ที่ก่อให้เกิดผลซ้ำเพราะผลในนั้นคือ การพัฒนาคน

4. จะต้องยึดความสนใจและความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ต้องยึดกิจกรรมที่ ประชาชนสนใจและต้องการ เพราะการทำงานเช่นนี้จะทำให้ประชาชนกระตือรือร้นในการให้ ความร่วมมือและทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ง่าย

5. ใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน เหตุที่ต้องใช้วิธีนี้เพราะการยึดหลัก ประชาธิปไตยในการดำเนินงานพัฒนามีผลสำเร็จอย่างยั่งยืน แม้ภายหลังจากที่พัฒนาออกไปแล้ว ประชาชนสามารถดำเนินงานต่อไปเองได้

6. มีความเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน คือ ต้องไม่วางโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่ขัดกับ ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมของชาวบ้าน

7. ใช้ผู้นำท้องถิ่น โดยการเผยแพร่ความคิดและรับเป็นผู้ทดลองปฏิบัติสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ ชาวบ้านเอาอย่างภายหลัง

8. ใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

9. ทำการประเมินผลตลอดเวลา เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และแก้ไขให้หมดสิ้นไป

10. ทำงานกับคนทุกชั้นในสังคมไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

11. การดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของชาติ นั่นคือ ในการวางแผน 5 ปี ของตำบลจะต้องให้สอดคล้องกับแผน 5 ปีของจังหวัดและแผนของจังหวัดจะต้องไม่ขัดกับแผน ชาติ และต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐด้วย

12. ต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกันคือผู้พัฒนาคนใดคนหนึ่งไม่ได้

13. ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ พัฒนาการต้องทำหน้าที่ช่วย กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มและความต้องการในอันที่จะใช้ความรู้ความสามารถของตน เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันสรรสร้างความสำเร็จให้กับท้องถิ่นของตน

นอกจากนี้ ชินรัตน์ สมสืบ (2539, หน้า 5) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

1. เป็นงานที่ยึดหลักการช่วยตนเอง
2. เป็นงานที่ประชาชนเป็นผู้เริ่มเองหรือถูกช่วยยู่ให้ชุมชนพัฒนาตนเอง
3. เป็นงานที่มุ่งพัฒนาคน พัฒนาคุณภาพของคนให้ดียิ่งขึ้น
4. เป็นงานที่ใช้วิธีการให้การศึกษาและจัดระเบียบให้ดีขึ้น

5. เป็นงานที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของประชาชนว่า สามารถช่วยตัวเองได้
6. เป็นการยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน
7. เป็นงานที่มี ความเชื่อถือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี พยายามเอามา

เผยแพร่

8. เป็นงานที่มุ่งก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

จิตจำนงค์ กิติกิริติ (2536, หน้า 55) ได้สรุปหลักของการพัฒนาชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการที่ได้กล่าวแล้วดังนี้

1. ต้องรู้จักท้องถิ่นเป็นอย่างดีที่สุดในทุก ๆ ด้าน
2. ต้องกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดความปรารถนาและมีความคิดริเริ่มที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมตามวิถีทางประชาธิปไตย
3. ให้ความช่วยเหลือทางความรู้ เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางโครงการพัฒนาท้องถิ่น
4. ต้องให้บุคคลและชุมชนเล็งเห็นและรับรองว่า คนแต่ละคนสามารถช่วยเหลือตนเองได้และแก้ปัญหาของตนเองได้
5. อย่าให้ประชาชนกระทำสิ่งใดที่เขากลัวว่าการกระทำของเขาถูกคุกคาม
6. จะต้องมุ่งให้มีโครงการที่มีลักษณะสร้างและประสานงานกัน ได้
7. เน้นในเรื่องความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นทุก ๆ ฝ่ายเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งหมด
8. การพัฒนาต้องเริ่มจากจุดที่ประชาชนเห็นว่าเป็นความต้องการของสังคมและชุมชนนั้นด้วย
9. จัดให้มีอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ในการส่งเสริมการดำเนินงาน
10. ต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผู้รับต้องยอมรับบทบาทของผู้ให้ในเจตนาที่ดี
11. ควรใช้สถาบันที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด แทนที่จะสร้างหรือคิดตั้งใหม่เสมอไป
12. การพัฒนาชุมชน จะขยายตัวอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับ การเข้ามามีส่วนร่วมและความคิดริเริ่มของประชาชนที่เข้าร่วมดำเนินงาน
13. การที่จะกล่าวว่าการพัฒนาชุมชนได้ผลหรือไม่เพียงใดนั้น ให้ดูจากท่าทีของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป ในวิถีดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่

จากความคิดเห็นของนักวิชาการสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จนั้นยึดหลักการที่สำคัญ ได้แก่ หลักการช่วยเหลือตนเองของประชาชน ใช้หลักการ

ทำงานที่เป็นประชาธิปไตย มีการเคารพสิทธิแต่ละบุคคลโดยมีการร่วมคิด การอภิปรายร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน การทำงานร่วมกัน และร่วมประเมินผล นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนควรยึดหลักการทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม และหลักการประเมินผลการพัฒนาชุมชนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนควรจะต้องทำความเข้าใจหลักการนี้เสียก่อนเพื่อให้การพัฒนานั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

แนวทางการพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม

กฐิน ศรีมงคล (2542, หน้า 54) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาชุมชนมี 3 แนวทาง คือ

1. การพัฒนาจากบนสู่ล่าง (Top-down) เป็นการพัฒนาที่ริเริ่มจากรัฐบาลหรือองค์กรผู้รับผิดชอบ มีการวางแผน แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาจากเบื้องบน ผู้ถูกพัฒนาเป็นเพียงแต่ตอบสนองความต้องการการพัฒนาเท่านั้น

2. การพัฒนาจากล่างสู่บน (Bottom up) เป็นการพัฒนาที่มีทิศทางตรงกันข้ามกับแบบแรกผู้ถูกพัฒนาจะเป็นผู้ริเริ่มวางแผนในการพัฒนา แนวทางนี้ถือว่าประชาชนผู้ถูกพัฒนารู้ดีที่สุดและก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง

3. การพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Participatory) เป็นการพัฒนาแบบร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชนผู้ถูกพัฒนา โดยการวางแผนร่วมกัน ดำเนินการพัฒนาร่วมกัน และประเมินผลการพัฒนาร่วมกัน ทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของประชาชนซึ่งการพัฒนาแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาชุมชนคือ มีแรงกระตุ้นทำให้เกิดการพัฒนาและสนองตอบจากประชาชนเกิดขบวนการพึ่งพาตนเองในที่สุด การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางพัฒนาที่นิยมใช้ในปัจจุบัน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนและดำเนินการพัฒนาตลอดจนการประเมินผล การพัฒนาแนวทางนี้จะก่อให้เกิดการพึ่งตนเองของประชาชน ตรงตามปรัชญาการพัฒนาในปัจจุบัน

กฤษณพงษ์ จุฑะกนก (2541, หน้า 13) ได้ให้ประเด็นเกี่ยวกับศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนแต่ละประเด็นดังนี้ ศักยภาพในการพัฒนาชุมชนคือ ความกระตือรือร้นในการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ความเชื่อมั่นในหลักคำสอนของศาสนาในศาสนา ความใฝ่รู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ รวมทั้งความอดทนอดกลั้นต่อการเบียดเบียนแข่งขันกันและกัน

ภมรรัตน์ สุธรรม (2546, หน้า 68) กล่าวว่า ปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการพัฒนานั้น มีความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนและประชาชนควบคู่ไปด้วยกัน โดยภาพรวมชุมชนยังมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติที่เป็นการแบ่งกลุ่มโดยธรรมชาติและมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นและปัจจัยที่เสริมสร้างการรวมมือของคนในชุมชนในการพัฒนา มีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในนั้นประกอบด้วยผู้นำหรือกรรมการที่ได้รับการยอมรับ

จากสมาชิกมีคุณลักษณะและทัศนคติที่ดีในการทำงาน ในส่วนของสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน มีประสบการณ์ในการรวมกลุ่ม เข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์กรดี และมีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกตลอดเวลา ในส่วนของปัจจัยภายนอกที่สำคัญได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน วิชาการและบุคลากร โดยเน้นการตอบสนองต่อความสำเร็จของกิจกรรมของชุมชนมากกว่าองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุน มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีการครอบงำความคิด

กลิน ศรีมงคล (2542, หน้า 34) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีเนื้อหาสาระสำคัญที่จะต้องพัฒนา คือ กระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of life) ของบุคคลทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคม กระบวนการพัฒนาตนเอง การช่วยเหลือตนเอง (Self help) มุ่งให้เกิดความเสมอภาค (Equality) กันในสังคมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดอาสาสมัครร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา (Voluntary participation)

Caceres (2005. p. 3) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน โดยปัจจุบันโครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องเน้นการมีส่วนร่วม แต่บ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมถูกจำกัดเพราะทัศนคติของประชาชนที่ยึดติดกับสิ่งเก่าและไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการทำงานของรัฐบาลในการพัฒนาต้องทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาให้ประชาชน จากสาระสำคัญทำให้ทราบว่า การพัฒนานั้นจะต้องกระทำทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมเป็นพื้นฐานรวมถึงการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ผู้นำท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชน (ทวี ทิมขำ, 2528, หน้า 171-178)

ความหมายของผู้นำชุมชน ผู้นำ (Leader) หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้ที่ช่วยให้อุปสรรค วัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์หนึ่ง และการเป็นผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้น เพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพเด่น มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชน หรือในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตามและลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง จนนำกลุ่มไปสู่จุดหมายทางบวกเป็นผลสำเร็จได้ในที่สุด

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มคน หรือในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อยประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถหรือทักษะแตกต่างกันไป ในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม จะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ที่บีบตัวขึ้นจึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำและบางคนกลายเป็นผู้ตาม

ส่วนประกอบที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำย่อมมาจากลักษณะพิเศษประจำตัว เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ

ผู้นำต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ผู้นำต้องมีความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กลุ่มต้องการ
2. ผู้นำต้องมีผู้ตาม ซึ่งได้แก่สมาชิกในกลุ่ม
3. ต้องมีสถานการณ์ที่ใช้ความรู้
4. ผู้นำต้องมีความสามารถที่จะใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม

ความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน เมื่อนุชนุษย์มาอยู่รวมกัน มาก ๆ เป็นกลุ่มเป็นชุมชนขึ้น จึงจำเป็นต้องยอมรับนับถือในความคิด ความสามารถ ซึ่งกันและกัน มิฉะนั้นจะอยู่รวมกันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดภาวะผู้นำและผู้ตามขึ้น ผู้นำ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ของทุกกลุ่มชน มีเหตุผลหลายประการที่ทำให้สังคมต้องมีผู้นำและผู้ตาม คือ

1. โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ย่อมไม่เท่ากัน ในความสามารถ ความสวยงาม ความเฉลียวฉลาด คนหนึ่งอาจเหนือกว่าคนหนึ่ง คนที่เหนือกว่ามักจะได้เป็นหัวหน้าหรือผู้นำความเหนือกว่า นั้นอาจเนื่องมาจากกำเนิดหรือเพราะการฝึกฝนภายหลัง หรืออาจเป็นได้ทั้งสองทางคือ มีดีมาแต่กำเนิดพอสมควร ต่อมาได้มีการฝึกฝนร่ำเรียนหรือปรุงแต่งให้ดีขึ้นไปอีก

2. การมีผู้นำนั้นมีประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างมาก เช่น ผู้นำช่วยนำในทางที่ถูกต้อง เพราะเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด เห็นการณ์ไกล ผู้นำช่วยให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ช่วยให้คนในสังคมเป็นระเบียบเรียบร้อย ราบรื่นไม่ปั่นป่วน

ลักษณะของผู้นำ

1. เป็นผู้ที่มีความเคารพนับถือและยำเกรง แต่มิใช่ชาวบ้านเกรงกลัว
2. ได้รับการยกย่องจากชาวบ้านว่าเก่งกว่า ดีกว่า
3. มักช่วยดูแลและเจ็บร้อนแทนผู้อื่น ในแนวทางที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
4. มักแสดงออกว่าใจกว้าง
5. มีความมั่นคงมากกว่าผู้อื่นทั้งด้านรูปธรรม หลักฐาน และทรัพย์สิน
6. เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตัวประชาชน และความต้องการที่จะปรับปรุงตนเอง
7. เป็นผู้ที่พร้อมจะรับฟังเหตุผล และปรึกษาหารือกับผู้อื่นในปัญหาสำคัญของท้องถิ่น
8. เป็นผู้ที่มีความตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม
9. เป็นมิตรที่ดีของชนทุกชั้น
10. เป็นผู้ที่ประชาชนชอบและกล่าวถึงเสมอ

สรุปจากผู้วิจัยในส่วนของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ความสำคัญของการพัฒนาชุมชนนั้นอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีความรู้ ความคิด ความสามารถ และมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสม เพื่อให้เขารู้จักช่วยเหลือตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มที่จะปรับปรุงแก้ไขสภาพความเป็นอยู่ของตนเองนั้นให้ดีขึ้นทุกๆด้านรวมทั้งบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

ความสำคัญนิยามและความหมาย

การศึกษาความหมายของชุมชน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการกำหนดและนิยามความหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาความหมายตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524, หน้า 72) ที่ได้ให้ความหมายไว้ 3 แนว ดังนี้คือ แนวที่ 1 เป็นกลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคมแต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบกว่า แนวที่ 2 เขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคลตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดดีกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกผันเอกภาพเช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดของชาติหรือศาสนา และแนวทางสุดท้ายเป็นความรู้สึกทัศนคติทั้งหมดที่ผูกผันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม จากความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับป๊อปลิน (Poplin, 1979, p. 3 อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2543, หน้า 26) ที่กล่าวว่า ชุมชนเป็นคำที่ใช้เกี่ยวกับการรวมตัวกันของหน่วยสังคมและที่อยู่อาศัย ที่ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่ม โดยใช้คำเรียกที่แตกต่างกันออกไปเช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง นคร และมหานคร ทั้งนี้พจนานุกรม Oxford advanced learner's dictionary of english (Hornby, 2015) ได้ให้ความหมายของชุมชน เช่นเดียวกันว่า เป็นกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีศรัทธา ความเชื่อ เชื้อชาติ การงาน หรือมีความรู้สึกนึกคิด ความสนใจที่คล้ายคลึงกัน มีการเกื้อกูลการเป็นอยู่ร่วมกัน และสามารถยืนยันความหมายของชุมชนจากโฮแมน (Homan, 1994, p. 82 อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2543, หน้า 26) ที่กล่าวถึงชุมชนว่า เป็นกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน

จากคำนิยามที่ได้รับการยืนยันข้างต้น สามารถสรุปความหมายของ “ชุมชน” ตามที่นักวิชาการทั้งทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ได้เสนอความคิดเห็นไว้ ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปความหมายของชุมชนไว้ดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ในอาณาเขตบริเวณหนึ่งอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต มีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักห่มุ่คณะ และเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันและถ่ายทอดภูมิปัญญา มีการสื่อสารติดต่อกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน รวมถึงมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่ชุมชนมีความต้องการร่วมกัน

และจากการศึกษาความหมายของชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสถานะและพื้นฐานของชุมชนแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันขึ้นนั้น ย่อมมีปัจจัยที่เกื้อกูลและไม่เกื้อกูลต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่แตกต่างกัน ซึ่งทั้งนี้ ได้พบว่า มีนักวิชาการสาขาต่างๆ ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งว่า เป็นชุมชนที่มีศักยภาพ มีความรัก ความสามัคคี จงรักภักดีต่อชุมชน ทุกคนใฝ่เรียนรู้ มุ่งพัฒนาตนเองให้มีพลังความคิด พลังสติปัญญา เพื่อการพึ่งพาตนเองได้ในทุกด้าน มีระบบเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน คนมีวิถีชีวิตที่ประหยัดอดออมมีการผลิตที่หลากหลาย รู้จักวางแผนจัดการทรัพยากร สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้ด้วยตนเอง ทุกคนมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ชุมชนมีมีเสถียรภาพ มีสันติสุข เพราะชุมชนมีคุณธรรมนำชีวิต ทั้งนี้มีนักวิชาการที่ยืนยันต่อความหมายดังกล่าวนี้ได้แก่ ประเวศ วะสี (2541ก), สัจญญา สัจญญาวิวัฒน์ (2549), สมหวัง วิริยะปัญญานนท์ (2550), อุทัย คุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540)

ความหมายทั่วไป ชุมชนมาจากภาษาอังกฤษว่า Community ซึ่ง Webster's new world dictionary of the American language ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2535, หน้า 128)

1. กลุ่มคนที่อยู่อาศัยร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่งหรือเมืองใดเมืองหนึ่ง
2. ชุมชน คือ บุคคลกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ในลักษณะที่เป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กภายใน (หน่วย) สังคมที่ใหญ่กว่า และกลุ่มบุคคลเหล่านั้นมีความสนใจ มีการทำงานและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ชุมชน ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2525) หมายถึง หมู่ชนที่รวมกันอยู่อย่างหนาแน่น หรือหมู่ชนที่รวมกันอยู่อย่างมา ก ๆ

ความหมายทางสังคมศาสตร์ เดวิส (Kingsley Davis) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณและกลุ่มเล็กที่สุดที่จะสามารถดำรงชีวิตทางสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ทั้งหมด”

ฮอฟเฟอร์ (Charles Hoffer) ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเป็นคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณที่ติดต่อกันและคนในอาณาบริเวณเดียวกันนี้มีความสนใจอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างทีคล้ายคลึงร่วมกัน ซึ่งทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอยู่ร่วมกันในท้องที่แห่งเดียวกัน

ส่วนนักวิชาการของไทยได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524 ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนหรือประชาคมคือ

1. กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกันลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมกันที่ประสานกันในวงแคบกว่าชุมชนหมายถึงเขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดกว่า และความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา

2. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม
กรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีความคิดไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถร่วมกำลังดำเนินงานกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้

พัฒน์ สุจันง ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนหมายถึงดินแดนทั่วไป ที่มีคนจำนวนมากกว่า 2 คนขึ้นไป ที่ได้ร่วมกันด้วยทรรศนะอย่างเดียวกัน คือมีความคิดเห็นพ้องต้องกันรวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกัน และหวังที่จะไปสู่ผลสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน

ยูท ธักดีเดชยนต์ ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มชนที่รวมหลายๆครอบครัวในเขตพื้นที่อันจำกัด ครอบครัวเหล่านี้สามารถพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้สามารถสนองความต้องการในชีวิตประจำวันกันและกันได้

ความเข้มแข็งในกลุ่ม

ความเข้มแข็งในกลุ่ม (เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ, 2545, หน้า 158) หมายถึง ความยึดมั่นในกลุ่ม ความแรงของความเป็นกลุ่มที่ดึงดูดความสนใจของสมาชิกที่มีต่อกลุ่ม ความยึดมั่นในกลุ่มแสดงออกในลักษณะความเป็นมิตรที่สมาชิกในกลุ่มมีความรู้สึกต่อสมาชิกร่วมกลุ่มคนอื่น ๆ สมาชิกในกลุ่มจะมีความยินดีต่อการได้มาร่วมกลุ่มกัน สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกเป็นอิสระที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นให้เสนอข้อเสนอนั้น สมาชิกจะมีความรู้สึกกระตือรือร้นใน

การทำงาน และเต็มใจที่จะเสียสละส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มจะมีความเต็มใจที่จะรับผิดชอบในกิจกรรมที่ได้ร่วมมือกันทำในกลุ่ม ตลอดจนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกลุ่ม ลักษณะและกิจกรรมของกลุ่มดังกล่าวจะแสดงถึงความยึดมั่นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความใกล้ชิดและความดึงดูดความสนใจร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

การพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเองได้เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากที่สุดของชุมชนเข้มแข็ง (กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530, หน้า 34) ความเข้าใจและการให้นิยามของ “การพึ่งตนเอง” นั้นยังมีความแตกต่างกันออกไปได้แก่

1. การให้ความหมายในเชิงปัจเจกบุคคล: การพึ่งตนเองหมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือน เพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา
2. การให้ความหมายในลักษณะของกลุ่ม: การพึ่งพาตนเอง หมายถึง สังคม (กลุ่ม) ที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้ การพึ่งตนเองอย่างแท้จริงต้องกินความรวมถึงว่า กลุ่มชนชั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตนเอง

ฉะนั้นความหมายของ “กลุ่มช่วยเหลือตนเอง” ในที่นี้ก็คือ องค์กรหรือกลุ่มที่ปัจเจกชนมารวมกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อจุดมุ่งหมายในการบรรลุเป้าประสงค์ร่วมบางอย่างที่สามารถให้หลักประกันการดำรงชีพแก่ทุกคนในกลุ่มได้ และเนื่องจากสภาพข้อเท็จจริงในชนบทที่ว่า นอกจากชาวบ้านจะไม่แสวงหาปัจจัยการผลิต (เช่น ที่ดิน) ได้มากขึ้นกว่าเดิมแล้ว พวกเขายังไม่สามารถจะเข้าถึงปัจจัยการผลิตเดิมที่มีอยู่ ฉะนั้นในแง่นี้ ความหมายของ “วิธีการช่วยเหลือตนเอง” จึงมีความหมายในลักษณะที่แคบเฉพาะเจาะจง นั้นหมายถึง ความสามารถของการเป็นได้ที่จะใช้แหล่งทรัพยากรที่มีอยู่และใช้งบประมาณที่มีอยู่

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง (มันทนา ท่วมยิ้ม, 2543, หน้า 17-32)

1. หลักการพึ่งตนเอง (Self-reliance)

ความพยายามในการพึ่งตนเองได้กลายเป็นแนวทางและความหวังใหม่ในการพัฒนาประเทศ โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาทั้งหลายที่มุ่งสู่ระดับพื้นที่มักจะกระทำภายใต้คำขวัญ “การช่วยเหลือตนเอง” การพึ่งตนเองมีความสำคัญหรือสามารถก่อให้เกิดประโยชน์เช่นไรในสภาพปัจจุบัน จึงได้รับการยอมรับอย่างมากมาเช่นกัน โดยย่อสรุปได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ หากชุมชนใดสามารถพึ่งตนเองได้โดยเฉพาะในกระบวนการผลิตจะช่วย
ให้ชุมชนนั้นลดความเสี่ยงเปรียบในการต้องนำวัตถุดิบ หรือผลผลิตทางเกษตรไปขายในราคาถูก แต่
ต้องตั้งชื่อเทคโนโลยี (ไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักรกลหรือเทคนิควิทยาการขั้นสูง) อันมีราคาแพง
สามารถรวมตัวกันเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาสินค้าหรือด้านสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ
ขณะเดียวกันหากชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ด้านเศรษฐกิจจะทำให้ทรัพยากรถูกนำมาใช้ให้เกิด
ประโยชน์สูงสุด โดยไม่คุกคามหรือทำลายสิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate
technology) จะถูกนำมาใช้มากขึ้น ที่สำคัญหากประชาชนพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ความรู้สึกเป็น
เจ้าของและพึงพอใจในสังคมของตนจะทำให้เกิดความสุข ความหวังในหน้าที่ และเป็นการ
สร้างความสามัคคีระหว่างชนชาติไปด้วยในตัว

ด้านการปกครอง การที่ประชาชนพยายามพึ่งตนเอง หรือสามารถพึ่งตนเองได้จะทำให้
การปกครองภายในประเทศเป็นระเบียบ รัฐบาลสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล

ด้านสังคม เมื่อสมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้จะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ได้รับการยอมรับ
สามารถอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ขณะเดียวกันประสบการณ์จากการพึ่งตนเอง ถือเป็นการศึกษาอีก
รูปแบบหนึ่งที่สามารถให้เห็นผลเชิงประจักษ์เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการพัฒนาของประชาชน
ด้านการพัฒนา ความพยายามพึ่งตนเองช่วยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ
มากยิ่งขึ้น เป็นการกระตุ้นความริเริ่ม เกิดจิตสำนึกในการพัฒนา ขณะเดียวกันการพึ่งตนเองได้จะ
ช่วยให้ภาวะสมดุลทางนิเวศวิทยาบรรลุโดยง่าย นอกจากนั้นการที่สมาชิกของสังคมพยายาม
พึ่งตนเองจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตน มีความภูมิใจ อันจะนำมาสู่ความรับผิดชอบในสิ่งที่ตน
เป็นเจ้าของมากขึ้น

2. หลักการเข้ามามีส่วนร่วม (Participiple)

คำว่า “การมีส่วนร่วม” ในเชิงการพัฒนาชนบทจะหมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิก
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนหรือประชาชนในการเข้ามามีบทบาทในการ
ดำเนินพัฒนาของภาครัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วม โดยมีกร
ร่วมลงทุนลงแรงด้วย จึงจะเป็นการมีส่วนร่วมตามความหมายที่เป็นธรรม

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคติ เป็นลักษณะที่โครงการพัฒนาต่าง ๆ ใน
ชุมชน โดยมีชุมชนเป็นแกนนำในกิจกรรมทั้งหมดตั้งแต่การตัดสินใจไปจนถึงการควบคุม ติดตาม
งานและประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้มักจะพบในชุมชนชนบทในเรื่อง
เกี่ยวกับงานของศาสนาหรืองานบุญประจำปี เพราะสมาชิกในชุมชนจะมีความรู้สึกทำเพื่อส่วนร่วม
ถ้าหากไม่ทำก็จะเกิดความรู้สึกไม่ดีทั้งเกิดขึ้นกับตัวเองและชาวบ้านอาจจะนิทาได้ ลักษณะของ
การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้เป็นลักษณะที่เกิดจากแรงจูงใจภายในชุมชนเอง สมาชิก

รับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาความต้องการรวมตัว และมีการลงแรงสมทบทุนเพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย

2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบประชาชนเป็นแกนนำ มุ่งผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยสมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาาร่วมกัน เนื่องจากประชาชนตระหนักในสิทธิของตนและเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่ต้องสูญเสียไป แต่อาจมีพลังต่อต้านในกลุ่มที่เสียผลประโยชน์ได้

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบเจ้าหน้าที่พัฒนาการเป็นแกนนำ เป็นลักษณะที่พบเห็นทั่ว ๆ ไปในชุมชนต่าง ๆ เป็นลักษณะของการทำงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาภายนอกชุมชนที่มาจากฝ่ายรัฐบาลหรือเอกชน โดยมีข้อสมมติว่าประชาชนต้องมีการเรียนรู้ โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ สนับสนุนประชาชน

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบสั่งการ เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยมิได้เกิดความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องที่ทำเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

3. หลักความเท่าเทียม (Equality)

ความเท่าเทียมกัน หมายถึง ทุกคนมีความเสมอภาคหรือปราศจากความเหลื่อมล้ำกันอย่างแท้จริงในทุกๆด้าน ความเสมอภาคพื้นฐานที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ได้แก่

3.1 ความเสมอภาคทางการเมือง (Political equality) ได้แก่ การให้บุคคลมีสิทธิและสามารถใช้สิทธิได้อย่างเท่าเทียมกัน มีความสะดวกพอ ๆ กัน โดยไม่มีอภิสิทธิ์หรือกีดกันผู้หนึ่งผู้ใด

3.2 ความเสมอภาคทางกฎหมาย (Legal equality) หมายถึง ทุกคนเท่าเทียมกันในสายตากฎหมาย เมื่อกระทำผิดจะถูกพิจารณาตัดสินโดยกฎหมายเดียวกัน ศาลประเภทเดียวกันและกระบวนการยุติธรรมเดียวกัน

3.3 ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ มิได้หมายความว่า ทุกคนจะมีรายได้หรือทรัพย์สินเท่ากันหมด ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ เน้นการให้หลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจในอัตราหนึ่ง คืออย่างน้อยให้มีปัจจัย 4พอเพียงที่จะทำให้อยู่รอดในสังคม สามารถดำเนินชีวิตอยู่รอดในสังคม สามารถดำเนินชีวิตอยู่โดยไม่ลำบากเกินไปและมีโอกาสพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ได้

3.4 ความเสมอภาคทางสังคม (Social equality) บุคคลจะมีฐานะเท่าเทียมกัน แต่ละบุคคลจะได้รับการนับถือ และปฏิบัติต่อกันโดยเท่าเทียม ไม่ว่าจะมียศสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างไร หลักการสำคัญของความเสมอภาคทางสังคม เน้นในเรื่องการปราศจากการถูกกดขี่บีบบังคับ จากกลุ่มชนที่มีอำนาจทางสังคมและส่งเสริมโอกาสในการยกฐานะทางสังคม

3.5 ความเสมอภาคในโอกาส (Equality of opportunity) แม้โดยธรรมชาติมนุษย์ไม่อาจเท่าเทียมกัน (มีความแตกต่าง) แต่ควรมีโอกาสเต็มที่ในการพัฒนาความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม ครอบคลุมที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ตัวบ่งชี้ที่นิยมใช้คือ การปราศจากระบบเส้นสาย หรือระบบฝากฝังในการทำงาน โดยเฉพาะในหน่วยงานของรัฐบาล

4. หลักความสามารถและภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถ หรือศักยภาพในการพัฒนา มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อให้ชุมชนสะท้อนความสามารถในการปรับตัว ต่อนวัตกรรม ความกระตือรือร้นในการพัฒนาความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ความเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาในศาสนา ความใฝ่รู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ความอดทน อดกลั้นต่อการเบียดเบียนแย่งชิงกันและกัน ความรู้ความสามารถและทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข ความสามารถในการมองเห็นปัญหาสาเหตุ และแนวทางแก้ไข ทักษะในการปฏิบัติตามแผนและติดตามผลให้บรรลุเป้าหมาย ความมีจินตนาการในการมองภาพอนาคต การรู้จักศึกษาวิธีการที่จะนำชุมชนไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์ การรู้จักใช้และดัดแปลงเทคโนโลยีที่เหมาะสม การรู้จักจุดเด่นจุดด้อยของทรัพยากรบุคคล และการรู้จักประเมินสภาพการและแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุด

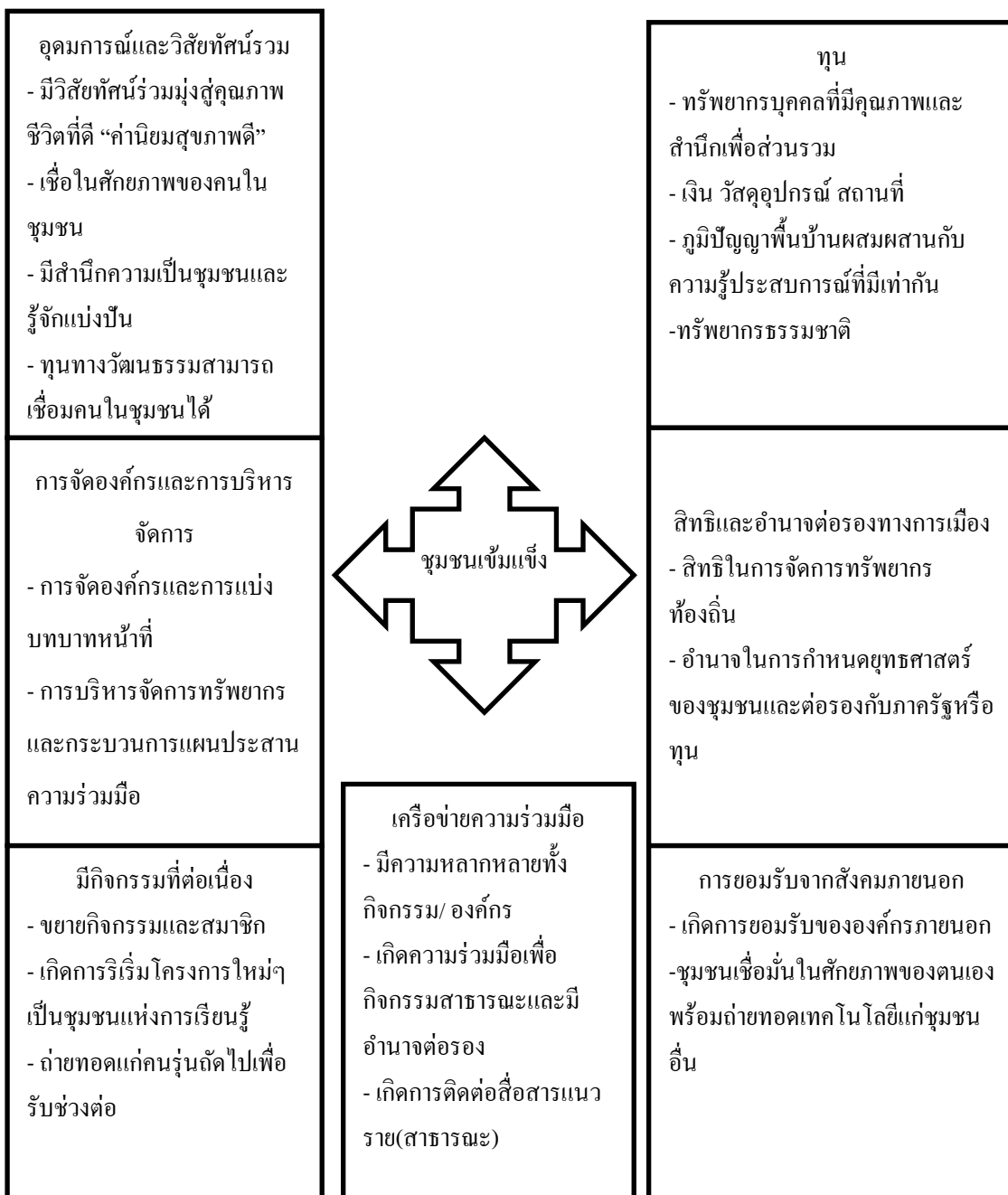
การศึกษาองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง ได้มีนักวิชาการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากมาย ซึ่งในแต่ละบุคคลก็ได้เน้นเฉพาะเรื่อง ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งคือ เป็นชุมชนเรียนรู้ ที่ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การลงมือทำการร่วมมือทำเป็นกลุ่ม เป็นความรู้จริง ผลการเรียนรู้จะเป็นพลังงานปัญญา พัฒนาชุมชนของตนเองได้ เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง (Common management) คือ วางแผน (Planning) การจัดองค์กรการจัดการ (Organizing) ลงมือการดำเนินการตามแผน (Implementing) และการประเมินผล (Evaluating) ที่ควบคู่ไปกับการกำกับงาน (Monitoring) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) ที่สมาชิกมีความผูกพันภักดีกับชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีผลประโยชน์มันปัจจุบันหรือในอนาคตร่วมกันกับชุมชน และเป็นชุมชนที่มีสันติสุข (Peaceful) คือ มีความสันติสุข มีคุณธรรม มีคุณภาพ มีความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประองคองรู้จักสามัคคี รู้จักการจัดการชุมชน มีผู้นำ คือ มีพลังในการวางแผนเพื่อชุมชน และนอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) ยังได้กล่าวถึงการพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หรือการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ ต่อไปอีก คือ การรู้จักตนเอง มีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน มีนโยบายพัฒนาชุมชนแบบจัดการ มีการเพิ่มความรู้ ความสามารถ และการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยี

ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม การรักษาความสมดุลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสร้างพันธมิตร เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการจัดการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและวิจัย การคิดถึงการพัฒนาเชิงจัดการ ต้องมีโครงการ มีแผน ใช้ศักยภาพและความรู้ในชุมชนเชื่อมโยงกับที่อื่น ๆ ต้องคิดถึงผลกำไรทางสังคมและมีวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ในขณะที่ สมณะ โพธิ์รักษ์ (2544) ได้กล่าวถึง ลักษณะชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้ คือ เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม เป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่น มีงาน มีกิจการมั่นคง ขยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กิเลสเล็กน้อย อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบานร่าเริง ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรืองฟุ้งเฟื่อง ไม่ผลาญพลาสุรุษสุราย มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม มีความพร้อมเพียง สามัคคี อ่อนน้อมและเป็นเอกภาพ พร้อมเพื่อกันทำงาน งานที่เป็นกุศล เป็นภาพรวมของความสามัคคี สามารถพึ่งพิงกันได้ สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของความเป็นภราดร มีความแน่วแน่ในตัว ไม่ฟ้าม ไม่หลวม เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ มีพฤติกรรมที่สอดคล้อง มีอิทธิพล มีฤทธิ์มีแรง ลักษณะไปในทางดีงาม เป็นชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน เป็นสังคมที่สร้าง “ทุนทางสังคม” มีประโยชน์คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปรอบกว้าง “ทุนทางสังคม” คือการเสียสละอย่างแท้จริง เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกย เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างมีความสุขและเห็นคุณค่าของคนตามสัจธรรม เสียสละอย่างมีความสุข

ประเวศ วะสี (2546) กล่าวว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้นอาจเริ่มด้วยการทำความเข้าใจ วิสัยทัศน์เมืองไทยน่าอยู่ ด้วยการจินตนากรรมตามปัจจัยพื้นฐาน 8 ประการ คือ 1) เป็นท้องถิ่นแห่งความเป็นธรรม 2) ท้องถิ่นแห่งความพอเพียง 3) ท้องถิ่นแห่งความไม่ทอดทิ้งกัน 4) ท้องถิ่นแห่งความปลอดภัยและสันติภาพ 5) ท้องถิ่นแห่งความเป็นประชาสังคม 6) เป็นท้องถิ่นแห่งความงามทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศิลปะ 7) ท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้และปัญญา 8) ท้องถิ่นแห่งสุขภาวะ ซึ่งเป็นท้องถิ่นที่คนทั้งมวลมีสุขภาวะทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคมและทางปัญญา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังให้คงความสนใจต่อการศึกษาถึงองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็งของธีระพงษ์ แก้วหาญ (2544, หน้า 62-65) โดยมีสาระสำคัญตามภาพดังนี้

ภาพที่ 2-1 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ไมตรี อินทุสุต (2550) กล่าวถึง “การสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ต้องมีองค์ประกอบ “7ก” เป็นขั้นตอนพื้นฐานขั้นต้นที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันคือ 1) แกนนำ 2) กลไกการบริหารต้องมีกระบวนการมีกรอบการทำงานใน 3 คำ เป็นอย่างน้อย ก-ข-ค คือ ก แรกคือ กฏ กติกา กลยุทธ์ ข ข้อมูล ค ความรู้

3) กลุ่ม 4) กองทุน 5) กิจกรรม 6) การเกษตร 7) การเมืองท้องถิ่น แผนชุมชนจะบังเกิดได้ดีปัจจัยสำคัญที่การเมืองในชุมชน ต้องอยู่บนฐานของธรรมาภิบาล อดทน. จะมีบทบาทสำคัญเข้ามาดูแลสนับสนุนงบประมาณ และรวมเป็นภาคีหนึ่งในการขับเคลื่อนชุมชน เพราะท้องถิ่นมีหน้าที่โดยตรงในการดูแลความสุข ความปลอดภัย สุขอนามัยของคนในชุมชน เพราะท้องถิ่นเป็นเจ้าของภาพในแต่ละพื้นที่ เป็นเจ้าของปัญหาและเจ้าของชีวิตของคนด้วย

ปัจจัยที่สร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งานวิทยางศ์ (2540) ได้อธิบายปัจจัยที่สร้างให้ชุมชนเข้มแข็งจากการศึกษาพบว่ามาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างทางสังคมแบบแนวนอน (Horizontal) เป็นโครงสร้างที่มีเงื่อนไขให้เกิดความร่วมมือ และเกิดการมีส่วนร่วมของคนทั้งหมด ได้อย่างกว้างขวาง เปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพอย่างอิสระ เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ได้นั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นตัวกำหนดสำคัญ

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (แบบยังชีพ) เป็นระบบที่มุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อการยังชีพของชุมชนเป็นหลัก และเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร วิถีชีวิต ชุมชน โครงสร้างทางสังคม ค่านิยม การศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงสังคม และระดับปฏิสัมพันธ์ของชุมชน จึงนับเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เงื่อนไขที่สำคัญที่จะทำให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ คือชุมชนเป็นเจ้าของและมีอำนาจ มีสิทธิ์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยเพียงใด

3. ค่านิยมจากศาสนธรรม เป็นปัจจัยที่กำหนดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ของชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นหรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต เป็นการเรียนรู้ของบุคคลในลักษณะของ “กระบวนการ” ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เกิดขึ้นด้วยตนเอง หรือด้วยการเรียนรู้จากผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม สามารถพัฒนาตนเองและสังคม กระบวนการศึกษาของชุมชน มีส่วนสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเป็นอย่างมาก

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ คือกลไกรูปธรรมในการนำชุมชนไปตามค่านิยมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งแก้ไขและคลี่คลายปัญหาหรือวิกฤตการณ์ในชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาของท้องถิ่น ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกลุ่มผู้นำที่มีอิสระในการตัดสินใจ มีค่านิยมตามที่ชุมชนยึดถือ และมีทักษะในการจัดการ จะต้องมีความสัมพันธ์ตามค่านิยมพื้นฐาน คือคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์ เมตตากรุณา

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม (Social relations) ที่เน้นพื้นที่เป้าหมายของความสัมพันธ์อยู่ที่คน คือการช่วยเหลือพึ่งพาและพัฒนากันและกันด้วยความปรารถนาดี รักใคร่ มีความเอื้ออาทรและเมตตากรุณาต่อกันในฐานะของเพื่อนมนุษย์ เกิดการพัฒนาจิตใจ มีจริยธรรมไม่เบียดเบียนเอาเปรียบ ก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่างๆของชุมชน ความสัมพันธ์เชิงสังคม เป็นระบบความมั่นคงและสวัสดิการในแบบของชุมชน คือไม่มีรูปแบบหรือตัวสถาบันทำหน้าที่ แต่ความสัมพันธ์กันเองของสมาชิก คือปัจจัยสร้างความรู้สึกร่วมกันของชุมชน ทางจิตใจ และหลักประกันของสวัสดิภาพและสวัสดิการของกันและกัน

7. กลไกที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อการถ่ายเทข้อมูล ข่าวสาร ทศนคติ และเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ของความเกิดเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณชุมชนร่วมถึงความร่วมมือในชุมชน เกิดการเรียนรู้และเกิดความร่วมมือร่วมใจระหว่างกัน

ปัจจัยแต่ละประการนี้ มีความเกี่ยวเนื่องและมีผลกระทบเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน อีกทั้งเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

จากแนวคิดทฤษฎีชุมชนเข้มแข็งนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การจะสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งนั้น จะต้องเริ่มจากภายในชุมชนต้องร่วมกันบริหารจัดการสมรรถนะของชุมชน คือ ในการส่งเสริมศักยภาพที่ชุมชนนั้นมีอยู่ เช่น ความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน ทรัพยากร และรวมทั้งเพิ่มเติมประสบการณ์จากการสร้างสรรค์จากภายนอกให้มีขีดความสามารถ คือ มีทักษะในการคิด และทักษะในการปฏิบัติจะทำให้เกิดพลัง คือ ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy philosophy) เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชน บุคคล ในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐองค์กรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันและพระราชทานคำอธิบายเพื่อความเข้าใจให้ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานเนื่องในวโรกาสต่าง ๆ และมีการบันทึกกันไว้ในหลายแห่งเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร., 2547, หน้า 10) พระราชทานว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป...

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 (สำนักงาน กปร., 2547, หน้า 8) พระราชทานว่า

...คนอื่นจะว่าก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัยเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ทันสมัยใหม่ แต่เราพอมีพอกินและขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกินมีความสงบสุขและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้คนเมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องยอดแต่ที่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความอยู่พอกินได้เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...

ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2542 อ้างถึงใน จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, 2545, หน้า 41) พระราชทานว่า

...เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกินเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...

พระราชดำรัสดังกล่าว ได้มีผู้สรุปความขยายความเพื่อนำไปใช้ในทางวิชาการและการปฏิบัติในงานต่างๆ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2547 อ้างถึงใน สำนักงาน กปร., 2547, หน้า 15) สรุปว่า “เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้อง

สร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2544, หน้า 79-80) ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงอาจมองได้เป็น 2 ด้าน คือ มองด้านวัตถุวิสัย (Objective) กับมองด้านจิตวิสัย (Subjective) มองด้านวัตถุวิสัยเป็นการมองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้มีปัจจัยสี่เพียงพอแก่อัตภาพ โกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ส่วนการมองในด้านจิตวิสัยเป็นการมองจิตภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิตใจ

สำนักงาน กปร. (2547, หน้า 1) ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า

...เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วเพียงอย่างเดียวเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้...นอกจากนี้สำนักงาน กปร. (2547, หน้า 5) ยังกล่าวถึงความพอเพียงไว้อีกว่า

...ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล... มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่รอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...

นอกจากนี้ ยังมีข้อสรุปข้อขยายความของปราชญ์อาวุโสตลอดจนองค์กรหน่วยงานที่ใกล้ชิดที่สนองพระราชดำริมาประกอบ ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า หมายถึง ปรัชญาทางเศรษฐกิจที่ยึดหลักความพอประมาณ คือ พอมี พอกิน พอใช้ สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่าง ๆ ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก โดยมีความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญในทางปฏิบัติ

กรอบแนวคิด หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถวิเคราะห์ จากพระราชดำริใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้อสรุป ข้อยบายความของปราชญ์อาวุโสและหน่วยงานองค์กรต่างๆ เป็นกรอบความคิดให้เห็นความเชื่อมโยงของแนวคิดหลักการต่างๆ ได้ จากกรอบความคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดแนวทางสายกลาง ยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 3 ระดับ กล่าวคือ

หลักความพอประมาณ คือ ความดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆของการ กระทำ เช่น การผลิตและการบริโภคจะต้องอยู่ในระดับพอประมาณ ไม่โลภจนเป็นเหตุให้ตนเอง และผู้อื่นเดือดร้อน ไม่กระตือรือร้นจนเป็นเหตุให้ตนเองต้องขาดแคลนและเสียโอกาส หลักการมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอประมาณในมิติต่าง ๆ จะต้องเป็นไปอย่าง มีเหตุผลยอมรับได้

หลักการมีภูมิคุ้มกัน คือ การทนต่อผลกระทบท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่จะทำให้ สูญเสียความมั่นคงทางจิตใจอันเป็นเหตุให้สูญเสียเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของ สังคม ค่านิยมที่เหมาะสม มีการกระทำที่อาจขาดหลักความพอประมาณ และควมมีเหตุผล เสียหาย ต่อระบบคุณธรรมจริยธรรมที่ดั้งเดิม

เงื่อนไขความรู้ คือ การปฏิบัติให้ได้เป็นไปตามหลักความพอประมาณ ควมมีเหตุผลและ การมีภูมิคุ้มกันนั้นจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง สถิติปัญญาพิจารณาที่จะ นำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความขยัน มีความอดทนและมี การแบ่งปันในการดำรงอยู่และใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม

หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข จะทำให้ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เกิดความสมดุล มั่นคงและยั่งยืนในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ระดับองค์กร ชุมชน ไปถึงระดับสังคม (รัฐ ประเทศ และ โลก)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันได้รับการยอมรับในระดับโลก โดยเลขาธิการ องค์การสหประชาชาติ นายโคฟี อันนัน (Kofi Annan) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ความสำเร็จ สูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” (Lifetime Achievement in Human Development Award) แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในฐานะ กษัตริย์นักพัฒนา เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 (ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549)

จุดแข็งจุดอ่อนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะแนวทางการพัฒนาแนวทางหนึ่ง จุดแข็งจุดอ่อนเป็นผลจากความรู้อย่างดี ความเข้าใจ และการนำไปใช้ กล่าวคือ

จุดแข็ง การดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ดังนี้

ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเป็นรากฐานของสังคม เมื่อชุมชนเข้มแข็ง สังคมก็เข้มแข็ง ดังพระราชดำรัสเปรียบเทียบความเข้มแข็งของอาคารบ้านเรือน (ซึ่งเปรียบเสมือนสังคม) ว่า “...อาคารบ้านเรือน ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ก็เพราะความแข็งแรงของรากฐานหรือเสาเข็มซึ่งเรามองไม่เห็นและมักลืมไปว่าเราอยู่ในฐานรากอะไร...”

ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและการเอาเปรียบกันทางสังคม คือ แนวทางพอประมาณ หรือ พอเพียง คือ พออยู่ พอกิน พอใช้ มีเหตุผล คือ ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มิถุนิคุ้มกันคือหายจนและไม่เอาเปรียบกัน ช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมก็จะลดลง

สังคมไทยพึ่งตนเองได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาการพึ่งตนเองเป็นหลัก สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหาร อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การพึ่งตนเองได้ในปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต มนุษย์ก็อยู่รอดได้ สังคมก็อยู่รอด อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ใช้ได้กับทุกสังคม

การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกับการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ หลักสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) หลักสายกลางจะช่วยลดความตึงเครียดทำให้จิตใจสงบสุข จิตใจสงบสุขเป็นผลดีต่อสุขภาพกาย คนที่มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายดี ชีวิตเป็นสุข ความสุขกายและสุขใจเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาคนมีความสุขก็ทำให้สังคมสงบสุข สังคมสงบสุขก็เป็นสังคมที่น่าอยู่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาที่พึงยึดถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับทุกคน จุดอ่อน เป็นเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำรัสในเรื่องเหล่านี้ เช่นว่า “...คนชอบเอาคำพูดของฉันเศรษฐกิจพอเพียง ไปพูกันและเทอะ...” (สำนักงาน กปร., 2547, หน้า 14) “...เศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติยากที่สุด...” (แสดงถึงความไม่รู้ไม่เข้าใจของคนและปฏิบัติยากเพราะเป็นเรื่องที่ต้องบังคับจิตใจ ไม่ให้โลภและสังคมทุนนิยมที่ฝังรากลึกมายาวนานจนเกิดเป็นทัศนคติว่าสังคมที่ทันสมัย คือ สังคมที่เจริญเปรียบพร้อมด้วยวัตถุและเทคโนโลยี ในเรื่องนี้ก็ทรงทราบดังพระราชดำรัสว่า “...คนอื่นจะว่าก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัย เมืองไทยเซซ...ถ้าเรารักษาความพออยู่ พอกินได้ เราก็จะขอยังขอดได้...” (สำนักงาน กปร., 2547, หน้า 8)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแม้จะทรงมีพระราชดำรัสไว้นานแล้ว คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 แต่เพิ่งจะเริ่มเห็นคุณค่า ทำความเข้าใจ และนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติภายหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ. 2540 นี้คงเป็นเพราะไม่เข้าใจและยากที่จะปฏิบัติมันเอง

ทฤษฎีการพึ่งตนเองและการเกษตรทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศและพัฒนาชุมชนไว้หลายแนวทาง พระราชดำริซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง (สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 221) คือ เรื่อง “การเกษตรทฤษฎีใหม่” และ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ซึ่งเป็นที่รู้จักทั่วไปว่า “ทฤษฎีใหม่ของในหลวง” พระราชดำริทั้งสองประการนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ผสมผสานและต่อเนื่องกัน ในส่วนนี้จึงถือว่า “ทฤษฎีใหม่ของในหลวง” มีสาระสำคัญ 2 ประการคือ ทฤษฎีการพึ่งตนเองและการเกษตรทฤษฎีใหม่

ทฤษฎีการพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริ และพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาและการพัฒนาแบบพึ่งตนเองไว้หลายวโรกาส (สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 225) ซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้

1. ความหมายของการพัฒนา ทรงให้ความหมายของการพัฒนากับคณะเยาวชนจังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2513 ว่า หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศ ก็คือ การทำให้บ้านเมืองมั่นคง มีความเจริญ ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข
2. ประเภทการพัฒนา พระราชทานคำอธิบาย พระราชทานคำอธิบายไว้ในพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปกร เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2520 ว่า ความเจริญหรือการพัฒนามี 2 ประเภท คือ การพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ การพัฒนาทางวัตถุอาศัยวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์ ส่วนการพัฒนาทางจิตใจอาศัยศิลปะ ศิลธรรมจรรยา เป็นปัจจัยสำคัญ จึงต้องทำการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน
3. จุดมุ่งหมายของการพัฒนา มีพระราชดำริเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนา คือ ต้องสร้างพื้นฐานความพอกินพอใช้ ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ก่อน จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าในระดับสูงขึ้นไป โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ (กฤษณา วงษาสันต์, 2542, หน้า 216-217 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 225)
4. เป้าหมายของการพัฒนา มีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 70 พรรษาว่า เป้าหมายของการพัฒนา คือ การมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง (Self-sufficient economy) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และพร้อมที่จะรับความเจริญจาก

โลกภายนอกโดยการพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ให้ “พอกิน พออยู่” โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนและซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อแล้วใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือประเทศให้มากที่สุด ก่อหนี้ให้น้อยที่สุด มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย หรือมีรายจ่ายไม่เกินรายรับ (กฤษณา วงษาสันต์, 2542, หน้า 216-217 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 225)

โดยสรุป เป้าหมายของทฤษฎีการพึ่งตนเองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การมีเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการพึ่งตนเอง ช่วยตนเอง ให้มีชีวิตความเป็นอยู่แบบพออยู่พอกิน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จในการพัฒนา

เศรษฐกิจพอเพียง

ประเวศ วะสี (2542, หน้า 4-7 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 226) ได้สรุปความหมายของลักษณะของทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งผลผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เพียงพอในอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจเพียงพอ ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่น คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง ทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาคนยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิรูปและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นมาจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงและพอเพียง ไม่ใช่รูดวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวย แบบกะทันหัน เดี่ยวตกงาน ไม่มีกินไม่มีใช้ ซึ่งประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหว จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิฉยาเสพติด แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี

เศรษฐกิจพอเพียงก็เกิดความสุขคือ ความเป็นปกติและยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียงอาจจะเรียกได้หลายชื่อ เช่น เศรษฐกิจพื้นบ้าน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม

เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน หรือ การเกษตรทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นตอน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2546, หน้า 39-42) คือ

ทฤษฎีใหม่: ขั้นที่หนึ่ง

การผลิตเป็นการให้พึ่งตนเองได้ ด้วยวิธีง่าย ๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกลังให้ พอมิ พอกิน ไม่อดอยาก

- เป็นรูปแบบการทำเกษตร สำหรับเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ทำกินประมาณ 15 ไร่มีการผลิตแบบพอเพียงที่สามารถเลี้ยงตนเองได้ (Self sufficiency)

- เกษตรกรสามารถทำการเกษตรเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่พออยู่พอกิน

- เกษตรกรทำการผลิตข้าวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก หากผลผลิตเหลือจึงจำหน่าย

- เกษตรกรทำการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในลักษณะปลูกพืชผสมผสาน เช่น ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ และพืชผัก เป็นต้น

- มีแหล่งน้ำ (สระน้ำ) ในไร่นาสามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อมีการคลาดแคลนน้ำ เช่น ฝนทิ้งช่วงฤดูฝนและความแห้งแล้งในฤดูแล้ง

สำหรับรายละเอียดในขั้นที่หนึ่ง เน้นถึงการผลิตที่พึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งของตนเอง ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในพื้นที่ของตนเอง กล่าวคือ “พออยู่พอกิน” ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นเรื่องของการจัดการพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน (พื้นที่ทำนา สระน้ำ พื้นที่ปลูกพืชแบบผสมผสาน และที่อยู่อาศัย)

ทฤษฎีใหม่: ขั้นที่สอง เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงใน...

1. การผลิต
2. การตลาด
3. การเป็นอยู่
4. สวัสดิการ
5. การศึกษา
6. สังคมและศาสนา

เพื่อให้พอมิพอกินมิใช่ ช่วยให้ชุมชนและสังคมดีขึ้นไปพร้อมๆกันไม่รวมคนเดียวรวมพลังช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ขั้นที่สอง)

เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสร้างความพอเพียงในขั้นที่หนึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งในแต่ละคนแต่ละครอบครัว จึงเกิดความรู้ความสามารถที่เข้มแข็งในรูปแบบกลุ่มและเกิดพลังในขั้นที่สอง ดังนั้นหลักการรวมกลุ่ม จึงร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มิใช่มาขอ

ความช่วยเหลือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงแต่ฝ่ายเดียว การรวมกลุ่มให้เกิดพลังในการดำรงชีพและดำเนินกิจกรรมการเกษตร โดยการรวมแรงร่วมมือในการผลิตการตลาด ร่วมคิดวางแผนและระดมทรัพยากรในการผลิต จัดระบบการผลิต ศึกษากระบวนการตลาด การค้า การขาย การจำหน่ายผลผลิตร่วมกัน สร้างสวัสดิการความเป็นอยู่ ทั้งด้านการศึกษาอนามัยร่วมกัน ในชุมชนและกลุ่มเป็นอันดับแรก ทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน กลุ่มมีความเข้มแข็งและช่วยเหลือตนเองได้ เกิดความสามัคคีปรองดองกัน สามารถร่วมดำเนินธุรกิจด้วยกัน โดยหาร่วมกันซื้อร่วมกันขาย ซึ่งจะช่วยในการลดค่าขนส่ง ทำให้เกิดการเรียนรู้การผลิต และซื้อขายปัจจัยการผลิต นอกจากนี้การรวมกลุ่มและรูปแบบสหกรณ์ทำให้มีผลผลิตในปริมาณที่มากพอสามารถเพิ่มอำนาจการต่อรองของราคาในการจำหน่ายพืชผลทางการเกษตร

ทฤษฎีใหม่: ขั้นที่สาม

ร่วมมือกับแหล่งเงินและแหล่งพลังงาน ตั้งและบริการ โรงสี ตั้งและบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งไม่ใช่อาชีพเกษตรกรอย่างเดียว ดังนั้น การพัฒนาตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ จึงมีความจำเป็นต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมได้แล้ว จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด

ร่วมค้าขายสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน (ขั้นที่สาม)

ในขั้นตอนที่สองเมื่อองค์กรหรือกลุ่มสหกรณ์เกิดความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือกันเองได้แล้ว จึงร่วมกับคนภายนอกค้าขาย ร่วมประสานประโยชน์ร่วมกัน โดยร่วมมือกับแหล่งเงินทุน (ธนาคาร) และกับแหล่งพลังงานในขั้นตอนที่สาม โดยยึดหลักการผลิตเดิมระบบและรูปแบบการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดตั้งและบริหาร โรงเรียนและร้านค้าสหกรณ์ ในลักษณะบริษัทร่วมทุน ช่วยกันลงทุนในรูปแบบทรัพยากรการผลิต ทรัพยากรมนุษย์ (ตัวบุคคลช่วยกันทำงาน) เงินลงทุน และอุปกรณ์การผลิตการก่อสร้าง เป็นต้น ในการร่วมมือร่วมใจกับบุคคลภายนอกในการดำเนินธุรกิจเพื่อให้เกิดหน่วยเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจท้องถิ่นนั้น จะตั้งอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกัน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด เช่น หน่วยการผลิต หน่วยขนส่ง หน่วยการจัดการ หน่วยติดต่อการตลาด หน่วยการจำหน่าย หน่วยการลงทุน เป็นต้น แต่ทุกหน่วยจะต้องทำงานเหมือนบริษัทเดียวกันทำงานเป็นทีมประสานงานร่วมกัน ทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการจัดการ การดำเนินธุรกิจ เกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ทราบความต้องการทั้งชนิด ปริมาณ คุณภาพ และราคาสินค้า นิสัยการอุปโภคบริโภคของลูกค้า สิ่งสำคัญจะต้องมีกลไก กฎระเบียบข้อบังคับร่วมกัน การจัดสรรปันส่วนต้องยุติธรรม และมีคุณธรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจของคนทั้งมวล เป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจมีชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ มีการทำงานบูรณาการทั้งในเรื่องของ เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ส่งเสริมการคิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สำคัญแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะมุ่งให้คนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ จะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ความหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นกองทุนที่เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล โดยรัฐบาลได้จัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมืองแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นกองทุนรวมในระดับชาติเพื่อจัดสรรให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. กองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง คือ กองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ได้รับเงินอุดหนุนจากกองทุนแห่งชาติ โดยมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองละ 1 ล้านบาท เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองบริหารจัดการกันเองปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองซึ่งได้มีการจัดตั้งตามนโยบายของรัฐบาลขึ้น มีปรัชญาในการจัดตั้งกองทุน ดังนี้

1. เสริมสร้างความรัก ความหวงแหน ความรับผิดชอบของชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตและจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนภาคราชการ ภาคเอกชน และประชาสังคม

5. มุ่งกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐานรากแก้วของชุมชน

6. เสริมสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้านชุมชน

หลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นนั้นเพื่อ

1. เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนแะท้องถิ่น

2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้าน และชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้วยโอกาสในหมู่บ้าน และชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีวัตถุประสงค์ ดังนี้
 - 4.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชน ในหมู่บ้านหรือชุมชน
 - 4.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินของตนเอง
 - 4.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชน
 - 4.4 กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมสังคมของประเทศไทยในอนาคต
 - 4.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

หลักการจัดสรรเงินกองทุนหมู่บ้าน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติมีหลักการในการจัดสรรเงินให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ดังนี้

1. ความพร้อม ความสนใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
 2. ความพร้อมของคณะกรรมการกองทุน ที่เน้นความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน
 3. ความพร้อมขอระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนโดยสมาชิก
 4. ความพร้อมของการบริหารจัดการที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน ระหว่างกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดตั้งในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
- กลไกในการบริหารกองทุนหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับชาติ

1. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบช.) มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแผนการดำเนินงาน
2. สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ
3. คณะอนุกรรมการสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และตัวแทนประชาชนเป็นองค์ประกอบ มีหน้าที่ในการปฏิรูประบบราชการ บูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการทำงานของคณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและคณะกรรมการชุมชนเมือง

ระดับจังหวัด

มีอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดเพื่อทำหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบผลการประเมินความพร้อมของกองทุนที่ผ่านการประเมินของคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอและสนับสนุนเตรียมความพร้อม ติดตาม ตรวจสอบ สนับสนุนด้านวิชาการ และการจัดการคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและคณะกรรมการกองทุนชุมชนเมือง พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ ระดับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประกอบด้วย องค์กรประชาชน และประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนซึ่งได้มาโดยวิธีชาวบ้านเลือกกันเองในหมู่บ้าน หรือชุมชนจำนวน 9-18 คน

การเริ่มงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีกระบวนการเริ่มในการดำเนิน ดังนี้
ขั้นตอนการจัดเวทีประชาชน

1. ให้ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมหัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านครัวเรือนละหนึ่งคน
2. เปิดเวทีชาวบ้าน ชี้แจง ทำความเข้าใจ เตรียมความพร้อม
3. ดำเนินการเลือกคณะกรรมการกองทุน
4. คณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามระดับอำเภอ เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำและสนับสนุนให้เลือกสรรดำเนินไปด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม

หมายเหตุ เงื่อนไขกำหนดต้องมีหัวหน้าครัวเรือนจำนวนไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน

การเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านดังนี้

1. เปิดเวทีชาวบ้านเรียกประชุมหัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านครัวเรือนละหนึ่งคน
2. ชี้แจง ทำความเข้าใจ เตรียมความพร้อม
3. องค์กรประชุมของเวทีชาวบ้าน คือ หัวหน้าครัวเรือนจำนวน 3 ใน 4 ของครัวเรือน

ทั้งหมดในหมู่บ้าน

4. ร่วมกันกำหนดวิธีการ และดำเนินการเลือกกันเอง
5. ดำเนินเลือกคณะกรรมการกองทุน
6. เลือกคนดี มีความรู้ มีประสบการณ์ มีความเสียสละ ที่มีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะ

ต้องห้ามจัดการทำระเบียบข้อบังคับกองทุนหมู่บ้าน ประเด็นที่ต้องเป็นไปตามระเบียบที่

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด ดังนี้

6.1 วงเงินกู้ยืมรายหนึ่งไม่เกิน สองหมื่นบาท หากเกินต้องให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด แต่รายหนึ่งต้องไม่เกินห้าหมื่นบาท

6.2 ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ไม่เกิน 1 ปี ประเด็นอื่น ๆ คณะกรรมการกองทุนโดยความเห็นชอบของสมาชิกเป็นผู้กำหนด

การประชุมกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

1. ต้องมีกรรมการประชุมเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการกองทุนทั้งหมดที่มีอยู่ในขณะนั้น

2. การประชุมใหญ่สามัญประจำปีของผู้ถือหุ้นดำเนินการอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ภายในกำหนด 15 วัน หลังจากกรรมการกองทุนพ้นตำแหน่งตามวาระ

3. การเรียกประชุมวิสามัญเมื่อมีเหตุการณ์ขอมติ หรือความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิกภายใน 15 วัน นับจากได้รับการร้องขอเป็นหนังสือจากสมาชิกซึ่งเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

4. ในการประชุมสมาชิกต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

5. หากสมาชิกไม่สามารถประชุมได้ ต้องมอบอำนาจเป็นหนังสือให้บุคคลอื่นมาแทนได้แต่ผู้รับมอบอำนาจอาจจะรับมอบจากสมาชิกเกินกว่าหนึ่งรายมิได้

6. หากการประชุมสมาชิกความใดมีสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุมจะต้องนัดประชุมอีกครั้ง ภายใน 15 วัน นับจากวันนัดประชุมครั้งแรก ในคราวประชุมคราวหลังถ้ามิใช่การประชุมใหญ่สามัญประจำปี เมื่อสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานของทุนหมู่บ้าน

ซึ่งสำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติของ (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแห่งชาติและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2546, หน้า 15) ได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างและหน้าที่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม และสัมพันธ์เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ด้านผลการดำเนินงาน ด้านการติดตามประเมินผล โดยในแต่ละด้านมีการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงของการบริหารจัดการในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

ด้านโครงสร้างและหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีการแต่งตั้งบุคคลและ/หรือคณะบุคคลในพื้นที่เป็นที่ปรึกษา ช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน มีระเบียบข้อบังคับในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนหมู่บ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแผนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและมีการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนด มีศูนย์ปฏิบัติการกองทุนหมู่บ้านและมีข้อมูลเป็นปัจจุบัน

ด้านการบริหารจัดการ โดยมีคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนได้รับการฝึกอบรม สัมมนาและศึกษาดูงานเพิ่มเติมด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาอาชีพ การพิจารณาอนุมัติเงินกองทุนให้สมาชิกกู้ยืม โดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีการประชุมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน การประชุมใหญ่สามัญประจำปีและประชุมวิสามัญ มีการคัดเลือกสมาชิกกองทุนหมู่บ้านที่ปฏิบัติอาชีพดีเด่นเพื่อช่วยเหลือแนะนำอาชีพแก่สมาชิกคนอื่น ๆ มีการจัดทำทะเบียนเอกสารบัญชีที่เกี่ยวข้อง การประสานและการได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

ด้านการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมปฏิบัติงานของสมาชิกแต่ละครั้ง สมาชิกปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับกองทุนหมู่บ้านของสมาชิก สมาชิกอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาต่าง ๆ ของหมู่บ้านหรือชุมชน มีส่วนร่วมกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สมาชิกนำเงินทุนกู้ยืมไปประกอบอาชีพตามที่เสนอ โครงการดำเนินงานกองทุนมีลักษณะเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม/หรือองค์กรอื่นในหมู่บ้านหรือชุมชนการดำเนินงานกองทุนมีลักษณะเครือข่ายหมู่บ้านหรือชุมชนเชื่อมโยงกิจกรรมกับหมู่บ้านหรือชุมชนอื่น

ด้านผลการดำเนินงาน คือ สมาชิกมีความพึงพอใจและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกมีงานทำ มีอาชีพ/รายได้และไม่อพยพไปทำงานที่อื่น สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการกู้ยืมเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ มีการรวมกลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในการพัฒนามูลค่าผลิตภัณฑ์และการจำหน่าย สมาชิกมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นและปลดปล่อยภาระหนี้สินการใช้เงินกู้

พร้อมดอกเบี้ยหรือเงินบริจาคของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเป็นไปตามกำหนดสัญญา มีการจัดสรรผลประโยชน์เป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

ด้านการติดตามประเมินผล คือการติดตามตรวจสอบโดยสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านติดตามช่วยเหลือสมาชิกกองทุนในการประกอบอาชีพคณะกรรมการกองทุนแต่งตั้งบุคคลติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในแต่ละกองทุน

โดยใช้เกณฑ์การประเมินกองทุนหมู่บ้านของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ ออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับดี	ได้คะแนน	ระหว่าง	75-93	คะแนน
ระดับปานกลาง	ได้คะแนน	ระหว่าง	56-74	คะแนน
ระดับที่ต้องปรับปรุง	ได้คะแนน	ระหว่าง	31-55	คะแนน

กระบวนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. โครงสร้างและหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และชุมชนเมือง
2. ขั้นตอนอนุมัติเงินยืม ให้แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
 - 2.1 สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ยื่นคำขอกู้ให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
 - 2.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน พิจารณานุมัติหรือไม่อนุมัติตามคำขอของสมาชิกกองทุน
 - 2.3 ในกรณีที่ไม่อนุญาตจะแจ้งให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านทบทวนในจัดบพร้อมของคำขอกู้
 - 2.4 ในกรณีอนุมัติจะแจ้งให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านทราบ
 - 2.5 สมาชิกกองทุนทำสัญญากับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
 - 2.6 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่งสำเนาแบบคำขอกู้ยืมเงินพร้อมบันทึกความเห็นชอบในแบบคำขอกู้ยืม แจ้งให้ธนาคารสาขาอำเภอทราบ
 - 2.7 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านเปิดบัญชีออมทรัพย์กับธนาคาร
 - 2.8 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านแจ้งเลขที่บัญชีออมทรัพย์ให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทราบ

2.9 ธนาคารอำเภอโอนเงินเข้าบัญชีสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

3. ขั้นตอนการชำระเงินยืมสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

ระดับการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

3.1 ระบบติดตามตรวจสอบภายใน

3.1.1 กลไกการติดตาม โดยคณะกรรมการกองทุนตนเองตั้งที่ท้องถิ่น

3.1.2 การติดตามตรวจสอบ 2 ลักษณะ คือ การบริหารจัดการกองทุนและบัญชีสมาชิกผู้กู้ยืม

3.1.3 จัดการประชุมสมาชิกเพื่อรายงานผลการติดตามตรวจสอบทุกเดือน

3.2 ระบบติดตามตรวจสอบภายนอก

3.3 บทบาท คณะอนุกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ

3.4 ประเด็นการติดตามตรวจสอบ คือ การจัดองค์กร แผนการดำเนินงาน ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ปัญหาด้านวิชาการและการจัดการ

3.5 มีการติดตาม ตรวจสอบ และรายงานเป็นไตรมาส

4. ประเมินผล

4.1 บทบาทขององค์กรอิสระ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาชุมชน

4.2 ประเด็นการประเมินผล คือ การบริหารจัดการ การจัดองค์กรหมู่บ้าน การจัดทำบัญชี การกระจายของผู้ใช้ประโยชน์จากกองทุน ผลการดำเนินงาน ผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

4.3 การรายงานผล การประเมินผล รอบ 6 เดือน 12 เดือน และทุก 12 เดือน

5. ขั้นตอนการตรวจสอบการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

5.1 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจัดทำบัญชีกองทุนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

5.2 แจ้งบัญชีกองทุนให้สมาชิกทราบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจัดทำสรุปผลการดำเนินงานประจำปีรายงานต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5.3 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านสมาชิกกองทุน จัดให้มีระบบตรวจสอบภายในเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงิน การบัญชีและวัสดุ

5.4 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ อาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ตรวจสอบกองทุน

5.5 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจัดทำรายงานการเงินส่งให้ผู้ตรวจสอบกองทุนภายใน 30 วัน นับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

5.6 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชีเพื่อทำหน้าที่ประเมิน

5.7 ผู้ตรวจสอบบัญชี จัดทำบันทึกรายงานผลการตรวจสอบบัญชี ต่อคณะกรรมการกองทุนและเผยแพร่ต่อสมาชิกกองทุนและสาธารณชน

6. การจัดทำบัญชี และการตรวจสอบกองทุนหมู่บ้าน

6.1 จัดทำบัญชีกองทุน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และแจ้งให้สมาชิกทราบ

6.2 จัดทำสรุปผลการดำเนินงานประจำปี รายงานต่อคณะกรรมการอย่างน้อย 1 ปี
ปีละ 1 ครั้ง

6.3 จัดให้มีระบบการตรวจสอบภายใน เกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงิน การบัญชี และการพัสดุ (โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นหลัก)

6.4 แต่งตั้งผู้ตรวจสอบกองทุน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ และประเมินผลการบริหารจัดการกองทุน และการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุน ฯ

6.5 จัดทำรายงานการเงิน (ตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด) และส่งให้ผู้ตรวจสอบบัญชี (ที่คณะกรรมการกำหนด) ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันสิ้นปีทางบัญชีของทุกปี

6.6 คณะกรรมการกองทุน ก แต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชีกองทุนเพื่อทำหน้าที่ประเมินผลการใช้จ่ายเงิน และทรัพย์สินของกองทุน (เป็นไปตามวัตถุประสงค์ประหยัดและได้ผลตามเป้าหมายเพียงใด) ข ทำบันทึกรายงานผลการตรวจสอบบัญชีต่อคณะกรรมการกองทุน ค จัดทำเผยแพร่ ต่อสมาชิกและสาธารณชน

6.7 สิ้นปีถ้ามีกำไรสุทธิคณะกรรมการกองทุนสามารถนำกำไรสุทธิมาจัดสรร(ตามระเบียบ ฯ และหลักเกณฑ์ที่กำหนด)

7. การส่งเสริมอาชีพ

7.1 วิเคราะห์อาชีพ กรรมการกองทุนหมู่บ้านต้องวิเคราะห์ได้ว่าอาชีพอะไรที่เป็นที่ต้องการของตลาดไม่ใช่ดูความถนัด หรือความอยากทำของสมาชิกเพียงอย่างเดียวแต่ต้องดูความต้องการของลูกค้า ซึ่งอาจจะได้โดยการสอบถาม สังเกต แล้วจึงพิจารณาตัดสินใจว่าเป็นอาชีพที่น่าลงทุน เพราะมีโอกาสขายได้ และมีกำไรเพราะลูกค้าต้องการ

7.2 เสนออาชีพหลาย ๆ อาชีพ อย่างหลากหลายเพื่อเป็นอาชีพให้แก่สมาชิกซึ่งมีความสนใจ และมีความชอบไม่เหมือนกัน แต่ต้องพิจารณาความถนัดของสมาชิกและช่องทางการตลาดด้วย

7.3 การวิเคราะห์ตลาด จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่านโยบายนี้ได้กำหนดแนวทางการดำเนินตามนโยบายไว้อย่างครบถ้วนชัดเจน สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ อย่างเป็นแบบเดียวกันทุกหมู่บ้าน จึงทำให้สะดวกในการติดตามในขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทันที ดังนั้นจึงทำให้เงินกู้ที่รวดเร็ว

8. ขั้นตอนการอนุมัติเงินยืมให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

สมาชิกกองทุนหมู่บ้านยื่นคำขอกู้ให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอนุมัติ (สำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2546, หน้า 32) หรือไม่อนุมัติตามคำขอสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

8.1 ในกรณีที่ไม่อนุมัติจะแจ้งให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านทบทวนในจุดบกพร่องของ คำกู้

8.2 ในกรณีอนุมัติจะแจ้งให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านรับทราบ

8.3 คณะกรรมการกองทุนทำสัญญากับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชน เมือง

8.4 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่งสำเนาแบบคำขอกู้ยืมเงินพร้อม บันทึกความเห็นในแบบคำขอกู้ยืม แจ้งให้ธนาคารสาขาอำเภอทราบ

8.5 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเปิดบัญชีออมทรัพย์กับธนาคาร

8.6 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแจ้งเลขที่บัญชีออมทรัพย์ให้ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทราบ

8.7 ธนาคารสาขาอำเภอ โอนเงินเข้าบัญชีสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

8.8 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนำเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ การควบคุมการรับ-จ่ายเงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เนื่องจากกองทุนมีการดำเนินกิจกรรมหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมเงินทุนที่ได้รับ การ จัดสรรจากรัฐบาล หมู่ละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุนสร้างอาชีพและสร้างรายได้ ให้แก่ประชาชนในชนบท และวิสาหกิจขนาดเล็กในครัวเรือน และกิจกรรมด้านการออมของ สมาชิกในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง เช่น การฝากสัจจะ เงินค่าหุ้น เงินรับฝาก เงินรับบริจาค เงิน สมทบจากกลุ่มหรือจากสมาชิก และดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์อื่น ๆ ที่กองทุนได้รับอันเนื่องมาจาก กิจกรรมด้านการออม ทั้งกิจกรรมเงินทุน 1 ล้านบาท และกิจกรรมด้านการออมต่าง ๆ ก็มี วัตถุประสงค์ร่วมกันประการหนึ่ง คือ เป็นแหล่งเงินทุนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการ ลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพสร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้

ดังนั้น เพื่อให้การควบคุมการดำเนินงานกองทุนเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อความสะดวกใน การปฏิบัติงานการควบคุมการตรวจสอบ ให้คณะกรรมการกองทุนเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารกับ ธนาคารที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดเป็น 2 บัญชี ดังนี้

1. ชื่อบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หมู่บ้าน บัญชีที่ 1 เพื่อรับโอนเงิน 1 ล้านบาท จากบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรือตามวงเงินที่ได้รับจัดสรรจากคณะกรรมการ เพื่อรับเงินจากการชำระหนี้จากลูกหนี้ (วงเงินต้นและดอกเบี้ย) ที่กู้จากเงินกองทุน 1 ล้านบาท
2. ชื่อบัญชีออกเงินของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน บัญชี 2 เพื่อรับเงินจากสมาชิกของ กองทุนตามที่ได้ตกลงที่จะฝากเงินหรือออมเงินกับกองทุน เป็นเงินสะสมของสมาชิก และเพื่อรับ เงินจากการชำระหนี้จากลูกหนี้ (เงินต้นและดอกเบี้ย) ที่กู้จากเงินออมของสมาชิก

บัญชีเงินฝากทั้ง 2 บัญชี จะจ่ายให้แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการที่ กำหนดในระเบียบข้อบังคับของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และภายในวงเงินที่คณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด ดังนี้

วงเงินกู้ยืมรายหนึ่งต้องไม่เกิน 20,000 บาท เว้นแต่ผู้ขอกู้รายใดต้องการขอกู้เงินเกินกว่า 20,000 บาท ก็จะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิกก่อน จึงจะกู้ได้เกิน 20,000 บาทแต่ ต้องไม่เกิน 50,000 บาท โดยผู้ขอกู้จะต้องเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารประเภทออมทรัพย์เพื่อรับ โอน เงินที่ได้รับอนุมัติให้กู้ยืมจากธนาคารไปดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของผู้กู้ต่อไป

แนวทางการพิจารณาให้เงินกู้ยืม

หลักเกณฑ์การพิจารณา

1. ประวัติและอุปนิสัย เป็นคนซื่อสัตย์ รักษาคำพูด ขยันหมั่นเพียร ตั้งใจทำมาหากิน อดทน ไม่เคยโกงเงินคนอื่น ไม่เสเพล ไม่เล่นการพนัน ไม่เคยมีประวัติเสียหายทางการเงิน มีความรู้และประสบการณ์ในการทำธุรกิจ
2. หลักประกัน บุคคลที่ค้ำประกันควรมีฐานะการเงินดีพอ ที่สามารถชำระหนี้แทนได้ หรือต้องเป็นคนที่มีความรับผิดชอบ น่าเชื่อถือ หรือถ้าเป็นหลักประกันค้ำประกันก็ต้องมีสภาพคล่อง สูงหรือสามารถขายได้ง่ายและรวดเร็วและควรกำหนดว่าจะกู้ได้กี่เปอร์เซ็นต์ของราคาประเมิน หลักทรัพย์ เพื่อให้ส่วนต่างสำหรับดอกเบี้ยที่จะเกิดขึ้น หากต้องมีการบังคับเอาทรัพย์สินที่เป็น หลักประกันเพื่อชำระหนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ว่ากว่าจะบังคับเอาเงินทรัพย์สินที่เป็นประกันภาระ หนี้ก็เกินมูลค่าหลักประกันแล้ว

3. ความสามารถในการชำระหนี้

3.1 ความสามารถในการชำระหนี้พิจารณาได้จากรายได้ การกู้เงินไปลงทุนควร ประเมินรายได้ รายจ่ายแต่ละเดือนจะเหลือเท่าไร และพอเพียงที่จะชำระหนี้ได้ไหม หากไม่พอก็ ต้องลดจำนวนเงินกู้ลง แต่ก็มีข้อพึงระวัง คือ หากอนุมัติเงินกู้ให้แล้วผู้ขอกู้ได้เงินไม่พอเพียง และ ต้องไปกู้เงินนอกระบบมาใช้ก็อาจจะชำระหนี้กองทุนหมู่บ้านไม่ได้เช่นกัน กรณีเช่นนี้การปฏิเสธ การให้เงินกู้ก็อาจเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

3.2 ภาวะตลาดสำหรับการค้าที่จะทำ จะต้องพิจารณาว่าสินค้าหรือธุรกิจที่จะทำนั้นมีตลาดรองรับหรือไม่ คือสามารถขายได้ไหม และผู้ซื้อจะขายได้อย่างไร หรือราคาขายที่เปรียบเทียบกับคนอื่นแล้วเป็นอย่างไร

3.3 มีปัญหาในการหาวัตถุดิบมาผลิตหรือไม่

3.4 ทำเลที่ตั้งของกิจการเป็นอย่างไร มีปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อมหรืออยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบหรือใกล้แหล่งสินค้าที่ขาย หรือสะดวกต่อผู้ซื้อหรือไม่

4. เงินทุนของผู้ซื้อ (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2546, 38) ผู้ซื้อควรมีเงินลงทุนของตนเองจำนวนหนึ่ง ที่เตรียมสะสมไว้สำหรับประกอบธุรกิจในสัดส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนเงินลงทุนทั้งหมดที่ต้องใช้ในการทำธุรกิจเพราะหากใช้เงินลงทุนของตนเองน้อยแต่ขอกู้มาก ผู้ซื้อต้องมีภาระในการผ่อนชำระหนี้สูง ทำให้เกิดหนี้ปัญหาขึ้นได้ภายหลัง นอกจากนี้การที่ผู้ซื้อใช้เงินลงทุนของตนเองมากย่อมเป็นการแสดงความมั่นใจในธุรกิจของตนเองอย่างหนึ่ง และมีความจริงใจที่จะประกอบธุรกิจของตน ให้ประสบความสำเร็จ

ในการกู้เงินต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ พัฒนาอาชีพ สร้างงานและเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย อุดสาหกรรม และ/ หรือธุรกิจขนาดเล็กในครัวเรือน เพื่อการฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน สำหรับการกู้ยืมเพื่อไปเพื่ออุปโภคบริโภค เช่น ซื้อรถมอเตอร์ไซค์ ซื้อโทรทัศน์ จัดงานบวชลูก เป็นต้น ไม่ก่อรายได้ที่จะนำมาชำระหนี้คืนกองทุน จะไม่อยู่ในวัตถุประสงค์ที่จะขอกู้เงินได้

การติดตามและการตรวจสอบการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ได้รับเงินอุดหนุนแล้วเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 โดยให้มีการติดตามตรวจสอบ และรายงานคณะกรรมการ โดยมีประเด็นในการติดตามตรวจสอบ ดังนี้

1. การจัดองค์กรและแผนการดำเนินงาน กิจกรรมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. ความโปร่งใสในการบริการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3. ปัญหาด้านวิชาการ และการจัดการ

แผนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ในการดำเนินการตามนโยบายคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบแผนงานและงบประมาณ เพื่อให้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการตามนโยบาย ออกเป็น 3 ระยะ (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2546, หน้า 20-22) ดังนี้

ระยะที่ 1 (ปี 2544) เป็นระยะเวลาของการจัดตั้งกองทุน ซึ่งมีแผนงานดังนี้

1. การแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติโดยการจัดทำระเบียบ เงื่อนไข และคู่มือการปฏิบัติ
2. การประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่นของประชาชนให้เข้าใจปรัชญาของนโยบายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
3. การจัดโครงการของการปฏิบัติงานตามระเบียบ การทำความเข้าใจแก่บุคลากรและการสนับสนุนและการตอบปัญหาและให้ข้อเสนอแนะ
4. การเตรียมกลไกเสริมในรูปแบบ “ประชารัฐ”
5. การช่วยเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ระยะที่ 2 (ปี 2544-2545) เป็นระยะที่มุ่งเน้นเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การสร้างความรู้ให้กับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกกองทุน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการกองทุน อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณจำนวน 300 ล้านบาท โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้

1. โครงการเพิ่มศักยภาพคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
3. เวทีเครือข่ายการเรียนรู้ระดับอำเภอของกองทุน
4. การสังเคราะห์บทเรียนกองทุนระดับจังหวัด
5. การวิจัย การประเมินผล และการพัฒนากองทุน

ระยะที่ 3 (ปี 2546-2547) การนำไปสู่ความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีแผนงานเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพึ่งตนเองได้ของกองทุน ทั้งด้านสังคมและธุรกิจ
2. การเสริมสร้างกองทุนหมู่บ้านที่ยั่งยืน โดยการขยายเงินกองทุน การสร้างเครือข่ายกองทุนและการเชื่อมโยงทุนจากกองทุนจากกองทุนกับสถาบันการเงินอื่น
3. การเสริมสร้างกองทุนหมู่บ้านและเครือข่ายกองทุนที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องมือนำไปสู่การเชื่อมประสานนโยบายอื่น ๆ และความเข้มแข็งของกองทุน

ความรู้ทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

บ้านจ่ารุงตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอแกลง โดยห่างจากตัวอำเภอแกลงประมาณ 10 กิโลเมตร เมื่อแรกเริ่มในอดีตกว่า 150 ปี ชาวบ้านจ่ารุงอพยพมาจากทางแถบชายทะเล บ้านถนนกะเพรา ตำบลเนินฆ้อ เพื่อหาที่อยู่อาศัยอันอุดมสมบูรณ์ ถัดจากบริเวณชายทะเลเดิมประมาณ 7 กิโลเมตร เข้ามาสู่ป่าดิบ หักร้างถางพงจนเป็น

บริเวณที่อยู่อาศัย ซึ่งก็คือบริเวณหน้าวัดจำรุงในปัจจุบันนี้ บ้านจำรุงเป็นชื่อที่เรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “จำรุง” เป็นภาษาถิ่นของคนของ หมายถึง ปากทางน้ำไหลลงทุ่ง หรือบึง เพราะที่ดินบริเวณนี้มี ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม จึงมีน้ำท่วมขังตลอดทั้งปี ลักษณะพื้นที่เช่นนี้จึงเหมาะแก่การทำนา ทำไร่ สวนผลไม้ และยางพารา มีทั้งดินเหนียวสีค้ำในทุ่งนา ทำนาได้ผลดี ดินสีแดงมันปุ๊กก็เหมาะแก่การ ปลูกผลไม้และยางพารา ดังนั้นเมื่อเปลี่ยนป่าให้เป็นบ้าน เปลี่ยนบึงให้เป็นเรือสวนไร่นา สวน ผลไม้และยางพาราจึงผุดขึ้นเป็นจำนวนมากทั่วทั้งชุมชน กลายเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน ด้วยสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนเน้นการพึ่งพาตนเอง จนเป็นที่ยอมรับและเป็นตัวอย่างที่ดี มีผู้มา ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดทั้งปี หมู่บ้านจำรุงส่งเสริมให้ประชาชน ได้นำผักพื้นบ้านมา รับประทาน อาทิ ดอกอัญชัน ยอดมะระ ขมิ้นชัน ชะอม ใบชะพลู ใบบัวบก ยอดเสมีดแดง ฯลฯ ใช้ ประกอบเป็นอาหารหลัก รวมถึงชวนเชิญนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นลูกค้าของร้านส้มตำจำรุงได้บริ โภคผักพื้นบ้านเหล่านี้ จนกระทั่งได้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ที่นักท่องเที่ยวรู้จักและคุ้นเคย กลุ่มผู้สูงอายุบ้านจำรุงเป็นตัวอย่างของการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์คุณภาพมากมาย อาทิ ผลิตข้าวซ้อมมือบรรจุถุงจำหน่ายในร้านค้าของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี โดยมี โรงสีข้าวชุมชนเองมีการผลิตข้าวซ้อมมืออย่างต่อเนื่อง และนำเศษแกลบรำส่งให้กับกลุ่มเกษตรกร พื้นบ้านทำปุ๋ยชีวภาพ และนำปลายข้าวขายให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงตะพาบน้ำ นอกจากนี้บ้านจำรุงยัง ก่อตั้งกลุ่มธนาคารขยะ ผู้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าของเศษของที่เหลือใช้ แม้แต่ขยะมีการรวมกลุ่ม กันจัดตั้งกลุ่มธนาคารขยะและสิ่งแวดล้อม รับซื้อขยะทุกประเภทมีการคัดแยกขยะแต่ละประเภท สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ทำให้เด็ก เยาวชนได้รับรู้ถึงขยะสิ่งของเหลือใช้ ปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติ ในการรักษาสิ่งแวดล้อม

เมื่อมีคนมาศึกษาดูงาน กลุ่ม ผู้ใช้น้ำจะรวมตัวกันทำอาหารเลี้ยง รับประทาน โดยใช้ผัก พื้นบ้านเป็นอาหารหลัก ให้รับประทาน รายได้นำไปเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากนี้บ้านจำ รุงยังมีการบริการที่พักชุมชน โฮมสเตย์ ให้กับนักท่องเที่ยว ผู้สนใจในวิถีชีวิตที่เน้นการพึ่งพาตนเอง ได้มาสัมผัสและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้การบริหารจัดการชุมชน โดยมีแกนนำที่มี ศักยภาพ สามารถพัฒนาสังคมชุมชนที่พร้อมต่อการเรียนรู้ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสาน กับ เทคโนโลยีใหม่ ๆ นำมาปรับใช้และได้นำชุมชน เครือข่ายชุมชน ผู้นำชุมชน เข้าสู่โครงการ มาตรฐานชุมชน (มชช.) และสามารถผ่านการประเมินจากคณะกรรมการ ติดตามประเมินผล ระดับ อำเภอ ระดับจังหวัด เป็นจุดนำร่องต้นแบบ เผยแพร่ แนะนำชุมชนอื่น ๆ เพื่อเข้าสู่การประเมิน มาตรฐานชุมชนในปีต่อ ๆ ไป

ชุมชนบ้านจำรุงยังเห็นอีกด้วยว่า การทำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนี้ ไม่ได้มุ่งหวัง เรื่องเงิน แต่มุ่งหวังเรื่องการเรียนรู้ปัญหา คือ ชุมชนอ่อนแอเพราะขาดความรู้ ถ้าเราแบ่งคนเป็น 3

ฐาน ฐานที่ 1 คือคนระดับมันสมอง จะไหลออก ไม่อยู่ในชุมชน ผู้ที่เรียนหนังสือจนสำเร็จการศึกษา มักไม่กลับไปบ้านเกิด ทำให้ชุมชนอ่อนแอไปเรื่อย ๆ ต้องหาทางให้คนกลุ่มนี้กลับมา ซึ่งยากเพราะแต่ละคนมีภารกิจหน้าที่ต้องดูแลครอบครัว เพราะฉะนั้นจึงต้องทำให้คนกลุ่มที่ 2 และ 3 ที่อยู่ในพื้นที่ให้เก่งให้ได้ กลุ่มที่ 3 คือฐานล่างที่สุด เพราะมีการเรียนรู้ช้า ต้องใช้เวลาในการพูดคุย หรือทำงานมากกว่ามาตรฐานคนปกติ 3 เท่า จึงจะสามารถขยับตัวขึ้นมาเป็นคนกลุ่มที่ 2 ได้ และทำให้คนกลุ่มที่ 2 พัฒนาเป็นคนกลุ่มที่ 1 แต่ก็ยากให้คนกลุ่มที่ 1 ที่เคยออกจากพื้นที่ กลับมาเยี่ยมเยียนบ้าน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนในพื้นที่แกะนั้นก็เพียงพอแล้ว วันนี้เราต้องให้ความสำคัญกับชุมชนฐานล่างให้มากขึ้น ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้มากกว่าผลลัพธ์ ควรมีส่วนการเรียนรู้ทั่วประเทศไทย เพราะศูนย์การเรียนรู้มีค่า เราจึงเปิดมหาวิทยาลัยที่สอนหลายสิ่งหลายอย่าง อย่างเช่น วิชาสัมตำก็สอนให้ฟรี ถ้าเขากลับไปปลูกมะละกอสัก 5 ต้นก็คุ้มแล้ว สอนทุกเรื่องที่ยากรู้ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใครอีก

ปัจจุบันบ้านจ่ารุงมีทุนทางสังคม ที่ได้จากการเรียนรู้เรื่องของการพึ่งพาตนเองมากกว่า 20 ปีเต็ม มีกลุ่มกิจกรรมมากกว่า 20 กลุ่ม มีประสบการณ์ต่าง ๆ มีบุคลากรที่มีความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีองค์ความรู้ในตัวเอง มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีประเพณีวัฒนธรรม และมีสื่อทางเลือกในการสื่อสารของตนเองเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่น่าชื่นชม ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องนี้แล้วเห็นถึงตัวอย่างของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องให้ลูกหลาน ของชุมชน ไปทำมาหากินต่างถิ่น ทำให้เห็นว่าทุก ๆ พื้นที่ของประเทศไทยเราสามารถอยู่ได้ หากเรามีวิธีคิด วิธีทำ และมีการอยู่อย่างพอเพียง ตามแนวทางที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสแก่พวกเรา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษณพงษ์ จุฬะกนก (2541) ได้ศึกษาความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของชุมชนชนบทไทย พบว่า ความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของชุมชนชนบท ด้านความเข้มแข็งของชุมชนส่วนใหญ่แล้ว ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะมีบทบาทสำคัญ แต่ชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดระบบการตรวจสอบ ประเมินความคุ้มค่า ความเหมาะสมของทุกกิจกรรมที่ได้รับงบประมาณจากราชการ และมีความสามารถต่ำในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นในการประกอบอาชีพ ในด้านการแบ่งงาน แบ่งความรับผิดชอบของชุมชนมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะรวมศูนย์อยู่ที่ผู้ใหญ่บ้าน โอกาสที่จะได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกันจึงมีน้อย ในขณะที่ความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนลดลง แต่กลับมีค่านิยมการบริโภคเพิ่มขึ้น สมาชิกชุมชนรุ่นหนุ่มสาวมักละทิ้งชุมชนไป

ทำงานในเมืองปล่อยให้คนแก่และเด็กอยู่ในชุมชน และที่สำคัญยิ่งชุมชนกำลังละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ที่เป็นเครื่องค้ำจุนความอยู่รอดของชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของชุมชนชนบท พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าลักษณะที่เด่นชัดที่สุดที่เป็นไปได้สำหรับชุมชนในปัจจุบัน คือความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการชุมชน เพราะว่าผู้นำของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีสถานะการเป็นผู้นำสูง ได้รับการเชื่อถือจากสมาชิกในชุมชนมากพอสมควร และเพียงพอที่จะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองของชุมชน ได้เลยต้องเร่งฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเองที่กำลังจะสูญหายไปให้กลับคืนมา พร้อมกับสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มองหาช่องทางเพิ่มรายได้ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และค่านิยมการบริโภคเหมือนคนในเมือง ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต้องแสวงหาเครือข่ายที่อาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เพื่อแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตควบคู่กับการแสวงหาพันธมิตรในการซื้อ-ขาย ให้มากที่สุด เพื่อเพิ่มความสามารถในการต่อรอง แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ภายใต้พื้นฐานของการผลิตเพื่อบริโภคในชุมชนอย่างเพียงพอ ก่อนที่จะขยายไปสู่การค้ากับชุมชนภายนอก

มันทนา ท้วมยิ้ม (2543) ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตย กรณีศึกษาเฉพาะรายการโทรทัศน์ “รอบภูมิภาค” ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ที่วราขอาณาจักร พบว่า รายการโทรทัศน์ตามโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่ผลิตและแพร่ภาพทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ล่าปางมีจำนวนมากที่สุด โดยภาพรวมของการผลิตรายการโทรทัศน์มีความยาวแบ่งได้ 3 ประเภท คือ 120 นาที 90 นาที และ 60 นาที มีจำนวนมากที่สุด รายการส่วนเน้นวัตถุประสงค์ของรายการครบสามด้าน คือ พุทธพิสัย เจตพิสัย และทักษพิสัย เนื้อหาสาระองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชนมีทั้งหมด 8 องค์ประกอบ และองค์ประกอบที่ 8 คือ การมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจจะเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กร เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่ากัน เป็นองค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาสาระมากที่สุด รูปแบบของรายการทั้งหมดเป็นแบบสัมภาษณ์และสนทนาโดยมีวิธีการนำเสนอรายการแบบเรียงลำดับก่อน-หลัง ชนิดตามขั้นตอน และรายการส่วนใหญ่ปรากฏจำนวนองค์ประกอบรวมของความเข้มแข็งของชุมชนครบ 8 ประการ

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง พบว่า มูลเหตุ

สำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เกิดจากความต้องการรายได้เพิ่ม คนในชุมชนมีปัญหาด้านสุขภาพ ผู้นำและแกนนำของชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ได้รับการแนะนำและส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ต้องการเงินทุนและความรู้เพื่อการประกอบอาชีพสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกระแสเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะกระแสชีวิต

ลักษณะการดำเนินงานของชุมชนเกิดจากเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน เพื่อบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อระดับทุนหมุนเวียน และเพื่อการตลาดให้ชุมชน ทั้งนี้ปัจจัยที่สนับสนุนในการดำเนินงานของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ คือ ผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มหรือชุมชน สมาชิกกลุ่มหรือคนในชุมชน การมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่เอื้ออำนวย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุน การประสานเครือข่ายด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้าและการตลาด และกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะกระแสชีวิต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาพัฒนาของชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

(Qualitative research) โดยนำเสนอข้อมูลเชิงตรรกะ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา 2 แบบ คือ

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary research) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารดังนี้

1.1 ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแนวเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งและแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากหนังสือ รายงานการวิจัย ระเบียบและเอกสารบทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

1.2 ผู้วิจัยได้รวบรวมจากคำบอกเล่าหรือข้อเสนอแนะจากการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านจำรุง โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและภาพถ่ายจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวไว้

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จากประชากร 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ได้แก่ นายชาติร์ ก่อเกลือ ผู้ใหญ่บ้านจำรุงและประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาพัฒนาชุมชน นาย จีรวัดน์ คล่องใจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำรุง กลุ่มที่ 2 คือ คณะทำงานด้านกลุ่มกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้านชุมชนบ้านจำรุง จำนวน 3 คน ได้แก่ สุจิน ฝั่งทอง คณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชน ไพบุลย์ คณทา คณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชน ส.ท.นิรันดร์ ตีนาน คณะกรรมการหมู่บ้านและ เจริญญิกกองทุนพัฒนาชุมชน 3 คน รวมทั้งหมด 5 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กลุ่มแรกคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน หน้าที่รับผิดชอบ บริหารจัดการกลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชนนาย จำนวน 2 คน ได้แก่ นาย ชาติร์ ก่อเกลือ ผู้ใหญ่บ้านจำรุงและประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาพัฒนาชุมชน นาย จีรวัดน์ คล่องใจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มที่ 2 คือ คณะทำงานด้านกลุ่มกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของชุมชนบ้านจำรุง หน้าที่รับผิดชอบ คณะกรรมการตรวจสอบการทำงานและเป็นผู้แทนแต่ละกลุ่ม กิจกรรมในการอนุมัติโครงการและเงินในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จำนวน 3 คน

นายสุจิน ฝั่งทอง คณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชน, นายไพบุลย์ คณทา คณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชน, ส.ท.นิรันดร์ ดินาน คณะกรรมการหมู่บ้านและเหรียญกอกทุนพัฒนาชุมชน 3 คน รวมทั้งหมด 5 คน

โดยเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นผู้ที่ต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนบ้านจำรุง คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และเป็นกรรมการหมู่บ้านมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี มา 2 คน
 2. เป็นผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานกลุ่มกิจกรรมของชุมชน 3 คน ต้องผ่านกระบวนการการพัฒนากลุ่มกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้านมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี
- รวมทั้ง 2 กลุ่ม จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า และการสังเกต โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยผู้วิจัยได้ตั้งประเด็น ได้ตั้งประเด็นข้อคำถามตอบเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชนและตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
2. การสังเกต (Observation technique) ผู้วิจัยได้สังเกตในการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมกับประชาชน ในชุมชนบ้านจำรุง ตามกรอบโครงสร้างของแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วมคือ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมฐานกิจกรรมของชุมชนบ้านจำรุงและสัมภาษณ์ขณะทำงานด้านกิจกรรมของชุมชนบ้านจำรุงอย่างไม่เป็นทางการ มีการจดบันทึกลงในแบบสังเกต โดยมีกล้องถ่ายรูปและสมุดจดบันทึกเป็นอุปกรณ์ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ผู้วิจัยจะนำแบบสัมภาษณ์ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาได้แก่ อาจารย์ เอกลักษณ์ ณีถฤทธิ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงให้มีความถูกต้องตรงประเด็นและครบถ้วนสมบูรณ์ ได้แก่ ดร.เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร และ ดร.กาญจนา บุญยัง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้กำหนดวันสัมภาษณ์และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนบ้านจำรุงเพื่อสังเกตการณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างวันที่ 28-29 กันยายน พ.ศ. 2559
2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการต่อจากข้อ 1 คือ การสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นการใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลจากการจดบันทึกที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและรับทราบข้อมูล
3. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แล้วนำมาวิเคราะห์พร้อมทั้งแยกแยะจับประเด็น อีกทั้งตัดคำพูดบางคำที่ไม่เหมาะสมและไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

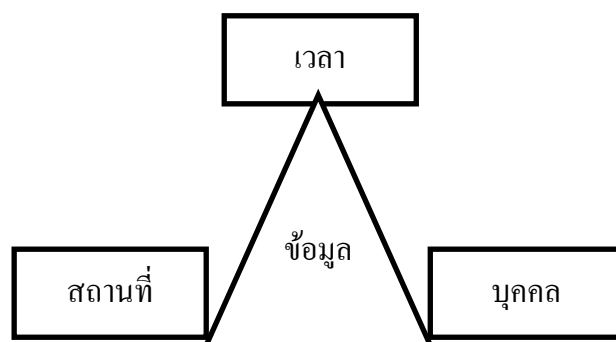
การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559 จนถึง ตุลาคม พ.ศ. 2559

การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล

1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สรุปรูปตามความประเด็นสำคัญของชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนในด้านของ อุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกันทุน สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองการยอมรับจากสังคมภายนอก เครือข่ายความร่วมมือ มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ
3. ผู้วิจัยมีการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล แบบสามเส้า โดยมีรายละเอียด ดังนี้
 - 3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านเวลา กล่าวคือ ผู้วิจัยมีการสัมภาษณ์โดยการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ต่างเวลาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ถ้าได้ข้อมูลต่างเวลากันและตรงกันถือว่าข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ถูกต้องและเชื่อถือได้
 - 3.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านสถานที่ ผู้วิจัยได้เปลี่ยนสถานที่ในการสัมภาษณ์ในสถานที่ต่างกันและข้อมูลเหมือนกันก็หมายความว่า ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่เชื่อถือได้
 - 3.3 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านบุคคล กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบสามเส้าข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนากลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชนในการจัดทำเพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชน

เข้มแข็งและยั่งยืน ชุมชนในบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย แต่ได้ข้อมูลจากบุคคลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่ตรงกัน นั้นหมายความว่า เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

ดังนั้น การตรวจสอบสามเส้าข้อมูลเชิงคุณภาพ จากเวลา สถานที่ แล้วได้ข้อมูลคุณภาพที่ถูกต้องและเหมือนกัน ซึ่งหมายความว่า ในการวิจัยครั้งนี้ ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ โดยผู้วิจัยสามารถเขียนแผนภูมิในการตรวจสอบสามเส้า ดังนี้

ภาพที่ 3-1 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

4. นำเสนอข้อมูลในรูปความเรียงตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ การใช้ข้อเท็จจริงมาจำแนกเปรียบเทียบและเชื่อมโยงตรรกะ รวมทั้งการตีความ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง “การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง” กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อดังนี้

1. บริบททางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านจำรุง
2. ผลการศึกษาพัฒนาการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ของหมู่บ้านบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยองผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

บริบททางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านจำรุง

บ้านจำรุงตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง อยู่ห่างจากตัวอำเภอแกลงของ อำเภอกแกลง โดยห่างจากตัวอำเภอแกลงประมาณ 10 กิโลเมตร เมื่อแรกเริ่มในอดีตกว่า 150 ปี ชาวบ้านจำรุงอพยพมาจากทางแถบชายทะเล บ้านถนนกะเพรา ตำบลเนินฆ้อ เพื่อหาที่อยู่อาศัยอันอุดมสมบูรณ์ ถัดจากบริเวณชายทะเลเดิมประมาณ 7 กิโลเมตร เข้ามาสู่ป่าดิบ หักร้างถางพงจนเป็นบริเวณที่อยู่อาศัย ซึ่งก็คือบริเวณหน้าวัดจำรุงในปัจจุบันนี้ บ้านจำรุงเป็นชื่อที่เรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “จำรุง” เป็นภาษาถิ่นของคนของ หมายถึง ปากทางน้ำไหลลงทุ่ง หรือบึง เพราะที่ดินบริเวณนี้มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม จึงมีน้ำท่วมขังตลอดทั้งปี ลักษณะพื้นที่เช่นนี้จึงเหมาะแก่การทำนา ทำไร่สวนผลไม้ และยางพารา มีทั้งดินเหนียวสีดำในทุ่งนา ทำนาได้ผลดี ดินสีแดงมันปุก็เหมาะแก่การปลูกผลไม้และยางพารา ดังนั้นเมื่อเปลี่ยนป่าให้เป็นบ้าน เปลี่ยนบึงให้เป็นสวนไร่นา สวนผลไม้ และยางพาราจึงผุดขึ้นเป็นจำนวนมากทั่วทั้งชุมชน กลายเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน

ด้วยสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนเน้นการพึ่งพาตนเอง จนเป็นที่ยอมรับและเป็นตัวอย่างที่ดี มีผู้มาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดทั้งปี หมู่บ้านจำรุง ส่งเสริมให้ประชาชน ได้นำผักพื้นบ้านมารับประทาน อาทิ ดอกอัญชัน ยอดมะระ ขมิ้นชัน ชะอม ใบชะพลู ใบบัวบก ยอดเสมีดแดง ฯลฯ ใช้ประกอบเป็นอาหารหลัก รวมถึงชวนเชิญนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นลูกค้าของร้านส้มตำจำรุงได้บริโภคผักพื้นบ้านเหล่านี้ จนกระทั่งได้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ที่นักท่องเที่ยวรู้จักและคุ้นเคย

กลุ่มผู้สูงอายุบ้านจำรุงเป็นตัว อย่างของการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์คุณภาพ มากมาย อาทิ ผลิตภัณฑ์ข้าวซ้อมมือบรรจุถุงจำหน่ายในร้านค้าของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมี สุขภาพที่ดี โดยมีโรงสีข้าวชุมชนเองมีการผลิตข้าวซ้อมมืออย่างต่อเนื่อง และนำเศษแกลบรำส่ง ให้กับกลุ่มเกษตรกรพื้นบ้านทำปุ๋ยชีวภาพ และนำปลายข้าวขายให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงตะพาบน้ำ นอกจากนี้บ้านจำรุงยังก่อตั้งกลุ่มธนาคารขยะ ผู้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าของเศษของที่เหลือใช้ แม้แต่ขยะมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มธนาคารขยะและสิ่งแวดล้อม รับซื้อขยะทุกประเภทมีการคัด แยกขยะแต่ละประเภท สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ทำให้เด็ก เยาวชนได้รับรู้ถึงขยะสิ่งของเหลือใช้ ปลูกฝังค่านิยม ทักษะคิดในการรักษาสิ่งแวดล้อม

เมื่อมีคนมาศึกษาดูงาน กลุ่ม ผู้ใช้น้ำจะรวมตัวกันทำอาหารเลี้ยง รับประทาน โดยใช้ผัก พื้นบ้านเป็นอาหารหลัก ให้รับประทาน รายได้นำไปเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากนี้ บ้านจำรุงยังมีการบริการที่พักรวมชนโฮมสเตย์ ให้กับนักท่องเที่ยว ผู้สนใจในวิถีชีวิตที่เน้นการพึ่งพา ตนเอง ได้มาสัมผัสและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้การบริหารจัดการชุมชน โดยมีแกนนำ ที่มีศักยภาพ สามารถพัฒนาสังคมชุมชนที่พร้อมต่อการเรียนรู้ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสาน กับเทคโนโลยีใหม่ ๆ นำมาปรับใช้และได้นำชุมชน เครือข่ายชุมชน ผู้นำชุมชน เข้าสู่โครงการ มาตรฐานชุมชน (มชช.) และสามารถผ่านการประเมินจากคณะกรรมการ ติดตามประเมินผล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เป็นจุดนำร่องต้นแบบ เผยแพร่ แนะนำชุมชนอื่น ๆ เพื่อเข้าสู่การประเมิน มาตรฐานชุมชนในปีต่อ ๆ ไป

ชุมชนบ้านจำรุงยังเห็นอีกด้วยว่า การทำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนี้ ไม่ได้มุ่งหวัง เรื่องเงิน แต่มุ่งหวังเรื่องการเรียนรู้ปัญหา คือ ชุมชนอ่อนแอเพราะขาดความรู้ ถ้าเราแบ่งคนเป็น 3 ฐาน ฐานที่ 1 คือคนระดับมันสมอง จะไหลออกไปอยู่ในชุมชน ผู้ที่เรียนหนังสือจนสำเร็จ การศึกษามักไม่กลับไปบ้านเกิด ทำให้ชุมชนอ่อนแอไปเรื่อย ๆ ต้องหาทางให้คนกลุ่มนี้กลับมา ซึ่งยากเพราะแต่ละคนมีภารกิจหน้าที่ต้องดูแลครอบครัว เพราะฉะนั้นจึงต้องทำให้คนกลุ่มที่ 2 และ 3 ที่อยู่ในพื้นที่ให้เก่งให้ได้ กลุ่มที่ 3 คือฐานล่างที่สุด เพราะมีการเรียนรู้ช้า ต้องใช้เวลาในการ พุดคุย หรือทำงานมากกว่ามาตรฐานคนปกติ 3 เท่า จึงจะสามารถขยับตัวขึ้นมาเป็นคนกลุ่มที่ 2 ได้ และทำให้คนกลุ่มที่ 2 พัฒนาเป็นคนกลุ่มที่ 1 แต่ก็อยากให้คนกลุ่มที่ 1 ที่เคยออกจากพื้นที่ กลับมาเยี่ยมเยียนบ้าน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนในพื้นที่แค่นั้นก็เพียงพอแล้ว วันนี้เราต้องให้ความสำคัญกับชุมชนฐานล่างให้มากขึ้น ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ มากกว่าผลลัพธ์ ควรมีสุนัขการเรียนรู้ทั่วประเทศไทย เพราะสุนัขการเรียนรู้มีค่า เราจึงเปิด มหาวิทยาลัยที่สอนหลายสิ่งหลายอย่าง อย่างเช่น วิชาสัมตำก็สอนให้ฟรี ถ้าเขากลับไปปลูก

มะละกอสัก 5 ต้นก็คุ้มแล้ว สอนทุกเรื่องที่ยากรู้ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใครอีก

ปัจจุบันบ้านจ่ารุงมีทุนทางสังคม ที่ได้จากการเรียนรู้เรื่องของการพึ่งพาตนเองมากกว่า 20 ปีเต็ม มีกลุ่มกิจกรรมมากกว่า 20 กลุ่ม มีประสบการณ์ต่าง ๆ มีบุคลากรที่มีความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีองค์ความรู้ในตัวเอง มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีประเพณีวัฒนธรรม และมีสื่อทางเลือกในการสื่อสารของตนเองเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่น่าชื่นชม ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องนี้แล้วเห็นถึงตัวอย่างของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องให้ลูกหลาน ของชุมชน ไปทำมาหากินต่างถิ่น ทำให้เห็นว่าทุก ๆ พื้นที่ของประเทศไทย เราสามารถอยู่ได้ หากเรามีวิสัยคิด วิธีทำ และมีการอยู่อย่างพอเพียง ตามแนวทางที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสแก่พวกเรา

ผลการศึกษาพัฒนาการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ของหมู่บ้านบ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยองสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

หมู่บ้านจ่ารุงเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุราว 150 ปี เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดี ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ชาติรื้อ ก่อเกลือ ผู้ใหญ่บ้านจ่ารุงและทำหน้าที่ประธานกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ได้เล่าวิถีชีวิตของชุมชนจ่ารุงว่า วิถีการดำเนินชีวิตของคนจ่ารุง เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กันแบบญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่ก็เป็นเครือญาติกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด อาชีพหลักของคนในจ่ารุงชาวบ้านจ่ารุงมีสภาพความเป็นอยู่ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง ในสมัยปี พ.ศ. 2527 มีการระดมทุนของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นมีความสนใจในการจัดตั้งกลุ่มร้านค้าภายในหมู่บ้าน เพื่อให้มีกำไรในจากการค้าขายร้านค้าของหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาของคนในหมู่บ้านที่เดือดร้อน ไม่ว่าจะ เป็น ความเป็นอยู่ไฟฟ้า ประปา ถนน และเพื่อเป็นเงินอีกส่วนหนึ่งที่เหลือทำการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน นับเป็นกลุ่มกิจกรรมที่มีการรวมกันมาตั้งแต่สมัยนั้น เป็นความเด่นชัดของการร่วมกันระดมทุนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ มีความหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อ ที่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข แต่เมื่อกระแสการพัฒนาและความเจริญจากภายนอกเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ทำให้หมู่บ้านจ่ารุงเกิดการคิดริเริ่มในการน้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้านและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากมายในกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะนำปัจจัยที่สำคัญต่างๆมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้ทำการแบ่งพัฒนาการของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ออกเป็น 2 ช่วง

ได้แก่ ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และ ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ดังนี้

ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์

การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชน ที่ต้องรอหน่วยงานภาครัฐเป็นเวลานานในการเข้ามาช่วยเหลือในช่วงนั้นในการจัดตั้งกองทุนจะต้องใช้เงินทุนตั้งต้น เพื่อความมั่นคงระยะยาวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จึงจัดตั้งกลุ่มร้านค้าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน

“ในปี พ.ศ. 2527 ผู้ใหญ่เอียด ผลงาม ถูกขอร้องจากแกนนำหมู่บ้าน นำโดย ครูแฉ่ง ไกรทอง ครูใหญ่โรงเรียนวัดจำรุง ให้มารับหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน เพื่อที่จะร่วมกันแก้ปัญหา ผู้ใหญ่เอียด ผลงาม ตอบตกลง จึงเริ่มมีการพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดงบประมาณในการพัฒนาต่าง ๆ ประชาชนขาดการรวมตัวกัน ผู้คนต่างคนต่างอยู่ เห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม”(ชาติรี ก่อเกลื้อ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ในปี พ.ศ. 2527 ชุมชนไทยค่อนข้างจะพัฒนาอยาก ถ้าไม่มีกองทุนเป็นของตนเองชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีกองทุนเป็นของตนเอง ชุมชนบ้านจำรุงในสมัยนี้ขั้นตอนในการจะพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน ต้องทำเรื่องร้องขอต่อภาครัฐ แต่ด้วยการที่การทำหนังสือว่าจะถึงที่จะให้หน่วยงานภาครัฐนั้น พิจารณาเอกสารต่าง ๆ กว่าจะลงมาตรวจสอบปัญหาที่ร้องขอไปนั้น ใช้เวลานาน ทำให้ไม่ทันต่อปัญหาของประชาชนในพื้นที่และการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านจำรุง ทำให้ในสมัยช่วงนั้นมีคนอยู่ประมาณ 5 คน ได้แก่ เจ้าอาวาส ครูใหญ่ สาธารณสุข แพทย์แผนโบราณ และก็ผู้ใหญ่เอียด ผลงาม ที่เป็นบุคคลใน 5 คนนี้เพราะว่า สมัยช่วงนั้นชาวบ้านชุมชนหมู่บ้านจำรุง เวลาประสบปัญหาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีปัญหาเดือดร้อนก็จะมีบุคคลทั้ง 5 คนนี้เป็นที่พึ่งของคนในชุมชน เพราะช่วงนั้นในการออกไปข้างนอกชุมชนหมู่บ้าน การเข้าตัวเมืองหากจากชุมชนหมู่บ้านหลายกิโล รถสาธารณะ หรือรถส่วนตัวก็ไม่ค่อยมีกันทำให้การเดินทางออกไปข้างนอกลำบากมาก ส่วนนี้เองทำให้บุคคลทั้ง 5 คนนี้ เป็นที่พึ่งสำคัญของคนในชุมชนหมู่บ้านจำรุง กระทั่งบุคคลเหล่านี้คิดหรือจะทำอะไร ชาวบ้านพร้อมที่จะช่วยเหลือและมีส่วนร่วมเสมอ ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้คิดกิจกรรมขึ้นมา นั่นคือ การจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อนำกำไรที่ได้จากร้านค้าและส่วนที่เหลือจากการหักทุนแล้วนั้นมาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน และจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านขึ้นมา เพื่อที่จะเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนหมู่บ้านจำรุง”(ชาติรี ก่อเกลื้อ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ในปี พ.ศ. 2527 เมื่อก่อนชุมชนหมู่บ้านจำรุงประสบปัญหาการที่หมู่บ้านไม่มีเงินในการบริหารจัดการหมู่บ้าน เนื่องจากภาครัฐไม่ค่อยให้ความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนทำให้ผู้นำ

ต้องการที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน” (นิรันดร์ ดินาน, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ในปี พ.ศ. 2527 เริ่มจากในสมัยนั้น ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือน เวลาเคือคร้อนหรือประสบปัญหาในด้านของ พื้นที่ของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น ถนนพัง ไฟฟ้าขัดข้อง ทำให้ชาวบ้านร้องขอผ่านผู้นำ คือ ผู้ใหญ่ เขื่อน ผลงาม ให้ช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา แต่ในการที่ผู้นำได้ทำหนังสือร้องขอไปถึงภาครฐนั้น ระยะเวลาที่ใช้ในการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญห เป็นเวลานาน และในบางครั้งสิ่งที่ร้องขอไปก็ไม่ได้ ทำให้ชาวบ้านและผู้นำชุมชน มีการปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญห จึงมีการคิดที่จะหาเงินไว้เป็นกองกลางของหมู่บ้าน เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญห จึงเกิดการรวมกลุ่มกัน ไหนการเข้าร่วมประชุม ในที่ประชุมมีการคิดว่าจะหาเงินจากไหน มาเป็นเงินทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ไว้ใช้ในการแก้ไขปัญหความเคือคร้อนของชาวบ้าน” (สุจิน ผึ้งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ในปี 2527 ผู้ใหญ่ เขื่อน ผลงาม และชาวบ้าน ได้มีมติในการที่จะหาเงินมาจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อบรรเทาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน และเพื่อที่จะเป็นเงินในการพัฒนาหมู่บ้านด้วย จึงมีการคิดที่จะจัดตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อที่จะเป็นทุน เพื่อใช้ในการก่อตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน” (ไพบูลย์ คณา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์

“ในปี 2530 หมู่บ้านจํารุงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีระดับ ชาวบ้านเริ่มเข้าใจแล้วว่าสิ่งที่ผู้นำหมู่บ้านทำ และตนเองทำนั้น เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะชนอย่างไร หลังจากที่สมัยก่อนชาวบ้านจํารุงเวลาประสบปัญหา ความเคือคร้อนที่ชาวบ้านได้รับ ต้องรอคอยให้ภาครฐเข้ามาช่วยเหลือ แต่หมู่บ้านไม่ได้รับความช่วยเหลือ ทำให้ชาวบ้านและผู้นำหมู่บ้าน มีกระบวนการทำงานร่วมกัน ที่ร่วมกันคิดสร้างร้านค้าชุมชนขึ้นมา เพื่อที่กำไรที่ได้จากร้านค้า มาช่วยเหลือชาวบ้านของชาวบ้าน จํารุงเกิดกองทุนพัฒนาหมู่บ้านขึ้นทำให้หมู่บ้านไม่ต้องพึ่งพาภาครฐ ในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน แอมชาวบ้านเองที่มีหุ้นในการลงทุนร้านค้าชุมชน ได้รับเงินปันผล ได้มีเงินเข้าครอบครัวเพิ่มอีกด้วย” (สุจิน ผึ้งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“หลังจากที่หมู่บ้านจํารุง ได้มีความเชื่อในศักยภาพของหมู่บ้านจํารุง และมีความเชื่อว่าหมู่บ้านจํารุงสามารถพัฒนาให้หมู่บ้านนั้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และชาวบ้านในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ในปี พ.ศ. 2535 ผู้นำชุมชนและสมาชิกหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และเสนอถึงความต้องการของหมู่บ้าน เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการมีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นแบบแผนมากยิ่งขึ้น” (ชาติริ ก่อเกลือ, สัมภาษณ์,

18 กันยายน 2559)

“ในปี พ.ศ. 2538-2559 สมาชิกหมู่บ้านจำรุง มีความเชื่อต่อผู้นำชุมชนเป็นอย่างยิ่งว่าผู้นำชุมชนของเขานั้นมีความเข้มแข็ง เสียสละและอดทน ซึ่งผู้นำชุมชนบ้านจำรุงทุกคนถูกปลุกฝังให้รักบ้านเกิด และเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม และหมู่บ้าน ซึ่งทำให้ชาวบ้านที่มีแบบอย่าง มีผู้นำที่ดี ทำให้ชาวบ้านเปรียบเสมือนการฝึกให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีความรับผิดชอบในฐานะผู้นำ เพื่อเป็นการบริหารกิจกรรมกองทุนพัฒนาหมู่บ้านตามที่หมู่บ้านได้มอบหมาย เพราะกองทุนพัฒนาหมู่บ้านชาวบ้านหรือที่เราเรียกกันในสมัยนี้ว่า สมาชิกหมู่บ้านเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่จะทำให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านเกิดขึ้นมาได้จนถึงทุกวันนี้” (ไพบุลย์ คณา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ปัจจุบัน สมาชิกหมู่บ้านก็มีความเชื่อว่าผู้นำของเขา (ชาติรี ก่อเกลือ) จะสามารถนำพาหมู่บ้านจำรุงไปสู่การพัฒนาที่ดีได้ และกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้หมู่บ้านพัฒนาไปสู่ผลสำเร็จ เพราะถึงแม้ว่ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านจะเป็นตัวช่วยในการแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกในจำรุงได้ ปัญหาการที่หมู่บ้านร้องขอให้ภาครัฐเข้าช่วยเหลือยามประสบปัญหาก็น้อยลง เพราะหมู่บ้านมีเงินจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในการแก้ไขปัญหา ทุกวันนี้หมู่บ้านจำรุง สามารถพึ่งตนเองได้แค่ในระดับหนึ่งเท่านั้น ยังมีอีกหลายอย่างที่ตอนนี้สมาชิกหมู่บ้านกำลังคิดริเริ่มที่จะพัฒนาเงินที่ได้จากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นหมู่บ้านที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพในภายภาคหน้า” (จิรวัดน์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านทุน

การระดมทุนในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านหรือกองทุนหรือเงินทุนหมุนเวียน เริ่มแรกมีการระดมทุน ด้านทรัพยากรการเงินที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน กองทุนที่มาจัดตั้งจะมีประเภททุนหลายรูปแบบ เช่น ทุนจากการระดมทุนจากภาคส่วนประชาชนในชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐ หรือกองทุนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชน มีการณรงค์และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความจำเป็น วัตถุประสงค์เป้าหมายและผลประโยชน์จากกองทุน แรงจูงใจสำหรับผู้ร่วมระดมทุนและบริจาคเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

“ในปี 2527 ในการที่เราจะระดมทุน ในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ใหญ่เอื้อน ผลงาม และคณะกรรมการหมู่บ้านในช่วงนั้น ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ครูใหญ่ สาธารณสุข แพทย์แผนโบราณ ที่มีการคิดที่จะพัฒนาหมู่บ้าน และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน จึงมีการระดมในช่วงแรกนั้น ทุนที่เริ่มแรกเลย คือ ทุนทางทรัพยากร ก็คือ คนในชุมชนหมู่บ้าน ถ้าคนไม่ดีเมื่อไรต่อให้มีเงินมาให้มากขนาดไหน มีเงินทุนขนาดไหน ก็ไม่พอ จึงทำให้ทุนทางทรัพยากร

ก็คือคนในชุมชนหมู่บ้านจำรุง จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเป็นหลัก” (ชาติรี ก่อเกลื้อ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“หลังจากที่มีการระดมทุนโดยใช้ทุนทางทรัพยากรของชุมชน โดยการวางแผนในการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการระดมทุนทางด้านการเงินจากชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้าน ในตอนนั้นในการระดมทุน เก็บเงินจากชาวบ้าน คนละ 50 บาทบ้าง บางคนช่วย 100 บาทบ้าง ในตอนนั้นที่ระดมทุนจะรวบรวมเงินเพื่อที่จะเป็นทุนในการสร้าง ร้านค้าชุมชน เพื่อที่จะเป็นองค์กรหลักของชุมชน ในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านหลังจากที่รวบรวมเงินได้เป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น 33,000 บาท” (นิรันดร์ ดินาน, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านทุน

แนวทางในการหาแหล่งเงินทุน การรวมกองทุนเพื่อส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยแหล่งเงินทุนที่จะมาช่วยในการสนับสนุนให้เกิดกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จะต้องมาจากแหล่งเงินทุนภายในชุมชน ที่ช่วยเหลือกัน ในการสร้างความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนจะมีการรณรงค์เพื่อระดมเงินเข้าสู่กองทุนอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการการรวมกลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และทุนที่ได้จากแหล่งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อมาสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน สู่คุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

“หลังจากที่ในช่วง ปี พ.ศ. 2527 ที่สมาชิกในหมู่บ้านได้รวมเงินกันได้ 33,000 บาท ในการก่อตั้งร้านค้าชุมชน ทำให้หมู่บ้านมีกำไรจากร้านค้าชุมชน เพื่อที่จะเป็นทุนต่อ ๆ ไปในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจนสำเร็จ ในปี พ.ศ. 2532-2533 ผลประกอบการจากกิจการร้านค้าชุมชน มีผลประกอบการที่ดี กิจการร้านค้า ก้าวหน้า มีทั้งลูกค้าและการจำหน่ายสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดกำไรเพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในหมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สวัสดิการที่ดี เกิดจากการที่สินค้าเพิ่มมากขึ้น กำไรมากขึ้น จึงทำให้มีเงินทุนเพิ่มมากขึ้น สามารถนำผลกำไรมาซื้อสินค้าเพื่อมาจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนเองนั้นเข้ามาซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องออกไปซื้อสินค้าด้านนอก เพราะว่า หากคนในหมู่บ้านซื้อสินค้าภายในร้านค้าชุมชน เงินที่ได้ซื้อไปจากการใช้จ่ายในร้านค้าชุมชน เงินที่จ่ายไปจะถูกกลับมาพัฒนาหมู่บ้าน และกำไรที่ได้จะถูกหักเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน 30 เปอร์เซ็นต์ เพื่อเป็นกองทุนในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้าน” (ชาติรี ก่อเกลื้อ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“พ.ศ. 2542 ผู้นำชุมชน และสมาชิกหมู่บ้าน ได้มีการปรึกษากัน ในการที่จะทำให้หมู่บ้านนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งศึกษาดูงาน ทำให้ในตอนนั้นเอง ทุนที่ชาวบ้านได้

นำมาใช้คือ การที่ชาวบ้านนำภูมิปัญญาพื้นบ้านของตนเอง ที่มีความรู้ และประสบการณ์จากการที่มีเท่าๆกันของชาวบ้าน มาพูดคุยกันปรึกษาหารือที่จะทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านจำรุง ไม่ต้องออกไปทำงานข้างนอก และในปีนี้นาย อุดม และนางกาญจนา คล่องใจ ได้บริจาคบ้านพร้อมที่ดิน เพื่อก่อสร้างอาคารและร้านค้าชุมชน ในบริเวณที่ดินของตน โดยไม่มีการคิดค่าตอบแทนใด ๆ ให้เป็นสมบัติสาธารณะของหมู่บ้านจำนวน 1 ไร่ โดยในการก่อสร้างได้ใช้ทุนจากมियाซาบา และได้รับทุนในการสนับสนุนเพิ่มเติมจากกองทุนพัฒนาสังคม (SIF) มาดำเนินการก่อสร้างอาคารจนเสร็จสิ้นหลักจากที่อาคารก่อสร้างแล้วเสร็จ ร้านค้าชุมชน และ กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านได้มีการย้ายมาตั้งบริเวณที่ได้ที่ดินพร้อมอาคารก่อสร้างหลังใหม่ ที่ดินและอาคารก่อสร้างแห่งนี้ ไม่เป็นเพียงต่อการใช้ในการค้าขายเพียงร้านค้าชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นเวทีสำคัญในการประชุม ในการเสนอแนะของคนในชุมชนเพื่อการพัฒนาของชุมชนบ้านจุงอย่างยั่งยืน” (ชาติรี ก่อเกลือ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ในปี 2545 การดำเนินงานของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน สามารถดำเนินการมาได้โดยตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนได้อย่างดี แต่ทุกอย่างยังมีข้อจำกัด ทุนในการขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ยังต้องขึ้นอยู่กับผลกำไรจากผลประกอบการร้านค้าชุมชนเป็นหลักอยู่”

“พ.ศ. 2547-2559 หมู่บ้านจำรุง ทุนที่คนมีในหมู่บ้านคือ ทุนทางทรัพยากรบุคคลทุนที่คนในหมู่บ้านจำรุง มีความเสียสละ สำนึกต่อส่วนร่วม ในการที่จะเห็นหมู่บ้านนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้ ณ ปัจจุบันนี้กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มี ทุน หลากหลายอย่าง ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้นำและคนในชุมชนแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นไปด้วยดี ทุนที่สำคัญที่ปัจจุบันชุมชนบ้านจำรุง คือ ทุนทางความคิดที่ต้องการให้คนในชุมชน คนรุ่นใหม่เข้ามาส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านที่คนในหมู่บ้านเริ่มคิดที่จะหาต้นทุนเพิ่มในการหารายรับเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ การเก็บค่าศึกษาดูงาน จากแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ที่ได้จากการที่ชุมชนหมู่บ้านต่างๆเข้ามาศึกษากระบวนการทำงานของชุมชนบ้านจำรุง ทำให้ปัจจุบันนี้กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีแหล่งเงินทุนที่สำคัญจากการที่คนนอกชุมชนเข้ามาศึกษาดูงานในกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ” (นิรันดร์ ดินาน, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านการยอมรับจากสังคมภายนอก

การที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกได้ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ชุมชนและหมู่บ้าน จะสามารถมีแนวคิดการปฏิบัติที่ตรงตามกัน ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการคิด ในการปฏิบัติที่จะต้องเป็นไปในรูปแบบแนวทางเดียวกัน จะต้องมีการสนับสนุน การพัฒนาคุณภาพของชุมชนอย่าง

ต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนได้อย่างดี โดยการพึ่งตนเองอย่างมากของคนในชุมชนก่อน

“มาตรฐานของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านในสมัยนี้เอง กระบวนการในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านนั้น ค่อนข้างที่จะลำบาก ในการที่จะได้รับการยอมรับจากทางภาครัฐเอง หรือองค์กรภายนอก ไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นว่าหมู่บ้านนั้น จะสามารถตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านได้ เพราะเนื่องจากว่า ตัวภาครัฐเองนั้น ที่เคยได้จัดตั้งให้เงินมาก็ตั้งในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน แต่โครงการที่รัฐนั้นมาช่วยเหลือ ไม่มีการทำที่ต่อเนื่อง เงินที่เข้ามาช่วยสนับสนุน ไม่มีการช่วยเหลือหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แบบระยะยาว ทำให้โครงการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของหมู่บ้านจำรุง และหมู่บ้านทั่วประเทศไทยที่ได้รับ ถือว่ายังไม่ได้รับการยอมรับจากหลายๆองค์กร ที่ยังมองว่าเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดทำโครงการ” (สุจิน ฝั่งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ที่หมู่บ้านจำรุง ได้ระดมทุนช่วยกันในชุมชน ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่ เอือน ผลงามและคณะกรรมการหมู่บ้านในตอนนั้น ได้มีการศึกษาเงินทุนที่ได้มา โดยมีความคิดที่ว่า จะจัดตั้งร้านค้าชุมชน จึงได้มีการออกไปศึกษาดูงานในพื้นที่ด้านนอก ในตอนนั้น ได้ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำร้านค้าชุมชน เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาจัดทำที่หมู่บ้านจำรุง” (ไพบูลย์ คณธา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“หลังจากที่ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการออกไปศึกษาชุมชนอื่นด้านนอกมาแล้ว ได้นำมาก่อนตั้งทำร้านค้าชุมชน โดยทุนที่ระดมมาจัดการซื้อของ จัดทำร้านค้าชุมชน และจัดทำแผน ในการวางแผนการค้าขาย และราคา ในช่วงแรกนั้น หมู่บ้านจำรุงไม่ได้จ้างคนมาขาย แต่ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านจำรุงเองนั้น ผลัดเปลี่ยนเวรกันมาขายในช่วงแรก ทำให้ชาวบ้านที่มาทำแต่ละบ้านมาทำด้วยใจและเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างคนขาย ทำให้มีเม็ดเงินเหลือเป็นกำไร ทำให้ชาวบ้านหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง และพื้นที่อื่น ๆ ในหลายจังหวัด ให้ความสนใจ และเข้ามาศึกษาว่า หมู่บ้านจำรุงนั้น มีกระบวนการจัดทำร้านค้าอย่างไรจึงทำให้ มีกำไรและชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการได้” (นิรันดร์ ดินาน, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านการยอมรับจากสังคมภายนอก

ชุมชนบ้านจำรุงในช่วงการก่อตั้ง ตั้งแต่การริเริ่มโครงการ การออกไปศึกษาดูงาน กว่าจะมาเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจนถึงทุกวันนี้ ไม่ใช่เรื่องง่ายที่หลายๆหมู่บ้าน หรือชุมชนท้องถิ่น จะประสบความสำเร็จได้ ทุกอย่างต้องใช้เวลา อาศัยความร่วมมือ ความเสียสละ ความเป็น

แบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน เพื่อที่คนในชุมชนเองนั้นจะเกิดการยอมรับในตัวเขาเองก่อน รวมถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานต่าง ๆ ให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

“ตอนนี้ชุมชนบ้านจำรุง กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และชุมชน สามารถทำให้เป็นที่ยอมรับจากองค์กรต่าง ๆ ภาครัฐยอมรับในการทำงานของชุมชนที่มีกระบวนการบริหารจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม วันนี้จำรุงสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ไม่ได้หมายถึงว่า เราจะหยุดพัฒนา ถึงแม้ว่าตอนนี้จำรุงเองจะเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ เรายังไม่ได้หยุดพัฒนา มีการออกไปศึกษาดูงานจากหลากหลายพื้นที่ เพื่อนำสิ่งที่ดี และเหมาะสมกับชุมชนของเรา นำกลับมาพัฒนาในส่วนที่ชุมชนของจำรุงยังขาด” (จิรวัดน์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านจำรุง ปัจจุบันกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเป็นที่ยอมรับต่อประเทศ เป็นที่ยอมรับจากหลาย ๆ หน่วยงาน พื้นที่อื่น ๆ เข้ามาศึกษาดูงานของชุมชนเราตลอดทั้งปี ไม่ใช่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้น ชุมชนจำรุงได้รับการยอมรับไปถึงต่างประเทศ ที่เข้ามาศึกษาดูงานของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และชุมชน” (ชาติ ก่อเกลือ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ชุมชนบ้านจำรุงของเรา เริ่มตั้งแต่หลังจากที่เราจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ได้มาสักระยะ เราได้รับการยอมรับมากมาย แต่พวกเราไม่ได้หยุด แล้วคิดว่าชุมชนหมู่บ้านจำรุง โดยเฉพาะการจัดการเกี่ยวกับกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จะหยุดแค่นี้ และรอให้คนเข้ามาศึกษาดูงานของเราอย่างเดียว องค์กรอื่น ๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานของเรา ไม่ว่าจะเป็นที่ทางภาครัฐ กระทรวง หน่วยงานภาคเอกชน แม้กระทั่งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน จนเราเป็นที่ยอมรับ แต่ชุมชนหมู่บ้านจำรุง โดยเฉพาะคนในชุมชนของเราเอง เรามีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้ทุกคนเข้าใจ เพราะเราเชื่อว่าทุกคนที่อาศัยอยู่ในจำรุง ล้วนมีศักยภาพที่เพียงพอ ที่จะถ่ายทอดความรู้ต่างๆเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ที่เป็นประโยชน์ ต่อพื้นที่อื่น ๆ และชุมชนใกล้เคียงได้” (ไพบูลย์ คณา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

เครือข่ายทางด้านความร่วมมือในช่วงของยุคการก่อตั้ง กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หน่วยงานที่จะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมองค์กรต่างๆชุมชนยังไม่มีเครือข่ายที่เข้ามาให้ความร่วมมือ เครือข่ายที่มีก็มีเพียงอาสาสมัครของชุมชนบ้านจำรุงเองเท่านั้น

“ในปี 2527 ในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนยังไม่มีหน่วยงานที่จะเข้ามาช่วยเหลือ และให้ความรู้กับชาวบ้านเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เครือข่ายที่หมู่บ้านที่มีในตอนนั้นคือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเอง

และ ที่ต้องการเห็นการพัฒนาของหมู่บ้าน เพราะการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นการจัดตั้งและการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหา และรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีเงินหมุนเวียน เพื่อไปใช้ในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาอาชีพ จึงทำให้เครือข่ายที่ดีที่สุดคือชาวบ้านจำรุง ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุน” (ชาติรี ก่อเกลือ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“เครือข่ายความร่วมมือในช่วงนี้ เกิดความร่วมมือจากกลุ่ม อาสาสมัครในหมู่บ้านทุกคน ช่วยกันอย่างเต็มกำลัง เต็มความสามารถ ในการที่จะจัดตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินกองทุนสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน” (นิรันดร์ ดินาน, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

ในปี 2545-2548 เกิดความร่วมมือความหลากหลายของกิจกรรม โดยมีกลุ่มกิจกรรมที่เพิ่มจากกลุ่ม ร้านค้าชุมชน และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน อีก 22 กลุ่ม ทุกกลุ่มที่จัดตั้งนั้น นับว่าความร่วมมือของคนในชุมชน กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และเครือข่ายความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ที่สร้างเครือข่ายความร่วมมือให้กับคนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

“การเกิดความร่วมมือ มีเครือข่ายแน่นอนว่าเป็นผลดีต่อชุมชน ณ เวลานี้ เรามีเครือข่ายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมบ้าง แต่ไม่ถึงกับเยอะ ที่สนใจในส่วนของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หน่วยงานที่เข้ามามีทั้งเข้ามาในรูปแบบทั้งทางตรง และทางอ้อม ยกตัวอย่าง กระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา ที่สนใจจะเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในเชิงการศึกษาดูงาน แหล่งศึกษาเรียนรู้ แต่หน่วยงานที่เข้ามาก็เชื่อว่าสำเร็จ แต่การที่เขาเข้ามา ก็ทำให้ชุมชนบ้านจำรุงนั้นมีเครือข่าย สามารถทำงานได้สะดวกมากขึ้น พอเราต้องการอะไร กองทุนพัฒนาหมู่บ้านต้องการความช่วยเหลือด้านไหนบ้าง ทำให้ชุมชนพูดอะไร ไปทุกอย่างมีน้ำหนักรัก ทุกหน่วยงานพร้อมที่จะช่วยเหลือเรา” (ชาติรี ก่อเกลือ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“หลังจากปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เครือข่ายทุกหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนหมู่บ้านจำรุง มีเพิ่มมากขึ้น เพราะชุมชนบ้านจำรุง โดยเฉพาะกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ที่เป็นกลุ่มกิจกรรมหลักในการสร้างชุมชน ทำให้นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 มาถึงทุกวันนี้ ชุมชนมีเครือข่ายเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ตอนนี้เรามีเครือข่ายจากหลากหลายหน่วยงาน ที่เข้ามาส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้กับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชน เครือข่ายภาคเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชนก็มีเยอะ ยกตัวอย่างบริษัทปูนอินทรีฯ ที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชน โดยเอาคนเข้ามาศึกษาดูงาน มาช่วยชุมชนในส่วนการทำตลาดให้ชุมชน นำการนำสินค้าของชุมชนไปขาย เพราะกลุ่มอาชีพของชุมชนบ้านจำรุง ได้รับเงินสนับสนุนจากกลุ่มกองทุนพัฒนา

หมู่บ้าน ทำให้กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเป็นคล้ายๆสถาบันหลักทางการเงินของหมู่บ้าน”
(สุจิน ฝั่งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ปัจจุบันนี้เครือข่ายที่เข้ามาดูงาน และช่วยเหลือชุมชนในการสร้างให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านเข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น มีหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่มาศึกษาข้อมูลจากชุมชน ไป เพื่อไปเป็นนโยบายในการบริหารจัดการให้กับชุมชนอื่นๆที่ประสบปัญหา เกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยชุมชนบ้านจำรุง คนในชุมชนทุกคนรอบครัว มีความคิดที่อยากเห็นชุมชนอื่น ๆ พัฒนา และสามารถพึ่งพาตนเองได้เหมือนกับชุมชน บ้านจำรุงเป็นอยู่” (นิรันดร์ ดินาน, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จะดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง จะต้องวางรากฐานที่สำคัญ ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ให้มีความต่อเนื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนผ่านกระบวนการพัฒนา การมีความคิด มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชน มีเวทีกลาง ในการให้คนในชุมชนได้แสดงออกถึงความคิดเห็นต่อชุมชน เป็นเวทีแสดงออกถึงพลังการที่ต้องการเห็นชุมชนพัฒนา ปลูกฝังให้คนในชุมชนรักบ้านเกิด การพัฒนาโครงการต่างๆให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน

“ในปี 2527 โครงการริเริ่มแรกของโครงการกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นโครงการร้านค้าชุมชน ที่ชาวบ้านหมู่บ้านจำรุงริเริ่มมีส่วนร่วมช่วยกัน คือร้านค้าชุมชนที่เป็นโครงการริเริ่มแรกของหมู่บ้านที่มีการก่อตั้งขึ้น เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านในการที่ไม่ต้องให้เม็ดเงินไหลออกนอกหมู่บ้าน และยังเป็นการช่วยให้หมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการดูแลกิจการร้านค้าชุมชน ที่มีระดมทุนก่อตั้งขึ้นมาร่วมกัน ในช่วงนี้การที่หมู่บ้านจำรุงจะพัฒนากิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ค่อนข้างลำบาก เนื่องจาก เงินทุนที่หมู่บ้านในการได้กำไรบ้างส่วนแล้วหักเข้า กองทุนพัฒนาหมู่บ้านของหมู่บ้านจำรุงยังไม่มีเพียงพอต่อการพัฒนาและจัดทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านทำให้ในช่วงนี้เม็ดเงินที่ทำให้ชาวบ้านจำรุงมีเงินจากการจัดทำกิจกรรมของหมู่บ้านก็มีเพียงร้านค้าชุมชน” (จิรวัดน์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“หลังจากนั้น ประมาณ 2-3 ปี หมู่บ้านจำรุง ได้มีการริเริ่มกิจกรรมโครงการใหม่ ๆ ขึ้นมา ได้แก่ กิจกรรมในการศึกษาดูงาน โดยให้ชาวบ้านในหมู่บ้านที่สนใจในการพัฒนาอาชีพ ในการที่มีจิตอาสาในการช่วยกันต่อยอดกิจกรรมร้านค้าชุมชน และพัฒนากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ให้มีความเป็นแบบแผนมากยิ่งขึ้น มีความสนใจมาเข้าร่วมโครงการในการศึกษาดูงานจากพื้นที่

อื่น ๆ ที่มีการบริหารจัดการที่ดี จึงทำให้ในช่วงนี้ หมู่บ้านจ่ารุงมีการจัดการศึกษาคุณภาพหลากหลายพื้นที่ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการสภาวะหากบ้านเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะในช่วงเวลานี้สิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้ใหญ่และคณะกรรมการหมู่บ้านต้องการเห็น คือ ชาวบ้านจ่ารุงสามารถอยู่อย่างพึ่งพาตนเองได้ และชาวบ้านในหมู่บ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาที่ชาวบ้านมี จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่น ๆ และคนรุ่นหลังได้เห็นถึงแบบอย่างที่ชาวบ้านตั้งใจช่วยเหลือกัน” (สุจิน ฝั่งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

ในปี พ.ศ. 2547-2550 จากการดำเนินงานผ่านกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ส่งผลให้สมาชิกชุมชนหมู่บ้านจ่ารุง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และห่างไกลกับความยากจน นับตั้งแต่มีการก่อตั้งกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านขึ้นมาได้สักระยะหนึ่ง เกิดการริเริ่มโครงการใหม่ ๆ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพราะคนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอด

“ชุมชนบ้านจ่ารุงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการริเริ่มโครงการต่าง ๆ ให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านเป็นส่วนสำคัญในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะในช่วงนั้นประเทศไทยประสบกับสภาวะเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ทำให้ผู้นำชุมชนบ้านจ่ารุง คณะกรรมการหมู่บ้าน และคนในชุมชน มาปรึกษากันและได้ข้อสรุปว่า หากเราพัฒนาที่เน้นแต่การพัฒนาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเหมือนกับประเทศ จะทำให้เหมือนกันพัฒนาในสมัยอดีตที่ไม่ยั่งยืน คณะผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งคนในชุมชนได้น้อมนำแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านจ่ารุง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เน้นการพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน” (สุจิน ฝั่งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“การที่ชุมชนบ้านจ่ารุงได้ริเริ่มโครงการ“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสและเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนได้รับโอกาส ในการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และยกคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจึงได้มีส่วนสำคัญในการสร้างโอกาสให้กับคนในชุมชน โดยหากการสร้างอาชีพที่เป็น ประโยชน์ต่อชุมชนสาธารณะ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม ในการขออนุมัติโครงการเงินทุนจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้านสามารถทำได้ หากผ่านเวทีการประชุม และมติของคณะกรรมการหมู่บ้านถึงแม้ว่าในช่วงนี้เงินที่ได้จากการสนับสนุนจากภาครัฐและจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้านอาจจะล้าช้าไปบ้างแต่โครงการนี้จึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ชุมชนบ้านจ่ารุงสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน” (จิรวัดน์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“หลังจากปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน กระบวนการส่งเสริมกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ โดยกองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีการส่งเสริมกิจกรรมที่หลากหลายกิจกรรม คนในชุมชน และสมาชิกหมู่บ้านสามารถเสนอ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ได้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน บ้านจำรุง เกิดกลุ่มกิจกรรมมากมาย คนในชุมชนสามารถเลี้ยงดูตัวเองได้มีงานทำในชุมชน และร่วมกันพัฒนาให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ ยุคนี้เป็นยุคของการร่วมกลุ่มกิจกรรมขึ้นมามากมาย การรวมกลุ่มเป็นการรวมคนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด เพราะการระดมความคิดจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่ม เพื่อให้ได้ความรู้ที่เหมาะสม การรวมกลุ่มช่วยให้ชุมชนมีความรู้ และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคร่วมกัน” (ไพบุลย์ คณา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“กลุ่มกิจกรรมของชุมชนบ้านจำรุง ณ ตอนนี้มีทั้งหมด 24 กลุ่มกิจกรรม ที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และการสนับสนุนจากภาครัฐบ้าง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากความสนใจของแต่ละคน ความถนัดที่แตกต่างกัน การที่ชุมชนบ้านจำรุงมีการจัดทำกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลายนั้น เพราะว่าผู้นำและสมาชิกคนในชุมชนบ้านจำรุง มีความเห็นถึงการพัฒนาคณะของชุมชนบ้านจำรุง” (จิรวัดน์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 1 การก่อตั้งและพัฒนาของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ

การศึกษาเพื่อพัฒนา สาระสำคัญของการบริหารจัดการกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการบริหารจัดการผ่านองค์ความรู้ เพื่อความเป็นอิสระจากระบบราชการ และปลอดจากการเมือง อีกทั้งก่อให้เกิดความมั่นคงของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จะต้องทำการศึกษาในการกำหนดการบริหารจัดการ ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร การบริหารกองทุนจะต้องไม่ยึดภาครัฐเป็นหลัก แต่ยึดแนวทางในการพัฒนาคนในชุมชนและพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

“ในช่วงเริ่มแรกนั้น ปี 2527 ในการบริหารจัดการองค์กร ฝ่ายบริหารจะมีอยู่ 3 ฝ่าย คือ ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ฝ่ายเหรียญกฐิก และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งในช่วงนี้ เป็นช่วงแรกของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ทำให้การบริหารจัดการยังไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการ ซึ่งในการบริหารจัดการนั้น ทั้ง 3 ฝ่ายนี้ ได้ช่วยเหลือกันในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยกระบวนการเริ่มแรกในตอนนั้น ได้แบ่งหน้าที่กัน โดย ผู้ใหญ่เอื้อน ผลงาม เป็นประธานกลุ่ม มีหน้าที่ในการบริหารจัดการ ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการดูแลตรวจสอบ ส่วนเหรียญกฐิกในตอนนั้น บทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือการดูแลกระบวนการจัดการด้านการเงิน คุรายรับ และรายจ่ายของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และหากมีประชุมทุกครั้ง เหรียญกฐิกจะต้อง

แจ้งกับคนในหมู่บ้านว่ามีค่าใช้จ่ายส่วนใดไปบ้าง และสุดท้าย คณะกรรมการกลุ่มกองทุน ก็คือตัวแทนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่เข้ามาช่วยในเรื่องของการทำหน้าที่ เป็นตัวแทนของชาวบ้านในการทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพราะในช่วงนี้ชาวบ้านยังไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านกัน จึงทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องคอยให้ความเข้าใจในเรื่องของการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายเงิน หรือการรับเงินมาจากร้านค้าชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านนั้นเข้าใจและมีส่วนร่วมของการจัดทำกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน” (จิรวัดณ์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ด้านการจัดการองค์กรและการบริหารจัดการ

นับตั้งแต่ช่วงหลังจากการก่อตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อเป็นทุนในการก่อตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จากการศึกษาที่กองทุนพัฒนาหมู่บ้านได้เกิดขึ้น เริ่มแรกในการบริหารจัดการ ยังไม่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน แต่นับจากหลังที่ช่วงปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา รูปแบบในการบริหารมีความเป็นระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้นกว่าช่วงเริ่มก่อตั้ง

“การบริหารจัดการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านจะเป็นประธาน โดยตำแหน่ง ในการบริหารจัดการ ในการขอเงินทุกครั้ง เงินจัดกิจกรรมต่าง ๆ สามารถไปเข้าร่วมประชุม เวทีสภาของหมู่บ้าน เพราะการที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเวทีสภาหมู่บ้าน มีสิทธิที่จะเสนอ หรือขอเงินอุดหนุน การมีเวทีสภาหมู่บ้านขึ้นมาก็เพื่อ ทุกคนในหมู่บ้าน จะได้มีความเท่าเทียมกันในส่วนของเงินกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน” (ชาติรี ก่อเกลือ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“การแบ่งหน้าที่ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ฝ่ายบริหารแบ่งออกเป็น 1) ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้านจะเป็น โดยตำแหน่ง) ถือเป็นการทำหน้าที่ประธานในการพัฒนา กลุ่มกองทุน การบริหารจัดการกองทุนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนและส่วนร่วม 2) ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ผู้ช่วยเหรียญกษาปณ์จะทำหน้าที่คอยตรวจสอบการใช้จ่ายเงินและชี้แจงกรณีนำเงินไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน และการใช้จ่ายอุดหนุนผ่านกลุ่มกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ตรวจสอบเงินทุนที่ได้มาจากกลุ่มกิจกรรมและภาครัฐ 3) ฝ่ายคณะกรรมการกองทุน (ผู้นำกลุ่มกิจกรรมทั้ง 24 กลุ่ม จะเป็นกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน) ทั้ง 24 คนจะมีหน้าที่ในการตรวจสอบ การทำงานของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน 4) ฝ่ายสภากองทุน (ทำหน้าที่ในการตัดสินใจว่าโครงการที่เสนอมาสมควรได้รับหรือไม่ได้รับ)” (จิรวัดณ์ คล่องใจ, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“การบริหารจัดการ การใช้จ่ายเงินกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน การเบิกจ่ายในส่วนของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจะต้องเบิกจ่ายได้เฉพาะค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ยังไม่ได้รวมค่าใช้จ่ายใน

การดำเนินงานเพื่อจัดหางบประมาณสนับสนุนจากแหล่งอื่น” (ไพบูลย์ ทัศนธา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

“ฝ่ายบริหารกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จะต้องมีการติดตามประเมินผล ไม่ว่าจะ เป็นเงินอุดหนุน เงินในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน และเงินสนับสนุนประกอบอาชีพ รวมถึงโครงการต่าง ๆ จะต้องให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ และการใช้จ่ายเงินอย่างคุ้มค่า ดังนั้น ทุนที่ได้ไปจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จะมีการระบุการกำกับติดตามผลการทำงาน” (สุจิน ฝั่งทอง, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง” กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การพัฒนากลุ่มกองทุนพัฒนาชุมชน ของชุมชนบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยองของผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้คือ หมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้ศึกษาใช้แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการศึกษา และทำการเลือกประชากรแบบเจาะจง (Purposive) จากหมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง โดยทำการศึกษาเชิงลึกเฉพาะราย (In-depth interview) จำนวน 5 คน ซึ่งประชากรในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ประธานชุมชนและรองประธานหมู่บ้านบ้านจำรุง คือ ผู้ใหญ่บ้านจำรุง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำรุง
2. ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลมาประมวลผลตามข้อมูลที่ได้จากการถามคำถาม การวิจัย จากปรากฏการณ์ ที่ศึกษาพัฒนาการของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง ว่ามีการเริ่มก่อตั้งขึ้นมาเพื่อมีวัตถุประสงค์อะไร และหลังจากมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุงขึ้นมาแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารับรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกประการ โดยมุ่งศึกษาในประเด็นของศึกษาพัฒนาการของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง ในประเด็นที่ศึกษา 6 ด้าน คือ 1) ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ 2) ด้านทุน 3) ด้านการยอมรับจากสังคมภายนอก 4) ด้านความร่วมมือ 5) ด้านกิจกรรมที่ต่อเนื่อง 6) ด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ สรุปผลการวิจัยได้ 2 ช่วง คือ 1) ช่วงของการก่อตั้งและพัฒนากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน 2) ช่วงของการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ดังนี้

ช่วงของการก่อตั้งและพัฒนากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

1. ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ พบว่า ในสมัย ปี พ.ศ. 2527 ชุมชนหมู่บ้านจำรุง ประสบปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอยู่คุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านคือครึ้นในการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ไม่ได้การแก้ไข จากหน่วยงานต่างภาครัฐ จึงทำให้ ผู้ใหญ่เยื่อน ผลงาม ถูกขอร้องจากแกนนำหมู่บ้าน ให้ช่วยแก้ไขปัญหาดัง ๆ ในชุมชน จึงทำให้ผู้นำต้องการที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหาดังของหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาหมู่บ้านจึงเกิดการรวมตัวของคนในชุมชน ที่จะจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อเป็นทุนในการก่อตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านระยะยาว คนในชุมชนมีความเชื่อในศักยภาพของผู้นำชุมชน จึงทำให้ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและคนในชุมชน มีอุดมการณ์และเชื่อว่าสิ่งที่เขากำลังจะทำนั้นจะประสบความสำเร็จ

2. ด้านทุน พบว่า ในช่วงเริ่มแรก การระดมทุนเกิดจากการหาเงินจากแหล่งเงินทุนภายในชุมชนได้แก่ทุนทางทรัพยากรคือ คนในชุมชนหมู่บ้านต้องมีความรู้เกี่ยวกับร้านค้าชุมชนที่จะจัดตั้งระยะยาวเป็นแผนการในการสร้างกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าคนไม่ตีเมื่อไรต่อให้มีเงินมาให้มากมายขนาดไหน มีเงินทุนขนาดไหน ก็ไม่พอ หลังจากนั้นได้มีแหล่งทุน ทางด้านการเงิน โดยการระดมเป็นหุ้นหุ้นละ 50 บาท ถึง 100 บาท เป็นการระดมทุนเพื่อจัดตั้งร้านค้าชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อเป็นทุนในการสร้างร้านค้าชุมชน เพื่อทำไรที่ได้มาจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง

3. ด้านการยอมรับจากภายนอก พบว่า ในช่วงแรกเริ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง ยังไม่ได้รับการยอมรับจากองค์กร และภาคส่วนต่าง ๆ จากภายนอก ในช่วงแรกยังต้องอาศัยการออกไปศึกษาดูงาน ในส่วนของการจัดตั้งร้านค้าชุมชน ที่จะเป็นตัวแปรหลักในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุงหลังจากศึกษาดูงานทุนที่ระดมมาจัดการซื้อของ จัดทำร้านค้าชุมชน ช่วงแรกที่เปิดใช้การหมุนเวียนคนภายในชุมชนมาช่วยกันขาย ทำให้ร้านค้าชุมชนมีผลกำไร จัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านขึ้นมาได้ ส่งผลให้หมู่บ้านจำรุงประสบความสำเร็จเบื้องต้น และมีผู้มาศึกษาการทำงาน ภายนอกชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

4. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า เครือข่ายความร่วมมือในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เริ่มแรกยังไม่มียหน่วยงานที่จะเข้ามาช่วยเหลือ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับร้านค้าชุมชน และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เครือข่ายที่หมู่บ้านที่มีในตอนนั้นคือ การมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านที่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน มีความต้องการที่จะเห็นหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

5. ด้านมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง พบว่า ในช่วงแรกของการก่อตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมที่ทำต่อเนื่องจะมีแค่กิจกรรมร้านค้าชุมชน ที่ยังเป็นตัวหลักเป็นแหล่งเงินทุนที่ปันผลกำไรส่วนหนึ่งมาเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในช่วงนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ในการจะทำการเริ่มโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ยังมีข้อจำกัดอยู่หลาย ๆ อย่าง เนื่องจาก เงินทุนที่หมู่บ้านในการได้กำไร

บ้างส่วนแล้วหักเข้า กองทุนพัฒนาหมู่บ้านของหมู่บ้านจำรุง ยังมีไม่เพียงพอต่อการพัฒนาและจัดทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน

6. ด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ พบว่า ในการก่อตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ด้านการจัดการองค์กรและการบริหารมีเพียง 3 ฝ่าย คือ ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ฝ่ายเหรียญกฐิก และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน อำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ที่มีสิทธิมีเสียงอยู่ที่ประธานกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยคนที่เป็นประธานก็คือผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากในช่วงนี้ หากผู้ที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน จะดำรงตำแหน่งประธานกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยปริยาย

ช่วงของการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

1. ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ พบว่า ในยุคของการเปลี่ยนแปลงช่วงปี พ.ศ. 2532 คนในชุมชน เริ่มเข้าใจแล้วว่า สิ่งที่ผู้นำหมู่บ้านทำ และตนเองทำนั้น เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชนอย่างไร ทำให้ในปี พ.ศ. 2535 ผู้นำชุมชน และสมาชิกหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการแสดงออกความคิดเห็น และเสนอถึงความต้องการของหมู่บ้านเพื่อที่จะเป็นการช่วยกันส่งเสริมพัฒนากองทุนหมู่บ้าน จนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2538-2559 คนในชุมชนมีวิสัยทัศน์และความเชื่อในตัวผู้นำชุมชน เพราะผู้นำมีความเสียสละอดทนและพัฒนาหมู่บ้านให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ทำให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านจำรุงประสบความสำเร็จ

2. ด้านทุน พบว่า ในด้านแหล่งเงินทุนพ.ศ. 2532- 2533 ร้านค้าชุมชนได้กำไรมากกว่าแต่ก่อน ทำให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีเงินช่วยจากร้านค้าชุมชนเข้ามาเพิ่มมากกว่าช่วงก่อน ทำให้คนในหมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สวัสดิการที่ดี ปี พ.ศ. 2542 นายนาย อุดม และนางกาญจนา คล่องใจ ได้บริจาคบ้านพร้อมที่ดิน เพื่อก่อสร้างอาคารจำนวน 1 ไร่ เพื่อเป็นทุนการก่อสร้างไว้ใช้ในการทำงาน และเป็นศูนย์เรียนรู้ กลุ่มกองทุนกิจกรรมต่าง ๆ หลังจากนั้นได้มีการพูดคุยปรึกษากันทั้งผู้นำและสมาชิกในการจะทำให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เพื่อที่จะได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น จนสุดท้าย พ.ศ. 2547-2559 ชุมชนบ้านจำรุงมีแหล่งเงินทุนเข้ามาหลากหลายช่องทาง ทั้งร้านค้าชุมชน เงินสนับสนุนจากภาครัฐ และแหล่งเงินทุนจากการศึกษาดูที่ได้ทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ เงินทุกกิจกรรมที่มีในชุมชน จะต้องแบ่งเข้ากองทุน ทุกกลุ่มกิจกรรม

3. ด้านการยอมรับจากภายนอก พบว่า ชุมชนบ้านจำรุง กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน สามารถทำให้เป็นที่ยอมรับจากองค์กรต่างๆภาครัฐยอมรับในการทำงานของชุมชน ที่มีกระบวนการบริหารจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม มีความเสียสละ สามารถพึ่งตนเองได้ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านจำรุง ปัจจุบันกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเป็นที่ยอมรับระดับประเทศประเทศ มีคนภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศที่ให้การยอมรับการทำงานของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุง

4. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า 2545-2548 เกิดความร่วมมือความหลากหลายของกลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านจำรุง หลังจากที่ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความตั้งใจที่จะให้ชุมชนบ้านจำรุง และกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ทำให้เกิดเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมเพิ่มขึ้นรวม 24 กลุ่มกิจกรรม หลังจากปี พ.ศ. 2549 หน่วยงานองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือให้ความรู้ เพราะกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนบ้านจำรุงมีเครือข่ายเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

5. ด้านมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง พบว่า พ.ศ. 2547-2550 จากการดำเนินงานผ่านกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ส่งผลให้สมาชิกชุมชนหมู่บ้านจำรุง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข พ.ศ. 2551 มาถึงปัจจุบันมีการส่งเสริมกิจกรรม และ โครงการต่าง ๆ โดยกองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีส่วนช่วยส่งเสริมกิจกรรมที่หลากหลายกิจกรรม ได้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านจำรุง

6. ด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา รูปแบบในการบริหารมีความเป็นระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้นกว่าช่วงเริ่มก่อตั้ง การบริหารจัดการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเวทีสภาหมู่บ้าน มีสิทธิที่จะเสนอ หรือขอเงินอุดหนุนในการทำอาชีพหรือปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนฝ่ายที่เพิ่มเติมมากกว่าช่วงการก่อตั้ง คือ ฝ่ายสภากองทุนทำหน้าที่ในการตัดสินใจ โครงการที่เสนอมาสมควรได้รับหรือไม่ได้รับ และฝ่ายคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรมประชาชนกลุ่มจะต้องเป็นคณะกรรมการกลุ่มกองทุน

อภิปรายผล

ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชน ที่ต้องรอหน่วยงานภาครัฐเป็นเวลานานในการเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดจากปัญหาภายในชุมชน ผู้นำชุมชนคณะกรรมการหมู่บ้านและคนในชุมชน จึงได้ศึกษาในการจัดตั้งกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในการจัดตั้งกองทุนจะต้องใช้เงินทุนตั้งต้น เพื่อความมั่นคงระยะยาวของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จึงจัดตั้งกลุ่มร้านค้าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการพัฒนาหมู่บ้านระยะยาว เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชน สอดคล้องกับ ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2544) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มีการกระทำของประชาชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและมูลนิธิเอกชนในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน และการรวมชุมชนเข้าเป็นชีวิตของชาติ เช่น ประเทศไทยมีชุมชนหมู่บ้านทั่วประเทศประมาณเจ็ดหมื่นกว่าหมู่บ้านรวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวสนับสนุน ความก้าวหน้าที่จะ

ก่อให้เกิดสิ่งที่ดีกว่า ในระบบสังคมประเทศไทย การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกระบวนการรวมชุมชนเข้าเป็นชีวิตของชาติเพื่อจะทำให้ระบบสังคมประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ด้านทุน เงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้านที่เกิดจากการจัดตั้งกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้าน โดยกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของชุมชนบ้านจำรุงได้มีแหล่งรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น จากที่มีเพียงร้านค้าชุมชน ที่เป็นเงินทุนหมุนเวียนในส่วนของผลกำไรที่เข้ามาในกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาหมู่บ้านจำรุงมีแหล่งรายได้เพิ่มเติมเพิ่มขึ้นในส่วนของการที่หมู่บ้านได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญของประเทศ ที่มาศึกษาดูงานกลุ่ม ที่มีฐานกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างจากชุมชนอื่น อีกทั้งแหล่งรายได้ที่หมู่บ้านจำรุงมีเพิ่มขึ้น เงินทุนหมุนเวียนที่สามารถนำมาใช้จ่ายภายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา และกองทุนพัฒนาหมู่บ้านยังเป็นแหล่งลงทุนที่ช่วยในการสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนภายในชุมชน ที่มีความคิดริเริ่มในการสร้างอาชีพ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน หากคนภายในหมู่บ้านมีอาชีพที่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้และครอบครัว จะช่วยส่งผลให้หมู่บ้านและชุมชนเกิดการพัฒนาและเข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองของสำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2544) กล่าวว่า กองทุนหมู่บ้าน เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (สำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544)

ด้านการยอมรับจากสังคมภายนอก หมู่บ้านจำรุงมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เพราะคนรุ่นหลังที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมของหมู่บ้าน ที่ถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ให้มีการต่อยอดในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการที่ไม่หยุดคิดที่จะพัฒนา หมู่บ้านมีการออกศึกษาดูงานในการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ไม่เพียงแต่ที่จะให้หมู่บ้านและชุมชนอื่นมาศึกษาที่หมู่บ้านจำรุงเพียงอย่างเดียว แต่หมู่บ้านมีข้อคิดที่คนรุ่นหลังได้บอกต่อมาว่า หมู่บ้านจะพัฒนาได้จะต้องไม่หยุดคิด ไม่หยุดทำ และไม่หยุดพัฒนา ทำให้หมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ คนภายในหมู่บ้านเกิดความรัก ความสามัคคี ที่สำคัญหมู่บ้านยังได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก ทั้งจากรางวัลต่างๆที่หมู่บ้านได้รับการที่หมู่บ้านเป็นแหล่งศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ ที่สำคัญของประเทศทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาชุมชนของนิรุติ ไชยกุล (2522, หน้า 1) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น การ

พัฒนาชุมชนเป็นการปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ของชุมชนและมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการปกครองตามแนวทางที่ชุมชนต้องการ โดยอาศัยความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเองและความร่วมมือกันทั้งระหว่างคนในชุมชนเองและระหว่างราษฎรกับรัฐบาล ถ้ามีความจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์การภายนอกชุมชนได้

เครือข่ายความร่วมมือการเกิดความร่วมมือ มีเครือข่ายแน่นอนว่าเป็นผลดีต่อชุมชน ณ เวลานี้ เรามีเครือข่ายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมบ้าง แต่ไม่ถึงกับเยอะ ที่สนใจในส่วนของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หน่วยงานที่เข้ามามีทั้งเข้ามาในรูปแบบทั้งทางตรง และทางอ้อม ยกตัวอย่าง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่สนใจ จะเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน มีการช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน โดยการพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในเชิงการศึกษาดูงาน แหล่งศึกษาเรียนรู้ แต่หน่วยงานที่เข้ามาก็เชื่อว่าสำเร็จ แต่การที่เขาเข้ามา ก็ทำให้ชุมชนบ้านจำรูญนั้นมีเครือข่าย สามารถทำงานได้สะดวกมากขึ้น พอเราต้องการอะไร กองทุนพัฒนาหมู่บ้านต้องการความช่วยเหลือด้านไหนบ้าง ทำให้ชุมชนพูดอะไรไปทุกอย่างมีน้ำหนัก ทุกหน่วยงานพร้อมที่จะช่วยเหลือเรา สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาชุมชนของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) กล่าวว่าการพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ ต่อไปอีก คือ การรู้จักตนเอง มีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน มีนโยบายพัฒนาชุมชนแบบจัดการ มีการเพิ่มความรู้ ความสามารถ และการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม การรักษาความสมดุลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสร้างพันธมิตร เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการจัดการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและวิจัย การคิดถึงการพัฒนาเชิงจัดการ ต้องมีโครงการ มีแผนใช้ศักยภาพและความรู้ในชุมชนเชื่อมโยงกับที่อื่น ๆ ต้องคิดถึงผลกำไรทางสังคมและมีวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ รูปแบบในการบริหารมีความเป็นระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้นกว่าช่วงเริ่มก่อตั้ง การบริหารจัดการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเวทีสภาหมู่บ้าน มีสิทธิที่จะเสนอ หรือขอเงินอุดหนุนในการทำอาชีพหรือปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนฝ่ายที่เพิ่มเติมมากกว่าช่วงการก่อตั้ง คือ ฝ่ายสภากองทุนทำหน้าที่ในการตัดสินใจ โครงการที่เสนอมาสมควรได้รับหรือไม่ได้รับ และฝ่ายคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรมประชาชนกลุ่มจะต้องเป็นคณะกรรมการกลุ่มกองทุน สอดคล้องกับแนวคิดด้านการดำเนินงานกองทุนของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546, หน้า 20-22) ที่กล่าวว่า ด้านโครงสร้างและหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีการแต่งตั้งบุคคลและ/หรือคณะบุคคลในพื้นที่เป็นที่ปรึกษา

ช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน มีระเบียบข้อบังคับในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนหมู่บ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแผนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน และมีการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนด มีศูนย์ปฏิบัติการกองทุนหมู่บ้านและมีข้อมูลเป็นปัจจุบัน

ด้านกิจกรรมที่ต่อเนื่องการร่วมกลุ่มกิจกรรมขึ้นมามากมาย การรวมกลุ่มเป็นการรวมคนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด เพราะการระดมความคิดจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่ม เพื่อให้ได้ความรู้ที่เหมาะสม การรวมกลุ่มช่วยให้ชุมชนมีความรู้ และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคร่วมกันที่เกิดขึ้นในกิจกรรม สอดคล้องกับแนวคิดด้านการดำเนินงานของกองทุนของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546, หน้า 20-22) ที่กล่าวว่า ด้านการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมปฏิบัติงานของสมาชิกแต่ละครั้ง สมาชิกปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับกองทุนหมู่บ้านของสมาชิก สมาชิกอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาต่าง ๆ ของหมู่บ้านหรือชุมชน มีส่วนร่วมกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สมาชิกนำเงินทุนกู้ยืมไปประกอบอาชีพตามที่เสนอ โครงการดำเนินงานกองทุนมีลักษณะเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม/ หรือองค์กรอื่นในหมู่บ้านหรือชุมชนการดำเนินงานกองทุนมีลักษณะเครือข่ายหมู่บ้านหรือชุมชนเชื่อมโยงกิจกรรมกับหมู่บ้านหรือชุมชนอื่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรมีกฤษฎี ในการบริหารจัดการแหล่งเงินทุนหมุนเวียน ทำให้กองทุนหมุนเวียนมีปริมาณที่มากพอที่จะสามารถบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิผลของการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพ
2. หน่วยงานภาครัฐควรมีการช่วยเหลือในการบริหารกองทุนโดยมีกระบวนการบริหารจัดการ และบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน โดยมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายกองทุนและคณะกรรมการติดตามและประเมินผลกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ควรมีการศึกษาพัฒนาแหล่งความรู้ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการบริการ และศูนย์การเรียนรู้

2. ควรมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนกล้าที่จะแสดงออก เพราะคนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้นำชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. คณะกรรมการควรจัดตั้งเครือข่ายระหว่างกองทุน เพื่อที่จะได้รับข้อมูลมาพัฒนากองทุนพัฒนาหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. คณะทำงานทุกฝ่ายต้องได้รับการเตรียมให้มีความรู้ ความสามารถและความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้านที่ตรงกัน มีแนวทางเพื่อสร้างความเข้าใจเพื่อเตรียมความพร้อมกับชุมชนอย่างเดียวกัน

3. ภาครัฐควรจัดตั้งหมู่บ้านจำรุงให้เป็น โมเดลแห่งการเรียนรู้ ในการพัฒนาหมู่บ้านอื่น ๆ ในการบริหารจัดการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สภาคาทอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2545). เอกสารประกอบแนวทางการดำเนินงาน โครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยชุมชน (กข.คจ.) โครงการกระบวนการประชาคมโครงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักพัฒนาการเกษตรกร. (2546). โครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนและเครือข่ายการเกษตรใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการเกษตรกร.
- กฐิน ศรีมงคล. (2542). การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท เชิร์คเวฟเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- กฤษณพงษ์ จุฑะกนก. (2541). บทบาทของการพัฒนาการในองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2545). สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิตจ่านงค์ กิติเกียรติ. (2536). การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- จิรวัดณ์ คล่องใจ. (2559, 18 กันยายน). ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน. สัมภาษณ์.
- จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์. (2553). ชุมชนพอเพียง. กรุงเทพฯ: ไร่ลาย.
- ชาติรี ก่อเกลือ. (2559, 18 กันยายน). ผู้ใหญ่บ้านและประธานกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน. สัมภาษณ์.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2539). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จิรวัดณ์ นิเจนตร. (2528). การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- เจลิยว บุรีภักดี. (2545). ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. (2544). วิธีการวิจัยทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ดิน ปรัชญพฤทธิ. (2542). *ทฤษฎีองค์การ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทวี ทิมขำ. (2528). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เทพพนม เมืองแมน และสวีน สุวรรณ. (2545). *พฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2544). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม*. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- นิรันดร์ ดินาน. (2559, 18 กันยายน). คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการฝ่ายற்றுญิกของกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน. สัมภาษณ์.
- นิรุติ ไชยกุล. (2522). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2547). *วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). *กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประเวศ วะสี. (2541). *บนเส้นทางใหม่ การสนับสนุนส่งเสริมสุขภาพ อภิวัฒน์ชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2546). *ประชาสังคมเพื่อการพัฒนากระบวนการชุมชนทหารเข้มแข็ง*. เข้าถึงได้จาก: <http://www.rakbankerd.com>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). *การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ไพบูลย์ คณา. (2559, 18 กันยายน). คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน. สัมภาษณ์.
- ภมรรัตน์ สุธรรม. (2546). *พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. (2535). *เอกสารสอนชุดวิชาองค์การและการจัดการงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- มันทนา ท่วมยิ้ม. (2543). *การศึกษากการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตย: ศึกษากรณีรายการโทรทัศน์ รอบภูมิภาค ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ไมตรี อินทุสุต. (2550). *กลยุทธ์การเป็นผู้นำ: อะไรและอย่างไร*. อุดรดิตต์: ม.ป.ท.
- ยุทธ ศักดิ์เชยยนต์. (2526). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*.

กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2536). *ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน: ประชาชน ข้าราชการ และผู้นำรัฐบาล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2549). *ข่าวการพัฒนา*, 23(4), 4-6.

สมณะ โพธิ์รักษ์. (2544). *แสดงธรรม*. นครปฐม: พุทธสถานปฐมอโศก.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2546). *คู่มือการดำเนินงานสำหรับผู้สนับสนุน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2547).

เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมหวัง วิทยาปัญญานนท์. (2550). *การบริหารองค์กรแนวใหม่*. กรุงเทพฯ: อินเดียนสโตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2549). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิน ฝั่งทอง. (2559, 18 กันยายน). *คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน*. สัมภาษณ์.

สุวิस्ता วิเสดคุณพิณิจ. (2548). *การมีส่วนร่วมของประชาชนเขตเทศบาลตำบลตลอดกระทุ่มแบน*

อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,

สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อภิชัย พันธแสน. (2539). *ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์

พับลิชชิ่ง.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน กรอบแนวคิดและ*

ข้อเสนอเพื่อศึกษาการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Caceres, D. D. (2005). Use of visual analogue scale measurement (VAS) to assess the effectiveness of standardized *Andrographis paniculata* extract SHA-10 in reducing the symptoms of common cold. *A Randomized Double Blind-Placebo Study*, 64(9), pp. 217-223.

Goodenough, W. H. (1963). *Cooperation in change*. New York: Russell foundation.

Hornby, A.S. (2015). *Oxford advanced learner's dictionary of current English* (6th ed.). Oxford: Oxford University Press.

ภาคผนวก

แนวการสัมภาษณ์

การวิจัยเชิงเรื่อง การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
 ผู้ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษากลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจ่ารุง

1. ด้านอุดมการณ์และวิสัยทัศน์รวม

1.1 ท่านคิดว่ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีวิสัยทัศน์ที่ร่วมมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร

1.2 ท่านมีความเชื่อในศักยภาพของประชาชนในพื้นที่หรือไม่ว่า กองทุนพัฒนาหมู่บ้านจะสามารถแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนได้ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

1.3 ท่านคิดว่ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านเมื่อครั้งก่อตั้งเกิดปัญหาอะไรบ้าง ทำไมจึงเกิดกองทุนหมู่บ้านขึ้นมา

1.4 ท่านคิดว่ากองทุนหมู่บ้านสามารถเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ ในด้านเงินทุนและสวัสดิการต่าง ๆ อย่างไร/ สังเกตได้จากอะไร

2. ด้าน ทุน

2.1 ท่านคิดว่า กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน สามารถเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน ได้หรือไม่/ อย่างไร

2.2 กองทุนพัฒนาหมู่บ้านหากไม่เกี่ยวกับกองทุนทางด้านเงิน ท่านคิดว่าอะไรจะมีส่วนในการพัฒนากองทุนได้อีกเช่น ทุนทางสังคม/ ทุนทางวัฒนธรรม/ทุนทางศีลธรรม/ทุนทางทรัพยากร

2.3 เงินทุนที่มีเริ่มต้นเกิดขึ้นได้อย่างไร หลังจากมีทุนแล้วมีทุนอะไรเพิ่มเติมที่นำมาขับเคลื่อนและเป็นกลไกในการพัฒนาหมู่บ้าน

3. ด้านการยอมรับจากสังคมภายนอก

3.1 กองทุนพัฒนาหมู่บ้านของชุมชนบ้านจ่ารุง ได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกในด้านใดบ้างและชุมชนที่นี้ในฐานะชุมชนแบบอย่างของทั้งประเทศ ได้มีการถ่ายทอดองค์และส่งเสริมองค์ความรู้ด้านกองทุนพัฒนาหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

4. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

4.1 กองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนราชการ เอกชน และประชาสังคมอย่างไร

4.2 กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างไร ในด้านไหนบ้าง

5. ด้านมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

5.1 ชุมชนมีการสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมฐานราก ด้วยความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อเป็นกลไก ศูนย์กลาง และโครงข่ายการเรียนรู้ในด้าน เงินทุน สวัสดิภาพ สวัสดิการ และการแก้ไขปัญหา จากข้อความข้างต้น ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง ในกระบวนการพัฒนาหมู่บ้าน

5.2 กองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีส่วนสำคัญอย่างไรในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น มีการเริ่มโครงการใหม่ ๆ ของชุมชน มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการประ โยชน์ต่อชุมชน เป็นต้น

5.3 เมื่อครั้งเริ่มแรกการดำเนินกิจกรรมหลังจากดำเนินการมาสู่ระยะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง

6. ด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการ

6.1 ท่านคิดว่าการบริหารจัดการหากมีคณะกรรมการกองทุนพัฒนาชุมชนเป็น คนดี มีความรู้ ประสบการณ์ เสียสละ และรับผิดชอบ จะทำให้ชุมชนของท่านประสบความสำเร็จหรือไม่

6.2 ท่านคิดว่ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินทุนของตนเองได้หรือไม่ อย่างไร

6.3 การบริหารจัดการกองทุนเริ่มแรกมีฝ่ายไหนบ้าง และหลังจากการก่อตั้งมีฝ่ายบริหารเพิ่มขึ้นกี่ฝ่าย

คำถามในการสัมภาษณ์จะเพิ่มเติมสอดแทรกข้อมูลเพิ่มเติมในการถามถึงเริ่มแรกของการเกิดกองทุนพัฒนาหมู่บ้านจนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน